

tra de facili cōcessisset, est subrepticū. c. super literis. eo. titu. Vide ibi literaliter casum, hęc expressē narrantem.

3 Hōstic. ponit 28. casus, quibus potest preb. quod si exprime tenetur, non impetrare gratia, & sunt hi: videlicet, lex priuata, id est, priuilegium, quod altera pars contraria habet. c. veniens. de rescrip. Secundus, si dispensatio fit facta super hoc. ca. ex tua. de fil. presb. Tertius, si præcessit pactū rescriptum. c. ex multiplici. de deci. vel secutum. c. quia ex eo. de pact. lib. 6. vel aliud prius rescriptum fuit impetratum, & ostensum. c. 2. & 3. eo. tit. Quartus, si sententia fuit lata super hoc, iūper quo impetratur rescriptum. c. inter dilectos. de fide instr. Quintus, siue sit factum statutū super hoc. cap. cum accessisset. Sextus, gazz. nobilitas. ca. sedes. eo. tit. Septimus, appellatio fit super hoc facta, vel ex parte sua, vel aduersarij. c. bonz. de consir. Octauus, causa scilicet ex cōmunicationis, que si plures sunt, omnes debent exprimi. c. ex parte. de offic. ordi. Nonus, hominis meta; id est, terminus appellationis. c. fæpe. de appella. Decimus, processus causa, qui debet exprimi. cap. inter monasterium. de re iudi. Vndecimus, titulus beneficij, quem tacuit, licet esset minimus. c. postulasti. eo. titu. Duo decimus, series facti, quam rescriptum debet continere. c. dilectus filius. eo. tit. Tertius decimus, professio, an sit clericus, vel laicus. ca. cum ordines. eod. titu. Quartus decimus, paupertas, an sit diues, vel in dignitate constitutus. c. ad aures. eo. tit. Quintus decimus, facti possessio, & nō de iure possidet alius. ca. literas. de

concep. præben. Secus decimus, si pendens. c. dilectus. ne lit. pen. Decimus septimus, grauiamen. de quo Hostien. in c. mandatum. eo. titu. Decimus octauus, gratia, id est, si iam receptus est in aliqua ecclesia, in d. ca. mandatum. Decimus nonus, venditio rescripti sibi concessi pro pensione, quam rexit. ca. ad audientiam. eo. titu. Vigésimus, pater qui ministravit in ecclesia, quam filius impetrauit. ca. 2. de fi. presby. Vigésimus primus, exceptio posita in iudicio. ca. in nostra. de procura. Vigésimus secundus, cuius, quia de ciuitate, & diocesis est sententia mentio. ca. significatio. eo. tit. Vigésimus tertius, clausula, de qua in ca. cum dilecti. eo. tit. Vigésimus quartus, firma fides, id est, sacramentum, de quo in cap. constitutus. eod. titu. Vigésimus quintus, fides interposita. ar. in c. ex literis. de const. Vigésimus sextus, anathema, quod taceri non debet. ca. fin. de procurat. de prædictis metio fieri debet, alijs non valet. Et dicit Pan. in c. constitutus. eodem titu. quōd surreptio visitat rescriptum ipso facto, etiam si consistat in tacendo factum alienum, quod impetrans probabiliter ignorat. Verus quosdam de his, ponit Tab. ibi. §. 4.

4 Si papa motu proprio concedit gratiam, vel dispensat, tacito aliquo, vel non existente, q non concessisset, licet rescriptum nō sit surreptitium, quia motu proprio fit, non tamē confirmat gratia contra intentionem concedentis, secun. Pan. in c. quia circa. de cōsangu. quia motus proprius, nihil operatur vltra casum in iure expressos, secundum loz. And. in cap. si motu proprio. de præb

preb. in 6. & glo. in cle. si Romanus. de præben.

5 Rescripta nō se extendunt ad res, vel personas in eis non comprehensas, quia personalia sunt, & strictē intelligenda. c. significauit. eo. tit.

6 Rescriptū nō vitiatū ex defectu literar. vel syllabar. sed per saliam latinatatem. c. ex parte. de fide instr. in tex. & in glo. 5. Bulla. per totum.

7 Rescriptum primum tollitur per secundum faciens mentionē de primo, quōd si in secundo nō fit mentio de primo, tunc contra secundum valet auxilium exceptionis. c. ex literis. de offi. deleg. & sic annullandum est secundum, vt dicit Pan. post Inno. in c. certum. eo. tit. & si primum fuit impetratum de communi consensu, secundum de hoc debet mentionem facere, aliter non tenet, nisi primum fuisse surreptitium. d. cap. ex parte. Et si non admittitur exceptio, potest appellatio interponi.

8 In literis citationis inferi debet rescriptum, secundum Gof. propter duo, vt citatus sciat auctoritatem citantis, aliter nō tenetur comparere, secūdo vt deliberare possit.

9 Per speciale priuilegium, vel rescriptum sequens, quando per generale est acquisitū ius in re, in qualibet specie generalis sub genere, non derogatur contenti, nisi de eo fiat mentio. scilicet si nō est acquiritum ius, secū. Pan. in c. in glo. 1. eo. tit. licet circa hoc contrarie citentur opiniones, hæc tamen verior videtur.

10 Qui vult impetrare rescriptū pro secundo beneficio, debet de primo beneficio, & de eius qualitate, redditibus, mentionem ha-

bere. c. ad aures. eo. tit. de statuto contrario. c. constitutus. eod. & de vicaria. ca. postulasti. eod. tit. Vide de hoc Pa. in ca. pastoralis, & ca. super literis. eo. tit. Et dicit Pa. in c. ex parte. de capel. mon. q. quando rescriptum emanat contra ius, præsumitur aut falsum, aut per nimiam occupationē emanasse, nisi in rescripto fiat mentio de contrario iure. Vide aliquod supra, Priuilegium. §. 4. & Panormit. in cap. nonnulli de rescript. & glo. in cap. 1. de consti. lib. 6.

RESIDENTIA.

1 Residere in ecclesia, est in ea fructu beneficio, & eius curam habere personaliter. ca. cum quarentem. de cle. non re. Et nō residere, si personaliter non residet, vel beneficio non deseruit, secundum Gof.

2 Quilibet clericus tenetur residere si est beneficiarius, siue beneficium sit magnū, siue paruum. c. nonnulli. de cle. non re. & inter esse matutinis, & vesperis, aliter si fit incorrigibilis, deponitur. c. fina. d. 36. Nec per alium potest residere de iure, quādo ipse potest personaliter de consuetudine autem, quando est rationalis causa potest: vel ex dispensatione, quæ ex rationabili causa datur, & qui fecit, non est tutus in conscientia, nisi per modicum tempus per alium residet. Possit tamen ad tempus absentare ex rationali causa, & cum licentia sui superioris. c. relatum. de cle. non resid. 5. Beneficium. §. 68.

3 Clericus non residens in suo beneficio, nec implens in eo officia sua, tenetur restituere percipere fructus, si male consumit, & non est in necessitate consti-

tutus, intellige si habet bona que non sint ecclesiæ. Secus si vt pau per recipit, vel non male consumit, nisi condonetur. c. quia nonnulli. de ele. non re. Vide supra, Beneficium. §. 68. & 69.

4. Causa legitima non residendi qua sint, & cætera, vide supra, Beneficium. §. 60. vsq; ad 64. quas ponit S. l. ver. res. dicitur. quest. 7. & sunt quatuor, videlicet absentia pro negotio ecclesiæ, seruire Papæ, legato, vel episcopo, studium Theologiæ, & infirmitas: vide ibi, & ver. beneficium, supra.

RESTITVTIO.

Restitutio quedam est in integrum, qua prior status totaliter inuouatur, de qua est rubrica in decretalis. & de hac non est differendum à nobis. Alia est per quam satisfit pro re ablata, vel damno, vel interesse, vel iniuria, vel infamia, in qua restitutione attenditur æqualitas iustitiæ, secundum recompensationem rei, ad rem, quod pertinet ad iustitiam commutariam, & est necessaria, quia sicut accipere alienum est mortale, ita tenere inuito domino. At quia docto implere chartas de hac materia, ideo breuius quam poterit me expediam. Et quia Caiæ, in summa pulchro ordine hanc materiam perstrinxit, ideo conabor mentem eius breuiter sequi. Pro memoria igitur sint hi duo versus. Quis, cui, quod, quantum, vel vbi, quod tempore quouæ, Ordine, siue modo, te rogo mente notes. De hac materia vi. Tho. 2. 2. quest. 62. & Seco. 4. dist. 15. Ri. Pec. de palu. & Arc. flo. Dicamus ergo ordinatè de huiusmodi restitutione.

- Not. quod dum fit mentio de

restitutione rei alienæ acceptæ, intelligitur de acceptatione iniusta, & nõ iusta, vt est acceptio ex mutuo, vel deposito, & huiusmodi. Iniusta autè dicitur, quando est ex rapina, furto, vñura, vel huiusmodi; vel si inferatur iniuste damnum in fama, membris, rebus, & cæteris, de quibus intelligitur restitutio, quæ secundum iustitiæ ordinem omnino est fienda.

Quis ergo tenetur restituere? Dicit, licet, quæ: fuit causa iniuste acceptiõis, ita qd si multi fuerint causa, omnes tenentur, vnde nouem modi causandi iniustam acceptationem reperiuntur, sine eo, qui accipit. Primus est, qui per se exequitur iniustam acceptationem, sine faciat hoc motu proprio, siue alieno, siue pro proprio lucro, siue pro alieno, vt minister vsurarij dans ad vsuram domino, & vulnerans aliquem iniuste, ex domini sui mandato, hi tenentur restituere, & satisfacere, nec obstat, quod si ipse non fecisset, ab alio fuisset factum. Caiæ in summa ibi, dicit, quod talis minister vsurarij, tenetur secundum veritatem iustitiæ restituere, magis tamen vsurarius. Dicit tamen, quod ex eo, quod nõ exerceat hoc ad propriam, sed aliorum vtilitatem, videtur ex quadam humanitate excusari, non autem secundum veritatem. licet Pec. de pal. & Veruer. dicant, qd excusantur, & non tenentur, si sine illis ministris, etiam vsurarius hoc fecisset. Sed primu videtur melius 7. Vñura. §. 14. ideo opinio Caiæ. amplexari debet magis, quia verior.

4. Secundus est iubens actionem iniustam. Est enim principalis causa mouens, ideo restituere tenetur, quando scilicet ex iustitia

iusione secuta est actio, vel ratum habuit factum suo nomine, maxime quando ex hoc difficultus potest rehaberi.

5. Tertius, est consensus efficaciter, ita quod ex consilio tali mouatur quis ad perpetrandum actionem iniustam, & effectualiter sequatur, tenetur ad restitutionem, secus si non sequitur effectus, licet mortaliter peccauerit.

6. Quartus, est consentiens taliter, quod sine tali consensu non sequeretur effectus. Tunc enim dicitur esse cum causa, ideo tenetur. Secus si nõ sequitur ex tali consensu, sed sine eo fuisset secus, non tenetur, licet mortaliter peccauerit consentiendo illi, qd erat mortale, si factum fuisset.

7. Quintus, est laudator, vt quod ex laudatione, & adulatione, tanquam ex causa, vel cum causa sequitur effectus, tenetur adulator restituere: secus si ex hoc nõ sequitur, quamquam mortaliter peccauerit, quia quod erat mortale laudauit, & quantum in se fuit, causam damni artulit, & operam rei illicitæ dabat.

8. Sextus, est receptor talium. Est enim causa maleficii, præbendo eis securitatem, & custodiam prædæ, ex quibus fures animosius, & securius furantur, ideo restituere tenetur. Si autem reciperet tales nõ ad furandum, sed quia sunt amici, vel peregrini, vel alia de causa, non teneretur de furto, quia non fuit in dolo, neque ad hoc eos recepit.

9. Septimus est, mediator, vel associando, vel aliter participando in crimine quomodocunque, & in causa iniuste acceptiõis, sine qua non facta fuisset: & tenetur restituere. Sufficientes enim sunt causa exititit, ideo satisfactio

cere debet.

10. Octauus est motus, id est, qui potest, & debet loqui manifestando, consulendo, mandando, reprehendendo, & huiusmodi, & non facit, talis tenetur restituere, quia est causa indirecte: secus si potuit, sed non tenebatur loqui, quia nõ incumbebat ei ex officio talem arguere, vel prohibere, & huiusmodi, ideo non tenetur.

11. Nonius, nõ obstant, id est, nõ impediens actionem iniustam, qui potest, & debet impedire, sicut domini temporales, quibus ex officio incumbit tueri iustitiam, si non faciunt, restituere tenentur: secus quando non possunt, vel non tenentur, quia eis non incumbit. Vt multi nobiles, quibus non incumbit iustitiam defendere.

12. Decimus, nõ manifestans inuaforem malæ actionis, antè, vel post, quando potest: & tenetur manifestare, tunc enim non manifestas est causa indirecte, ideo restituere tenetur, sicut testis in iudicio vocatus, & omnis cui incumbit ex officio manifestare damna, vt sunt custodes agrorum, vinearum, & huiusmodi. Et not. quod in his tribus casibus, in quibus dictum est, quod illi tantum tenentur, qui possunt, & debent, intelligitur non solum de his, quibus ex officio incumbit generaliter, sed in articulo necessitatis intelligitur de omnibus, qui in illo casu possunt sine suo damno, & periculo arguere, ob stare, manifestare, vel aliis impedire: quando aliter non potest illi iniuste actioni obuiari: aliter non facies tenetur restitutioni, quia est causa indirecte huius actionis.

13. Itè not. quod quilibet supra-

dictorum, quando secuta est damnificatio, tenetur restituere totum, quia fuit causa, vel cu causa totus effectus damnificationis. Si vero alij socij restituerent pro parte sua, vel ille, qui rapuit, tunc non teneretur, qui causam damni dedit, vel si teneretur, hoc esset tantum pro parte sua. Sufficit enim quod satisfactio damnificatio. Et sic patet generalis regula, quod qui causam damni dedit, damnum tenetur restituere. C. ad leg. Juliam, de vi publ. li. quis a se fundum.

14. Alia regula, Quicumque habet rem alienam, tenetur eam restituere illi, cuius est, aliter inferre damnum ipse est carentia rei suae, non, quia res sua non est. Quod si habuit rem alterius bona fide, ut quia emit equum à Titio credens esse Titii, qui tamen non erat, quem equum non amplius habet, sed tantum pretium eius, vel lucrum, tenetur restituere id, quod factus est locupletior ex tali re, & non plus, inuenio vero Dominum. Vnde si mihi fuit donatus annulus à Socrate, qui illum furatus fuerat, & ego vèdidi, tenetur restituere pretium, quia eo factus sum locupletior, si autem eundem donauit bona fide, in nullo teneor, quia in nullo locupletior factus sum. Et si inuitatus ad cenam de re furata, & bona fide comedi, nec propter hoc minorem experiam feci in domo mea, ad nihil teneor, quia non sum locupletior factus propter hoc: si vero minus expendi, de illo minor teneor restituere reperto vero Domino, vel ad tantam summam ei satisfacere, quia ex visu rei alienae, in eo factus sum locupletior.

15. Qui autem rem alienam mala fide emit lucri cupiditate, tenetur restituere rem illam si habet, vel aequalens si non habet, & lucrum, quod ex ea acquisiuit, nec potest pretium, quod exposuit repetere, & si percat, vel ab eo furtiuè auferatur, propter hoc à restitutione non liberatur, quia ipse furtum commisit contrahendo rem alienam inuito domino, & fur semper est in mora, ideo quocumque casu veniente non liberatur à restitutione. Si autem rem, quam scit esse alienam, emit, non gratia lucri, sed gerens fideliter negotium Domini, ne res percat, potest à spoliatio repetere quicquid pro ea expendit, & expensas necessarias, quas in illa fecit, & ipse tenetur reddere rem Domino cum utilitate, si qua est: quod si Dominus non inuenitur, dabit pauperibus id quod supra pretium, & expensas remanebit. Si vero emit bona fide, & post reperit esse alterius, restituere tenetur, etiam non re habito pretio quod exposuit ab eo cuius res est, habet tamen actionem contra venditorem rei alienae.

16. Secundò dicendum est, cum sienda est restitutio, & in primis sic distinguitur. Aut restitutio sienda est ex iola re aliena, quae apud aliquem reperitur, & sic communiter restitui debet ei, cui debetur, qui dicitur Dominus rei, siue sit verus Dominus, siue dispensator, ut sunt praelati ecclesiastici. Fallit tamen in aliquibus casibus, ut quando praelatus ecclesiae bona dilapidat, & si restitui ei, quod tenetur, verisimiliter etiam hoc dilapidabit, experientia teste, tunc non erit reddendum ei, sed ecclesiae, quae est vera do-

mina.

mina. Couertendum est enim id quod restituendum est in villitate ecclesiae, habito si fieri potest superioris cōsensu. Idem sentias quotienscunq; Dominus rei, cui debet fieri restitutio, nascitur, vel ita remouus est, vel in tali loco, quod ad ipsum non potest esse accessus aliquo modo, vel sine magno periculo, aut scandalo, tunc debet restitui Christo omnium Domino, dando pauperibus. Ratio horum omnium, naturalis lex esse videtur.

17. Aut restitutio sienda est iniusta acceptioe, tunc enim vel ista acceptio iniusta ex datione prohibita prouenit, ut cum ordinans recipit pecuniam, quam leges prohibet recipi, vel iudex pro falsa sententia, & huiusmodi, & tunc in his casibus sienda est restitutio, sed non illi, qui contra prohibitionem dedit, sed ecclesiae, vel huiusmodi, in quorum iniuriam pecunia data est, aut Christo omnium heredi. Si vero ex sola acceptioe iniusta oritur obligatio restitutionis, tunc debet restitui damnificatio, ita quod concurrant ista duo simul, videlicet damnū, & iniusta acceptio, & damnum sequatur ex iniusta acceptioe, vnde si fureretur quis depositum mercatoris, licet damnum sit duorum, scilicet mercatoris, & domini pignoris, quia tamen damnū mercatoris sequitur ex iniusta acceptioe, non autem damnum domini pignoris, ideo pignus restituendum est mercatori, & non Domino, cum tenetur mercator de pignote reddendo, cum ad ipsum fuit pertinere custodire. In foro autem conscientiae potest restitui pignus ipsi domino, quando depositarius ex hoc non imminet damnū aliquod, vide-

licet iterum restituendi, & quod fiat sine scandalo, & sine alterius iniuria, & maxime quando depositarius est suspectus, quod non restituit ipsi Domino, vel cum magna difficultate, aut dispendio restituit, aut quando tale quid fuit à fure, vel vfurario acceptum, seruato tamen modo dicto, maxime ne fur, vel alius iterum cogatur restituere. Qui autem rem furatam furatur, sufficit quod restituit illi, à quo accepit, potest etiam vero Domino restituere, si furi non imminet periculum iterum restituendi, seruato modo praedicto. secundum Veruet. & praecipue si credit quod res restituta furi, nunquam ad dominum reuertetur propriam,

18. Si persona cui sienda esset restitutio, est mortua, dabitur haereditibus, qui veniunt ex testamento, vel aliter: quod si ignoratur, facta debita inquisitione, & non inuenta, dabitur Christo. Si sic distans, & faciliter, & fideliter ad eam mitti possit, cum res est magni valoris, debet ad ipsum domini mitti propriis expensis, & cum proprio danno, quia ipse detinet semper fuit in mora, & in causa iniqua, quod Dominus re sua non potuerit vti. Si autem non potest transmitti, & res est parui valoris, potest dari eius propinquis, si habet Dominus rei, vel alicui canobio pauperi arbitrio boni viri, cum pacto, quod veniente Domino rei restituar, si tamē res est talis, quae seruari possit. Si autem esset vfurarius, qui vfurarios extorsisset ab aliquibus, qui postea recesserunt longe abundantius secundum Panor. in cap. cum tu. de vsu. tunc res debent mitti

expensis illorum, qui de loco recesserunt, secus si vitarius se absentiauit, quia expensis vitarius mittentur. Nota quod non semper res debet restitui illi, cuius est, vel a quo quis accipit, videlicet quando est ei damnosa, vt si quis depositum apud me ensem, & in furiam versus repetit, non debeo restituere, quia sic esset ei damnosa. Idē credo posse dici, quando quis bona sua prodige, vel cum meretricibus expendit, in Christi iniuriam, & fame propria, & si restituere quod apud me habeo de suo, similiter faceret, sed potest feruari pro filiis, vel heredit' eius, vel pro ipsius prodigi necessitate, quia tunc eius negotium geritur, & secundum rectam rationē de hoc contentari deberet.

19 Ex supradictis patet cui restituendum sit, quando prohibetur dare, vel datio, sicut in omnibus spiritualibus prohibetur dare aliquid temporale pro spiritualibus, tunc est restituendum illi, in cuius iniuriam datum est, vt diximus. Si verō acceptio & nō datio prohibetur vt in v'sura, furto, & similibus, tunc fit restitutio illi, à quo acceptum est modo dicto. Si autem prohibetur causa tantum, dicitur turpe lucrum, vt quod accipitur ex meretricio, vel alio adu illicito, quia leges non prohibent dare, nec accipere, sed tantum causam pro qua datur, ideo secundum Thom. Rayn. Innoc. & alios, non tenetur quis restituere de necessitate, nisi in huiusmodi interuenit aliqua fraus, deceptio, vel illicita extorsio, vel si accipit ab eo, qui alienare non potest, vt à filiofamiliā, vel religioso, & huiusmodi. Cōsulendum tamen est

ei si non eget, vt det pauperibus, quod turpiter acquisiuit, in remissionem suorū peccatorum, & hoc tene, dicant quicquid velint quidem. Et causa dicitur prohibita, quando exerecens tale opus peccat, maxime moraliter, vt faciendo quæ ad luxuriam pertinent, vel ad artem magicam, & huiusmodi prohibita à lege. Similiter de acquisitis per ludum, quod est peccatum mortale. Secus quādo lex mandat restitutionem fieri, vel ludum prohibet, vt supra, ludus. §. 5. & 6. si lex non est abrogata per contrariam consuetudinem, secus si est abrogata.

20 Bona incerta, siue ex v'sura, siue alio modo habita, restitutio ni obnoxia sunt, secundum regulas datas, quando nō possunt inueniri domini, facta diligenti inquisitione dabuntur pauperibus per illum qui habet talia bona, vel secundum confessoris consilium, quia iste casus non est referuatus episcopo, nec potest sibi de iure retinere, secundum doctō. suprā, Casus. §. 9. nisi questio ad iudiciū deduceretur, vt cum quis publice de prædatis est ciuitatem, & ignoratur à quo accipit, tunc de consilio episcopi, vel domini ciuitatis, fiat restitutio. Male ergo faciunt episcopi reseruantes huiusmodi, maxime quādo sunt in conscientia, quōd si datis huiusmodi incertis pauperibus, appareant Domini talium honorum, non amplius tenentur quis restituere, quia impletur legem, faciēdo quod potuit. De inuentis, quomodo, & cui debeant dari, suprā, Inuentum. §. 1. & 2. Casus infinitos emergentes his regulis solues, si bene aduertas.

Tertiō

21 Tertiō quid reddendum? Dico reddendum esse res, & damna. Nam si res aliena existat, regulariter ipsa est restituēda, nisi aliquo calu occurrere, vt cum esset periculum alicuius scandali, vel alicuius alterius rei, tunc ad arbitriū boni viri reddatur æquinalis. Similiter æqualiens reddatur quando res non extat, vel deteriorata est. Damna verō vitæ, membrorum sanitatis, libertatis, honoris, famæ, iurium, fructuum, damni emergentis, lucti cessantis, vel huiusmodi, restituenda sunt in aliquibus bonis, loco ipsorum damnatorum, meliori modo, quo fieri potest ad arbitriū boni hominis, & sic in occurrētibus variis casibus opus est magna prudentia in confessore, & maiore conscientia. Ex hoc multos casus potes soluere, vt quando mulier habet filium spurium, & maritus credit suum est quo eum pascit, & relinquit hæredem, quōd non faceret, si non esse suum sciret, in quo casu si imminet periculum mulieri de vita, vel fama, vel de aliquo maiori malo, quam sit hoc bonum temporale, non tenetur hoc marito reuelare. suprā, Adulterium. §. 6.

22 Qui virginem, eam seducendo desolauit, promittens eam ducere in vxorem, si mulier non est interioris conditionis, tenetur illam ducere, nisi aliam postmodum accipiat, quo casu tenetur eam dotare. Si autem apparuerunt signa deceptionis, quia videlicet vir erat multo melioris cōditionis, propter quod non erat verisimile, quōd eam ducere vellet, sed tantum violare, vel alia signa, per quæ ipsa potuit aduercere de dolo, non tenetur

eam ducere, neque dotare, nisi violenter eam corrupisset, in foro conscientie, secundum Thom. 4. sentent. d. 28. ar. 2. & Ver. aliter nō est tutus in conscientia. Quōd si pater puellæ non vult eam sibi tradere, vel ipsa non vult illi nubere, doctabit illā nihilominus, & secundum leges alius poenit. plegetur. Instit. de pub. iudic. 2. c. & 5. in autem & Archie. flor. 2. part. 2. cap. 2. §. 3.

24 Quāto, circa quantitatem restitutionis considerandum est, an quantitas rei, vel damni sit eæra, vel incerta. Si primū tantundem restitui debet, quantum ablatum fuit, vt si centum aureos accepit, & centum teneor restituere, vt iustitia feruet æqualitas. Si secūdum, quia scilicet incertum est quædam debeatur restitui, vt cōmuniter est in damnificatione, in iniuriis, lucris cessantibus & huiusmodi, tunc tantum restituatur, quantum bonus, & prudens homo iudicabit, consideratis circumstantiis singularibus rei, temporis, loci, & personæ, & huiusmodi. Vnde qui furatus est mercatori centum ducatos, quibus lucrabatur viginti, &c. non sufficit restituere centum, sed restituet cum hoc lucrum cessans, & damnum emergens, quia non solum nō potuit lucrari, sed necesse fuit fundū vendere, in quo multum damnificatus est, & huiusmodi, ideo magna prudentia opus est in his iudiciis, & confessor non sic sicco pede pertransire debet.

24 Ex hoc casu talis oritur, an scilicet possessor bonæ fidei teneatur antequam currat præscriptio, restituere rem cum fructibus percipit tēpore, quo fuit in bonā fide? Ad hoc relicti quo-

rundam opinionibus, dico hanc esse veritatem, quod possessor bonæ fidei, si antequam currat præscriptio, aduerit rem, quam possidet, non esse suam, secundum Thom. secundæ secundæ. q. 62. a. 3. & 4. & in tex. cap. grauius. de re sita. spoli. in concientia tenetur restituere rem integraliter, & damna plenarie restituere, & fructus perceptos tempore bonæ fidei, deducit expensis factis gratia colligendorum, & quærendorum fructuum, & consecrandorum. Si autem ex sua negligentia non collegit, quos si fuisset sollicitus, collegisset, non tenetur restituere, cum fuerit in bona fide, secus si fuisset in mala fide. Et si aliqui dicant, quod non tenetur de fructibus cum fuerit possessor bonæ fidei, hoc tamen intelligitur in foro contentioso, & non animæ. Idem die de eo, qui non soluit legatum per multos annos, ex ignorantia, vel quia legatarius non petiit, nihilominus restituit fructus perceptos, à tempore aditæ hereditatis. supra, Legatum. §. 33. fructus. §. 2. & 3. supra, Præscriptio, ibi vide aliqua ad propositum.

25 Quinto, de loco ubi restituit fieri debet, & dico quod si restituitio est necessaria fieri propter rem alienam, quam quis habet, vt in possessore bonæ fidei (de quo diximus) restituitio fieri debet, si res aliena habetur, in loco ubi habetur, quia si in alio fieri loco deberet, ille qui non est in culpa damni reportaret. Si autem restituitio est necessaria fieri ex iniusta actione, vel propter furtum, vel usuram, restituitio fieri debet ubi actio iniusta fuit perpetrata, vt sic res in pristinum statum restituatur, in quo inuenta

est, tam res accepta, quam domini possessio, si tamen locus restituitiois congruit. Non enim congruit, vt latro, qui aliquem spoliavit in memore, vadat illuc ad restituendum, ideo quod locus non congruit, restituatur ubi est dominus rei, seu ibi, quod dominus rem erat translaturus proprii, Et breuiter taliter restituitur, quod dominus rei seruetur indemnis, sed grauetur occupator, qui semper fuit in mora.

26 Sexto, circa tempus restituitio nis, videtur quod statim restituere tenetur, quia licet præceptum de restituitioe videatur affirmatiuum, obligans non ad semper, tamen includit negatiuum, scilicet non tenere alienam, quod obligat etiam ad semper pro omni temporis differentia. Ideo tenetur quis, statim restituere. Non tamè illud verbum, statim, est ita indiuisibile, quod oportet legatarij furgere media nocte, & ire ad restituendum, sed debet intelligi, quod statim quis debet esse paratus in animo, & dispositus, ad restituendum quam citius commode poterit. Quantum verò ad executionem, tempore congruè reddere, seruatis debitis circumstantiis loci, temporis, & huiusmodi debet. Vnde multa possunt excusare à restituitioe sienda scilicet, & primò, voluntas domini rei, dantis dilatioe, quia tunc non tenet amplius rem inuito domino, & hoc dico etiam quod possit, sine damno suo restituere. Secundo, excusat rationabilis ignorantia, siue iuris, siue facti. Tertio, excusat importetia, quia tunc voluntarij non detinet alienam, imò paratus est in animo restituere quando adierit possibilitas, & non tenetur ad plus. Et dominus

dominus rei rationabiliter de hoc deberet contentari.

27 Quando autem quis dicitur verè impotens, ita vt excusetur à restituitioe statim sienda, aduertendum est varias esse doctorum opiniones, quas referre longum esset, sed hanc credo esse veram, quam etiam sequitur Archiepiscopus. & de mente S. Tho. & aliorum sanè intelligitum, pro qua sunt hæ conclusiones. Prima conclusio, existis in extrema necessitate, & non habens nisi necessaria vitæ suæ, & suorum, non tenetur statim restituere, cuius rationem ponit Seco. 4. d. 15. quia in extrema necessitate omnia sunt communia, nisi dominus rei sit in eodem articulo, quia tunc restituenda est res ei, quia est semper dominus. Tab. in §. 4. ibi dicit, quod quando ambo sunt in extrema necessitate, qui habet alienam, non tenetur restituere, quia tunc omnia sunt communia, & potior est conditio possidentis, & hoc primò videtur melius, quia ubi currunt de pari, potior debet esse conditio domini. Not. quod qui in extrema necessitate accepit aliquid ab alio non existente in tali articulo, & illud consumpsit, nunquam tenetur restituere, etiam si ad pinguiorem fortunam venerit, quia non alienum in tali casu, sed commune accepit. Secus autem, si accepit antequam ad talè articulum extremæ necessitatis venerit.

28 Secunda conclusio, Qui restituendum non possit viuere secundum decentiam sui status, etiam quod dominus rei, qui non est in tali, vel maiori necessitate, nolit dilationem dare, non tenetur statim restituere, quoniam in hoc casu deberet rationabiliter da-

re dilationem secundum iustitiam, ideo debitor non iniuste detinet alienum, & consequenter non peccat mortaliter, si tamen sit paratus restituere quando poterit, & vt possit, debet cauere ne faciat nisi expensas necessarias in viuè, restitui, & huiusmodi, aliter non possit rationabiliter excusari, quin alienum restituere.

29 Tertia conclusio, Quando restituitio est in damnum corporis, vel animæ domini, si statim debet non debet fieri, nec creditor debet hoc rationabiliter velle, & malum proprium vellet.

30 Quarta conclusio, Si restituitio statim facta redùdet in damnum contra bonum commune, non debet fieri, quia boni commune præponitur particulari.

31 Quinta conclusio, Si restituitio probabiliter est in damnum alicuius, vel famæ, vel vitæ, vel animæ, vel si ex hoc imminet periculum de aliquo peccato mortali, vt furti, vel fornicationis, & huiusmodi, non debet fieri, nisi cessante tali periculo, quia hæc maiora sunt damna, quam non statim restituere rem alienam.

32 Sexta conclusio, Si restituitio statim redundat in paruum commodum creditoris, & in magnū damni debitoris, ita quod oporteat eum vendere instrumenta artis suæ, qua viuunt, vel aliud magnum damnum, in quo casu creditor rationabiliter deberet dare dilationem, non tenetur, Si autem creditor esset in simili casu tunc statim debet se incommodare, & restituere, quia nemo vt se commoderet, debet alium incommodare, & in his casibus tenetur impotens. Caiet. autem ibi, in summa dicit sic. Quomodo

quis dicatur verè impotens ad statim restituendum, non solum constitutus in extrema necessitate, sed etiam constitutus in tali articulo, quòd magnum damnum propriorum bonorum incurreret, ex præsentì statim restitutione, quòd quidem damnum videret, ex dilacione non damnosa illi, cui sicca est restitutio. Nam impotens etiam dicitur, qui vix potest. Vix autem posse, est potest cum magno sui damno, & hoc intelligi, quando quis ex sola re aliena restituere tenetur, & non ex propria acceptione iniusta, quia tunc imputatur sibi, quia seipsum in tali damno, & periculo posuit. Aequum tamen esset, etiam in hoc dilacionem facere, ad evitandum tantum damnum.

34. Notanter etiam dixi damnum magnum propriorum, quia si magnum damnum esset, quia debet restituere, & consequenter carere illis, vel carere magno lucro, quòd ex eis promouebat, nõ excludatur à statim restitutione, quia nõ est damnum in propriis, sed in nõ posse vix alienis. Notanter etiam dixi ex dilacione non damnosa illi scilicet creditori, quia si esset damnosa, oporteret què statim reddere, vel illum seruare indemnem. Dicitur etiam verè impotens pro tunc, quando non potest sine fame suæ detrimento restituere, vt quia nõ vult peccatum suum detegere, sed ex peccatæ personam idoneam, &c. Not. etiam secundum Caiet. ibi, quòd cõfessores nõ debent istos pönitentes absoluerè, antequam cum effectu restituant, si in alia confessione absoluti nlexerint restituere. Et licet dicant, pater restitutum, dicatur quòd vadant ex quo sunt bene dispositi, & fa-

ta restitutione absoluentur. Sic enim eorum talis procuratur. Si autem debitor non potest habere dilacionem à creditore, qui non est in necessitate, & ipse debitor potest restituere, tunc sine magna incommoditate, tamen non vult tunc restituere, paratur tamen restituere alia vice, quia credit se non teneri pro tunc, vel non bene posse, nec recedat de se paratus, potest absolui, si det cautionem, infra certum tempus, vel saltem promittat restituere. Sic enim etiam agitur negotium creditoris, quia melius est aliquid dare habere, quam nunquam. Quòd si potest, & ipse in conscientia scit se posse, & nõ vult, nullo modo est absoluedus, quia contrarius non est. Et si non satisfaciunt sicut sacerdos imponit declarando ipsum teneri, mortali ter peccat, nec sufficit dicere relinquit in testamento, cum potest per seipsum satisfacere, nisi quando creditor dilacionem daret, vel vè melius creditori satisfacere, de quo rat. onabiliter debet esse contentus, quia hoc in eius bonum cedit.

35. Septimo, quanti ad restitutionis ordine pertinet, sciendum est, quòd quando quis omnibus potest restituere, non habet aliquè ordinè seruare, sed statim omnibus restituat. Si vero non potest omnibus satisfacere, prius certa quam incerta restituere debet, quia incerta absque damno alicuius singularis personæ omitti possunt, non autem certa. Vnde valde erant cõponetes cum prælati ecclesiæ pro incertis, nisi pro certis prius satisfecerint, nisi in totum, vel in partè, secundum quòd possunt. Si tamè aliquid incertum in sua specie, de quo certè est quò-

nunquam fuit certorum creditorum, vt puta calix, vel huiusmodi, si primò hoc redderetur Christo, vel pauperibus, non fieret iniuria creditoribus, quia debitor non tenetur de re aliena creditori satisfacere. Ideo huiusmodi incerta prius restitui possunt sine peccato.

36. Inter bona certa, aliena prius restituenda sunt quæ in propria specie extant, vt res depositæ, & per actionem iniustam raptae, vel aliter alteri pertinètes, quia hæc bona, non sunt bona restituentis, cum dominium illorum nunquam fuerit in illum translatum, ideo res ipsæ ante omnia dominis restituendæ sunt. Idem dic de rebus emptis, vel possessis, si extant in propria specie, & nõ sunt soluta, restituendæ sunt ei, cuius erant, quia adhuc restat ei obligata, licet dominium fuerit translatum, ideo computandæ sunt tanquam bona non restituentis. Deinde facta dictæ restitutione, seruandæ sunt statuta municipalia, si quæ sunt circa restitutiones, & non sunt iniqua, quòd si nullum est, seruandum est ius civile, & si circa illud sint opiniones variæ, scilicet iuror sequenda est. Confessor ergo sit cautus, & si nescit, interrogare debet de statuto, consulere peritos de legalibus, quæ si essent contra ius naturale, vt quòd est certum deberi Antonio, detur Petro, non essent seruandæ.

37. Vsurarius non habens tot bona, vt possit satisfacere debitis licitè contractis (vt exemptione possessionis, ex maritacione filia, vel huiusmodi) & usuris debet secundum legem naturalem prius restituere integre debita licitè contracta, si tamè ad sint duæ

cõditiones. Prima, quòd res usurariae non extent in propria specie, vt fundi pignora per usuram acquisita. Nam quia huiusmodi res alienæ sunt, debent prius restitui dominis reddentibus quod prius mutuò acceperat super illis pignoribus, & post restituere debita licitorum contractu. Hoc patet ex supra dictis cõclusionibus. Altera cõditio est, nisi ex huiusmodi contractibus licitis sit factus pauperior ad restituendum priores usuras, vt contingit in promissione dotis, vel aliis similibus. Nam huiusmodi contractus superuenientes usurariis debitis non debent impedire restitutionem usurarum, quæ impediretur, cum id quòd debet dari pro usuris, daretur pro huiusmodi debitis contractibus. Secus autè ex aliis contractibus, ex quibus non fit pauperior, sed magis ad restituendum usuram potens, vt si soluta emptam possessionem non fit pauperior, quia remanet fundus, quo poterit usuram reddere. Vide aliquod infra, V. supra. §. 39.

38. Quando autem id quòd ablatum fuit, non est restituibile, secundum Thom. supra, per æquiualens possibile recompenetur. Quòd si æquiualens non reperitur, vt in absconione membrorum, honore, & huiusmodi, fiat restitutio qualis est possibilis ad arbitrium boni hominis, secundum Tho. 4. sent. d. 15. q. 1. a. 5. quol. 2. ad 2.

39. De incertis dictum est supra, vt. casus. §. 9. quomodo ad consilium confessoris debent restitui, qui si viderit debitorem esse in magna miseria, vel paupertate, poterit dispensare, vt sibi retineat, tãquam vni de pauperibus Christi, si tamen hoc expediat. Si autem

autē crederet quod propter istā remissionem liberis iterum vi raretur, non exedit vt illi hanc misericordiam faciat, quia hoc esset mali occasione præbere, & ista intellige, quando sunt tantum in foro poenitentiae, secundum Pan. in c. cū sit. de Iudæ. Ar. etiam in c. d. de testa. in 6. tenet restitutionem incertorum posse fieri per eū, qui tenetur restituere, vel per aliu, de quo ipse prouidit, & allegat. c. cum tu. de vsu. d. c. tua. de test. & multa alia. Ad d. c. cum sit. respondet, quod loquitur de Iudæo, qui erat sulphureus de restitutione, maxime quæ erat scienda inter Christianos. In foro autem exteriori procederet opinio Hostien. videlicet quod esset casus episcopalis, vt etiam dicit Pa. Concor. Tho. & Seco. dicentes quod det simpliciter pauperibus.

40 Occulta ita cautè restituenda sunt, per se, vel alium fidelem, ne persona criminosa detegatur, quia fama cum sit bonum spirituale, præponderat bonis corporalibus, sed vsuræ publicæ restituenda sunt secundum legem, iuxta c. quanquam. de vsuris. Non enim sic perditur fama, sed magis recuperatur.

41 Ad singularia nunc magis descendendo dicamus, primò, de restitutione fame, quam necesse est restitui, cum maius bonum sit quam diuitiæ. Si quis autem aliquem iniuste infamauit secundum ordinem iuris, non tenetur famam restituere, quia nihil iniuste fecit. Si autē iniuste, & falsè diffamauit, debet restituere, dicendo se falsum dixisse, nec obstat qd se infamabit, vel habebit verecundiam, quia cum damno alterius nemo, debet sibi famam acquirere.

re. Si autem verum dixit, tamen non debet dicere (vt si peccatum occultum reuelauit) debet hoc modo restituere, dicendo se iniuste diffamasse talē, & quod malè fecit talia dicendo caueat tamen ne mentiat, quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona. Et si non potest famam restituere, debet aliter recompen- sare, secundum Thom. 4. sentent. d. 15. & c. res. 14. quæstio. 6. debet etiam satisfacere damnū secutum ex tali infamatione, vt quādo aliquis propter infamiam priuatus est aliquo officio sibi lucroso, vel non potuit amplius habere solitas elemosinas, & huiusmodi, ad boni hominis arbitrium satisfiet. Eodem modo dicit de libellis famosis, cætilenis, &c. Et fiat restitutio vbi facta est infamatio publicè, vel secretè, secundum quod præceperit infamatio. Fallit tamen hoc quod dictū est. Primò, quando ex tali restitutione, persona magis infamaretur, vt quia homines non amplius recordantur de tali infamia, vel non credent volenti restituere, sed magis scandalizabuntur. Et debet esse cautus in modo dicendi, ne tali modo dicat, quod magis scandalizentur homines. Secundò, quando restitutio famæ non potest fieri sine periculo maioris mali, quam sit bonum fame securum. Tertio quidò dixit illi, qui poterat prodesse, vt superiori, vel alteri, vel dixit secundum ordinē iuris, vel correctionis fraternæ, quæ præcipit, vt dicatur ecclesie, quando aliter non speratur correctio. Quartò si talia dicta non sunt de se infamatoria, vt sunt venialia, de se possunt in veranque partem interpretari. Quintò si non affirmatiuè,

negatiuè, sed dubitatiuè dixit. Sextò si dixit se audiuisse tantum. Septimò, si alia via publicatum est. In prædictis nõ tenetur quis ad restitutionem famæ. Quia hoc modo non potest hoc agere.

42 Qui in iudicio infamauit aliquem secundum ordinem iuris, animo tamen malo, vt ex odio, si veritatem dixit, ad restitutionem non tenetur, licet mortali- ter peccauerit. Secus si falsum dixit. Si vero postus ad torturam infamauit aliquem dicendo falsum, mortaliter peccauit, quia propter peccatum mentitur in iudicio, quod est mortale, non tamen tenetur ad restitutionem famæ secundum quodam, quia hoc non facit sufficientem probationem, nec propter hoc ille contra quem dixit ob tormenta reputatur deterius (si tamen hoc sit verum) cum cõstet homines ob tormenta multa falsa dicere. Secus autem esset si post torturam ratificaret falsum, quia etiam vltra peccatum, teneretur ad restitutionē, & multò plus tenetur, si sine tortura falsum dixit. Melius infra dicitur. §. 44.

43 Si Socrates acculatur, vel denunciat Platonem iudici de furto ve- re perpetrato, & Plato interrogatus a iudice neget, & consequenter Socrates mendax appareat, ex quo apud astantes infamatur, & reputatur homo mendax perniciosus, Plato tenetur confitendo veritatem, restituere famam Socrati accusatori, secundum Caie. ibi. in summa. Secus si propter hoc non sequitur infamia. Si verò infamatus dicendo verum secundum ordinem iuris (vt dictum est) non tenetur restituere, licet (vt dictū est) peccet, si ex malo animo facit, quæ Deus

videns punit.

44 Si quis de seipso propter tormenta falsum dixit, & consequenter se infamauit secundum ordinem iuris, mortaliter peccauit, & tenetur restituere, sibi famam reuocando, nec excusat eum timor tormentorum, vel mortis, sicut non excusarent a negatione veritatis necessitas ad salutem. Ideo qui non minus tenetur detinere, & tueri famam suam se lesam, quam proximi, propterea non excusatur, secundum Caiera. ibi. in summa. licet Tab. ibi. §. 9. circa si oppositum dicere videatur, cuius dictum non tenet, quia lex Dei dicit magis hominem mori, quam peccato consentire. supra, Detractio. §. 4. supra, §. 41. videtur aliter dictum secundum aliorum opinionē, sed hoc verum est.

45 Vxor, filij, serui, & personæ, qui comedunt, & vestiuntur de bonis dominorum, nihil habentium nisi aliena, secundum Caie. ibi supra, tenentur restituere, vt infra, Vxor. §. 39. nisi quidò sunt operæ quod dominus restituit, vel bonificantes tantum operibus suis bona domini, vt sit habitio ad restituendum, vel in extrema necessitate, in qua omnia sunt communia. Sed nunquid tales extra casus extremos mortaliter peccant vtendo sic re aliena? Respondendo quod istæ personæ, quia quod coactè vtuntur rebus alienis, possunt excusari à mortali, præsertim vxor, filij, & hi, qui in aliena sunt potestate, cum animo restituendi quando poterunt, & de hoc creditor deberet rationabiliter contentari, quoniam si ipse in tali reperiretur

tur casu, vellet sibi sic fieri, ideo tales non videntur vti re aliena iniurto domino secundum ordinem rationis. Si autem talis persona est sui iuris, tenetur potius mendicare, quam alienum accipere, nisi ex hoc maius malum immineret, vt diximus supra.

- 46 Mendicantes cum fictione pauperatis, vel infirmitatis, vel san-
citatibus, hac intentione vt eleemosynas habeant, & lucrarentur: quia fraudulenter fingunt, & sunt in dolo, tenentur restituere, non illis qui eleemosynas dederunt, sed aliis pauperibus, vel talibus personis, quibus qui fecerunt eleemosynam dederunt. Iam enim 49 est acquisitum ius Christo pauperi, qui mercedem facit eleemosynam tribuit, nisi tales fingentes & ipsi sint pauperes. Si vero non finxerunt propter lucrum, sed ob vanam gloriam, non tenentur restituere, sed tantum deuotioni dantis eleemosynam satisfacere. Vide si placet Innocen. in capitu. plerique. de immu. eccle.

- 47 Sempronius debens Titio centum aureos, & nolens soluere, dat hos xori, vel alteri in deposito, hoc pacto, quod si vnquam emanauerit comminatoria contra ipsum Sempronium, & contra habentes de suo, quod intendit, vt illi. C. aurei sint donati. Si postmodum emanet excommunicatio, habens centum aureos tenetur reuelare, secundum Ios. de Plac. quia talis donatio cum fuerit facta in fraudem creditoris, non tenet.

- 48 Antonius existens Veneris, scribit Petro existenti Placitatis, quod Veneris multum valet frumentum. Petrus credens his literis, mittit frumentum Vene-

tias, & reperiens literas esse falsas, multum damnificatur. In hoc casu tenetur Antonius de damno, quia fuit in culpa malitiose falsum scribendo Petro, dedit enim sufficientem causam damni. Si autem huiusmodi literæ non fuissent direxerit ipsi Petro, sed alteri, & Petrus eas aperiendo legitisset, & credens eis, fuisset damnificatus, licet Antonius mortaliter peccasset, non tamen tenetur restituere damnum, sed imputetur ipsi Petro, qui temere credidit. Non enim Antonius dedit efficacem causam damni iniurii ipsi Petro.

Socrates soluit Ciceroni summam pecunie, credens esse verum creditorem, tenetur Cicero, qui non est verus creditor, restituere pecuniam Socrati, quia hoc ignorans fecit, si autem sciebat non esse creditorem, non tenetur restituere, quia ex quo scit fecit, videtur donasse, & sic non tenet alienum, quia est presumpta donatio factum est suum.

Circa impediens dat regulam San. Thom. secunda secundæ. quæstione. 62. a. 2. quod impediens aliquid a consecutione cuiuscunque boni licite, ad nihil tenetur, quia non agit contra iustitiam. Impediens vero iniuste a consecutione de facto eum, qui iam erat consecutus, tenetur ad æquale. Si vero prope erat vt æqualequireret, vt quia erat verisimile ipsum affecturum, tenetur ad arbitrium boni hominis, secundum quod ius magis, & minus quasi acquisitum illi videbatur.

Impediens aliquid ne præbenda consequatur intendens honorem Dei, vel utilitatem ecclesiæ, vt detur

vt detur digniori, non tenetur ad aliquid, quia iniustum non fecit: impediens vero iniuste, intendens nocumentum impediti propter odium, vel huiusmodi, si impeditur de detur digno antequam firmatum sit, quod ei detur, ad arbitrium boni viri recompen-
satebuntur, & non ad æquale, quia multipliciter poterat impediti. Si vero iam firmatum erat, & propter indebitam causam procuratur quod reuocetur, idem est ac si habitum auferret, ideo tenetur ad æquale, secundum tamen suam facultatem, secundum Tho. 3. & Sil. ibi. 3. §. 12.

- 52 Paulus reliquit Titio in suo testamento centum Ducatos, Socrates precibus procurat hoc legatum relinquere filio suo, vel alteri, & minus digno, Paulus restator de facto mutat legatum, 54 liberè tamè Socrates in nullo tenetur Titio, quia ei adhuc nullum ius fuerat acquisitum. Si vero sit religiosus, qui hoc modo legatum impedit respectu matris ecclesiæ, cum hoc sit prohibitum in cle. religiosi. de priuileg. mortaliter peccat, quia contrafacit prohibitioni ecclesiæ, non tamen tenetur restituere, vt dicit Sil. vbi §. 3. §. 13. quia hoc non mandatur, nisi hoc faceret consulendum saluti testatoris, quia sic non peccaret, secus si ex odio, vel cõsulens sibi, vel monasterio, vel alteri, quia tunc peccat, licet restituere non teneatur, quia hoc nullum ius mandat.

53 Impediens aliquam ab officio suo, quod iuste exequitur, vt rusticum ab opere, piscatorem a piscatione, & huiusmodi, nisi hoc rationabiliter faciat, tenetur satisfacere ad arbitrium boni hominis. Idem de impediens frui-

ctus agrorum cum bestijs, vel alijs modis indebitis damnificando, vt fit in venatione, & similibus, vel aliter contra iustitiam, vel non soluetes tempore debito cum possint, vel aliter indebitè damnificantes, ad æluationem boni viri restitunt. Impediens creditorem ne possit exigere à debitore modo debito quomodocunque, vt liberado illum de carcere, vel alio modo iniurio, tenetur creditor de toto debito, secundum Ioan. de Pla. quia tales sufficienter de causa præberunt damni. Vnde concludit, quod damnum alteri iniuste inferretes, & maxime data opera, & dolose, tenetur, si damnus est certum, ad totum. Si incertum, ad arbitrium boni hominis. De monopolijs. 3. eod. titu.

Si res aliena preat in manu illius, qui est in mora, vel ex contractu, vel ex delicto, non tenetur de damno, si res æqualiter apud dominum erat peritura, si autem non erat peritura, vel antequam periret potuisset dominus eam vendere, vel aliam habere vtilitatem, tenetur de damno. Vnde si naua merces alicuius, quas conueniat ponere in meliori naui, posuit in deteriori, & ambæ perierunt per submerfionem, licet peccauerit non seruado pactum, non tamen restitutioni est obnoxius, quia propter hoc in nullo est damnificatus. Ita enim æque persistit in meliori. Secus est de eo, qui non restituit equum domino, & mortuus est, quia licet apud dominum fuisset etiam mortuus, potuisset tamen ante mortem illum vedere, vel aliam habere vtilitatem. Conformiter Sil. ibi. resti. 7. q. 5.

55 Cedens bonis suis cum non possit

sit soluere propter inopiam, si uenerit ad pinguem fortunam, tenetur soluere, quia per cessationem in conscientia non omnino liberatur, sed hoc valet ne possit incarcerari, vel conueniri. Si uero fuit usurarius, qui cessit bonis, secundum glo. in c. tum de usuris. tenebitur ad restitutionem in integrum, nec habebitur respectus ne egeat, secundum etiam Gem. in ca. quanquam de usu. in 6. & hoc in odium usurariorum. Not. quodam regulas uiuieris pro restitutione.

56 Prima regula, quando restitutio non potest fieri secundum datum, ut in corporis lesione, uirginitatis ablacione, & huiusmodi, reficiatur damnum, uel per recompensationem pecunie, uel honoris, ad arbitrium boni uiri, licet per bona temporalia, male quae respiciantur bona spiritalia.

57 Secunda est, quando res male ablata non potest restitui, fiat restitutio in aequalens (ut dictum est) si est possibile, uel in aliud iuxta posse.

58 Tertia regula, confessor semper habeat oculum metis ad duas radices restitutionis, uidelicet ad acceptationem, & ad re. uel enim accipit alienum, uel rem alienam, aut eius fructum habet, aut ex utroque tenetur. Vnde quando acceptio est iniusta, siue sit contra uoluntatem domini, uel in furto, siue secundum uoluntatem, sed dolose extortam, uel sine extorsione meretricum bliditatis factae, uel attractiones ad ludum. Huiusmodi enim constituunt dationem, quasi inuoluntariam. In his autem & similibus, tenetur qui restituere, quia non fuit reus libera datio. Eodem modo quando

datio est libera, sed lege prohibita, ut in simonia, & sic recipies per usuram, uel propter timorem, uel vexationem indebitam, uel huiusmodi, quia huiusmodi dationes aliquo modo sunt coactae, debent restitui. §. Ludus. §. 5. meretrix. §. 1.

59 Alia radix est, quando acceptio terminatur ad iniustum. Si enim non terminatur ad iniustum, quantum homo mortaliter peccet (ut meretrix) non tamen tenetur restituere, sicut qui reuocat legatum factum alicui, uel impedit ex odio ne fiat, non tenetur restituere, quia nulli iniustitia fecerit, cum nulli esset acquisitus ius, licet peccauerit. Terminatur autem ad iniustum, cum fraudulenter accipitur alienum. De iniustis dictum est supra, inuenta, per totum, ne amplius repetendum est.

60 Qui rem propriam depositam apud alium furtiue accipit, si depositarius ex hoc grauiatur in aliquo, debet restituere, cum depositarius teneatur depositum restituere, uel se inculpabilem ostendere, & si non uult restituere, saltem reuelat, ut depositarius ex hoc amplius grauiari non possit, tali tamen modo, ne malum ex tali reuelatione orijsi possit. Si uero rem suam ab alio iniuste derentam furetur, peccat quidem exponens se periculo alicuius scandali, non tamen tenetur restituere, quia non grauat illum. Ratio autem peccati (ueteri eam, quam diximus) est, quia agit contra iustitiam publicam ius sibi ministrans, cui possit secundum ordinem iustitiae rem suam reuocare. Si autem non potest secundum iuris ordinem reuocare, ut quia est pau-

per

per, uel non potest probare, & huiusmodi, & non est periculum de scandalo, non peccat, quia alienum non accipit. Debet tamen esse certus de debito, & non plus capiat, quia si esset dubius, non posset hanc compensationem facere, secundum Arc. floren. 2. parte. titu. 5. & Thom. secunda secundae. q. 66. Cauet quisque ne conscientiam nimis latam sibi faciat, cum amor proprius saepe iudicium peruertat. Quomodo autem possit sacerdos satisfacere, uel non, pluribus cum vna missa, supra. Missa. §. 33. Et Tab. ubi. circa sim. multi alij possunt oriri casus, quos praedictis regulis facillime solui potest. De damnificatis proximis per animalia, & mutilationibus, per capturam leporum, & luuimodi, & venatoribus, uide Sil. ubi. §. 2. 3. & 4.

R I X A.

Rixam filia irae importat contradictionem in factis, quando ex ira aliqui se iniucem percutiunt, non ex auctoritate publica, sed ex uoluntate inordinata: & ex suo genere peccatum mortale est, in eo, qui iniuste alteri aggreditur, quia nocumentum proximo contra charitatem infert. In eo autem qui se defendit, animo repellendi illatum iniuriam, cum debita moderatione, peccatum non est. Secus si cum animo uindictae, uel odij, uel excedit in moderamine, quia tunc peccatum mortale, uel ueniale est, secundum quantitatem odij, uel excessus. Primi enim motus communiter ueniales sunt, & imperfecti actus, ut saepe diximus. De hoc Th. secunda secundae. q. 51. a. 1. §. 5. uerbi primi motus.

S A C E R D O S.

1 Sacerdotis nomine in materia fauorabili, non tantum presbyteri ueniunt, sed etiam diaconi, & subdiaconi. ar. ca. 15. q. 5. sed in materia odiosa, ueniunt tantum presbyteri. ar. ca. 6. quibusq. de coha. eccl. & mul. ubi Pan. hoc not.

2 Sacerdos parochialis potest ministrare sacramenta peregrinis, & hospitibus consuetibus ad suam ecclesiam, secundum Pan. cap. 1. de celeb. mis. & morientes sine electione sepulturi, ibidem sepeliuntur, & si alibi elegerint, debetur eiquarta funeralis. Quo modo debet uisitare infirmos, & multa alia facere, uide Panof. in d. c. de cele. mis. & stare ieiunus usque ad horam celebrandi congruum.

3 Quicquid sacerdos ligat, & soluit in terra iuste, & clauo non errante, ligatur per approbationem in caelis. ii. q. 3. e. tunc uera.

4 Sacerdos existens in peccato mortali iterum exequendo officium suum mortaliter agit. 15. quae. 6. capi. 1. & d. 68. c. 1. & ut dicit Sil. uer. sacerdos. §. 6.

5 Sacerdos, ubi patiens de alio uel dicit dubius, non debet illud asserere esse mortale, nisi si certus, ne imponat ei laqueum, nec tenetur de singulis determinare adiectis, utrum sint mortalia uel uenialia, quando non sunt clara. ut d. ar. flo. de his autem quae sunt clara, secundum opinionem doctorum, debet determinare. Quomodo autem debet celebrare. §. Missa. per totum.

6 Quando sacerdos uult sumere eucharistiam, ut quia infirmus, uel a celebratione impeditus, stolum circa collem, sicut quando celebrat, debet habere cap. Ecclesiastica. d. 23. hoc tamen intel-

Igitur quando celebrat pro se, vt dicit Sil. libi. §. 4. quia extra celebrationem hoc nõ obseruatur. Vnde multi (si hoc esset verum) essent excommunicati, communicantes sine tali stola. Attendenda est confusio. Fratres enim prædicatores, sine stola in die cœnæ communionem recipiunt.

SACRAMENTA.

1 Sacramenta sunt septem, videlicet, baptisimus, ordo, confirmatio, penitentia, cõmunio, matrimonium, & extrema vnctio. Tria prima imprimunt characterem, ideo non debent iterari, etiam si mortuus homo resurgere, quia character indelebilis est. alia quatuor possunt iterari. De his Tho. 4. sent. d. 2. q. 1. & licet. 32. q. 7. & 1. q. 2. c. quod quidam.

2 Sacramenta non debent ferri peccatoribus publicis. c. il. lud. d. 95. sed propter peccata occultata, non sunt neganda in publico. 3. Communio. §. 13.

3 Recipiens quodcumq; sacramentum in mortali, etiam occulto, mortaliter peccat. cap. multi. d. 40. Sed nõ dicitur esse in mortali, qui contritus est. Aliqui dicunt quod in sacramento penitentia, & extreme vnctionis, sufficit attritio, vt dicit Sil. libi. §. 2. sed ad sacramentum extreme vnctionis adiungit, forte, quasi dubiter.

4 Sacramentum baptisimi, confirmationis, communionis, penitentia, & extreme vnctionis, secundum Iuristas, vt refert Pe. de pal. 4. sent. d. 9. sunt necessaria. id est, sub præcepto, loco, & tempore: ita quod potens ea recipere, & nolens, mortaliter peccat. Sed Cæle. ver. confirmatio dicit, quod confirmatio non est

necessaria. supra, Confirmatio, s. i. neque extrema vnctio, neque dimittens peccat mortaliter, nisi ex contemptu. infra, Vnctio. s. i. Penitentia verò est tantum ei necessaria, qui mortaliter peccat. Neque viaticum est sacramentum necessitatis. supra, Cõmunio. §. 4. Vci sacramento ad alium finem, quam fit institutum, non semper est mortale, vt patet in matrimonio.

SACRILEGIUM.

1 Sacriligium importat irreuerentiam rerum sacrarum, seu iniuriã, & ex genere suo mortale est, & continet tres species cum suis circumstantiis, necessariis ad confessionem, sicut alia circumstantie mutant species. Vel enim fit iniuria personæ sacre, vt cùm percutitur clericus, vel aliter fit ei violentia cõtra iuris statutum vel contra votum personæ sacre, vtputa castitatis, & sic habemus vnã speciem: vel fit iniuria loco sacro, vt cum extrahitur quis, qui illuc fugerat, vt esset tutus, aut furto res de sacro tollitur, aut sanguis, vel humo semine voluntarie polluitur, & est alia species. Vel fit iniuria rebus sacris, seu Deo dicatis, vt sacramentis, vasis, reliquiis, sanctiorum imaginibus, & huiusmodi ad Dei cultum, & sanctiorum reuerentiam pertinentibus, & alijs rebus mobilibus, vel immobilibus Deo dicatis, & ad vsum ministrorum Dei mancipatis, & hæc est alia species. Ad sciendum autem quando committatur sacrilegium in omnibus supradictis speciebus, intue-re ad quid persona, locus, & res fit sanctificata, & considera si contra illud ad quod sanctificata est, actum fit, erit sacrilegium, & non

& non aliter. Vnde impones gravamen agris ecclesiæ est sacrilegium, si seculari autoritate hoc facit, quia quo ad hoc sanctificatus est, non autem si in eo faciat furtum, vel adulterium, quia nõ ab hoc exemptus est, eò quòd est ecclesiæ. Si quis blasphemat in loco sacro, non est sacrilegium, sicut si furetur, sanguinem, vel semen humani fundat, quia quò ad hæc est sanctificatus. Similiter si sacerdos, vel religiosus fornicetur, non autem si furetur est sacrilegium, quia ad hoc est sanctificatus, non vt non furetur, sed vt castè viuat. Et istæ tres species sacrilegii, de necessitate sunt confitendæ, quia non sufficit dicere commissi sacrilegium, vel furtum, sed tale, vel in loco sacro, & huiusmodi, quia istæ species sunt ab alijs distinctæ speciebus peccatorum. De hoc Tho. secunda secundæ. q. 99. a. 1. 2. & 3.

2 Ludentes, mercantes, chori-zantes in loco sacro, nõ committunt sacrilegium, sicut effundentes semẽ, & huiusmodi: quia ista sub præcepto non prohibentur, sicut illa. Posset tamẽ tantus esse excessus in huiusmodi, quòd peccatum sacrilegij constitueret, vt etiam dicit Sil. ibi. §. 5.

3 De multiplici pœna sacrilegiorum, vide C. de epif. & cle. & 17. questio. 4. per totum. Aliquando maiori excommunicatione plectuntur, aliquando minori, aliquando alijs pœnis, quæ ad confessorem nõ pertinent, sed ad iudices alios.

SAGITTARIIS. Ars. §. 6.

SARRACENI.

Sarraceni qui infideles sunt, quoad prohibitionem, quasi in omnibus Iudeis comparatur, ita vt sicut Christianis multa p-

hibentur circa Iudeos (vt supra Iudei) ita circa sarracenos: tamen non prohibetur Christianis comedere, & bibere, vel habitare cum sarracenis, sicut cum Iudeis. cap. ad mensam. 11. quest. 3. & cap. quia Iudei. 28. quest. 1. nisi ipsi Iudaizarent sarracenis, secundum quoddam, quia sic adesse causa prohibitionis. Non sicut permittendi, vt aliquam fiant inuocationem Mahameti publice inter Christianos, quia contra ele. vnicam. de Iudeis. Neque ad illos Christiani possunt armis deferre. supra, & ex cõmunicatio 14. multa alia de eis. supra, Iudei. §. 11. & 13.

SATISFACTIO.

1 Satisfactio, quæ est tertia pars sacramenti penitentia, importat medicinam quandam, curant præterita peccata, & à futuro præteritæ: quæ quibus Deo æquiuales esse non possit, potest tamen sufficiens ferri, ex Deigratia, de qua Tho. 4. sent. dist. 35. questio. 1. a. 1. quest. 6. Et est secundum Grego. Præterita mala plangere, & plangenda non amplius committere.

2 Regulariter hæc penitentia sacramentalis, est à sacerdote in confessione sacramentali imponenda, vt penitentia sacramentum habeat omnes partes suas materiales, tamen in tribus casibus omitti potest. Primò, quado constat penitentem integrè satisficisse: tunc non debet amplius ligari, quia coram Deo non amplius obligatur. Secundo, quando penitens est impotens, vt pote in extremis, tunc sufficit indicare ei penitentiam sollemnem quando poterit, & sic illum absolueret. Adiuuarij: potest suffragijs ecclesiæ, vt in cap. ab infirmis. 26.

quæstio. 7. Tertio, quando pœnitens nullam vult acceptare pœnitentiam, etiam minimam, offerens se satisfactorum in purgatorio, est etiam absolendus, sicut supra, Confessio. §. 29.

3 Pro satisfactione tria possunt imponi, vel oratio, vel elemosyna, vel ieiunium, per quod intellige omnes corporales exercitationes propter Deum, vel peregrinatio, disciplina, & huiusmodi. Elemosyna tamē videtur esse magis satisfactoria, iuxta illud Daniel. Peccata tua elemosynis redime. Sic ergo sacerdos discretus, vt pœnitentiam imponat commensuratum tribus, videlicet, peccatori, peccato, & fini. Nam peccatori infirmo parua sufficit pœnitentia, similiter & illi, qui parū deuotionis habet, quia si magna ei daretur, forte non pertoleret. Debet etiā peccato continere, vt secundum peccati cōditiones, pœnitentia applicetur, sicut luxurioso ieiunium, avaro elemosyna, & sic de singulis, vt contraria contrariis curetur. Debet & fini conuenire, id est, saluti animæ, vt per pœnitentiam exordiantur peccatori occasiones, vt ne quis ad talem locū vadat, vel ludat, quādo hæc sunt peccati causa.

4 Non refert an imponat pœnitentiam ante absolutionem, vel post, dummodo confessor videat in pœnitente animi preparationem. Melius tamē videtur vt antè imponat, & eum interroget, an sit contentus eam acceptare, & facere. Cauet autē ne seductor eos, qui vni Pater noster imponunt secundum statum pœnitentia, vt illam in gratia perficiat, & post aliam magnam pœnitentiam nō sacramen-

talem imponunt. Hoc enim pœnitentibus nociuū est, quoniam cum hæc pœnitentia nō sit sacramentalis, non tantum est satisfactoria, sicut si esset sacramentalis. Nec oportet timere, quia etiam quōd non fiat in gratia, non est necesse reiterare confessionem, quia si nō satisfiat Deo, fit tamen satis ecclesie. supra, Cōfessio. §. 10. detur ergo tunc pœnitentia, & hortetur confessor pœnitentem, vt quando soluit pœnitentiam de peccatis conteratur.

5 Vt autem fructuosa sit satisfactio, debet regulariter fieri in gratia Dei, & tota, & vbi, & quādo, & sicut imposita est a confessor, & acceptata, secundum Cai. in §. 3. part. San. Tho. & qui hæc omittet, non propter hoc mortaliter ageret, nisi ex cōtemptu, quia nō omittetur aliquid necessarium ad salutem, cum hæc sit solutio pœnæ tēporalis, quæ si hic non soluitur, soluetur in purgatorio, secundum Cai. ibi. Et si fiat sine charitate, valet in foro ecclesie, sicut dicens officium in mortali non tamen tunc valet ad expiationē pœnæ debita, coram Deo pro peccatis, valet tamen quo ad hoc, quādo peccator ad cor rediit, quia pars est sacramentalis, & hoc verum est, de ea, que relinquit post se effectum remanentem, in totum, vel in partem adueniente charitate, vt dicit Sanctus Thomas, sicut cōfessio informis, & baptismus incipiunt postea valere, secundum Cai. ibi. & Sco. Tab. v. 17. ibi. §. vlti. dicit hoc esse contra Sanctum Thomam. 4. sent. d. 15. q. 1. artic. 3. Sed Sil. ibi, circa finē determinat quōd hæc diuersitas opinionum est tantum in verbis, quoniam illi, qui dicunt pœnitentiam

etiam hæc debere iterari, intelligunt vel iniunctam, vel æquiualentem, vel hic, vel in purgatorio. Vide Sil. ibi. & Arch. flo. 3. parte. tit. 14. c. vlt. Si verō pœnitens non impleuit totā, vel tempore, aut loco deputatis quod fuerat iniunctum, impleat postea, quoniam in satisfactione principalis est opus, non autē circumstantia temporis, vel loci. Hæc determinatio multos consolari potest.

6 Posset etiam quis sacramentalem pœnitentiam per alium voluntarie acceptantem, & impletam satisfacere, cum cōsensu confessoris qui impositus, vel alterius, vt mutatio sententiæ quod personam satisfactoricam, si fiat a iudice. In articulo autem mortis hoc fieri posset sine tali licentia, sub rati habitatione, secundum Cai. ibi. Prædicta intelligenda, quōd vnus pro alio potest satisfacere in quātum pœnitentia ordinatur ad solutionem debiti, non autem in quātum medicina est pro peccato vitando. Et qui pro alio soluit, debet esse in gratia, secundum Tab. ibi. §. 5. quia per charitatem actus vnus cōstituit alterius, nec exigitur, ille pro quo ab alio satis fit, sit impotens, quia siue possit, siue non, valet satisfactio, quantum ad debiti solutionem, vt dictum est, non tamen bene factum est alteri imponere, quando quis per se potest, vel non apparet in eo aliqua impossibilitas ad soluendum datā pœnitentiam.

7 Qui imponit alteri satisfactio nem pro se, si moritur non statim à pœna debita liberatur, sed cōpleta satisfactio, ideo caueant homines, ne que per se explere possunt, cōmittant filius, vel ami-

cus, quia luent pœnam antequam sit satisfactorum, vt patet.

8 Flagella à Deo missa, & aliarum tribulationes, quæ homo patienter acceptat, ad purgationē peccatorum sunt satisfactoria, secundum Tho. vbi supra. a. 4. quol. 3. Ideo calamitates æquanimiter tolerari debent. consentit Gregorius de Lazaro mendico loquens.

SCANDALVM.

SCandalum, quod importat dictum, vel factum minus rectum, occasio spirituum ruinæ præbens, secundum Tho. secundum de secundæ quæstio. 43. articulo. 1. opponitur charitati proximi, id est, peccatum est, dupliciter inquit committitur, per se, id est, ex intentione, vt alter ruat in peccatum, & sic est speciale peccatum trahens speciem ex fine, vt si intendit trahere aliquem ad furtum, vel adulterij consensum, vel alterius culpæ, vt consentiens, hic proprie peccat peccato scandalosi, quia intendit rectè alterius animæ nocuementum, cuius oppositum directè intendit fraternam correctio. Qui autem prouocat, vel inducit aliquē ad huiusmodi peccata, non propter hunc finem, videlicet vt ruat in peccatum, sed vt impleatur voluntas propria, vel alterius, non peccat speciali peccato scandalosi, sed peccatum hoc pertinet ad speciem peccati, ad quod prouocat. Scandalizare autem per accidens dupliciter contingit. Vno modo faciendum malum coram aliis, quod esse sumunt occasione peccandi, & hoc peccatum non est in specie scandalosi, quia hæc circumstantia, etiam aggrauat hoc peccatum, non tamen mutat speciem, sed remanet in specie illius peccati, quod agit, vt puta blasphem-

miz, vel alterius. Alio modo faci-
endo actum non malum secundum se, sed habentem mali speciem, ex quo alij ad peccatum inducuntur, & hoc ad scandalum pertinet, per se, si intendit ruinam: reductus autem, si non illam intendit, & si habet intentionem quis trahendi alium ad mortale, erit mortale, etiā quod falsū illud esset veniale, vel nullum ex se, si intendit ad veniale, erit & scandalum veniale. Consentit his Caiet. secunda secundae. q. 43. a. ad 1. 2. dubium. Neque in summa ab hac sententia variare videtur, imo confirmare.

2 Si quis committit aliquid, quod ex se malum non est, sed habet speciem mali, & est periculum alterius ruinæ, consideratis conditionibus personarū, locorum, & temporum, ac causarum, & audit a fide dignis aliquos ignorantes, & infirmos ex hoc dispositi ad ruinam mortalis culpæ, si non abstinet a tali facto, si potest commode, donec tales informetur de operis bonitate, mortaliter peccat, nō curans de ruina pusillorū. Si verò periculum est de veniali, venialiter agit. Secus si nescit aliquem scandalizari, vel si informati de opere non malo, perseverent in ruina, quia tunc ex parte tantum illorum scandalum est.

3 Ex dictis videtur sequi, vt dicit Arch. flor. & Sil. ibi. s. l. q. 2. q. mulier se amari credens turpiter ab aliquo, nō curans de eius ruina, si sine causa offerat se a spectibus eius, licet nō intendat eius ruinam, mortaliter peccat: secus si non credit, vel aliter commode facere non potest. sed tenere eōtra videtur Caiet. supra, Ornatu. s. 3.

4 Passiuum scandalum est, quādo prater operantis intentionem, & conditionem operis, aliquis malè dispositus ex tali opere ad peccatum disponitur, sicut pharisæi murmurabant contra Christum ex eo, quod curabac infirmos. Et hoc scandalum non est peccatum in faciente opus tale, sed in eo, qui ex hoc peccandi occasionem accipit. Vnde dicit Caieta. ibi in summa, quod non monstrat circumstantiam aggravantem, sed peccantis infirmitatem. Si enim firmus esset, non scandalizaretur ex tali opere bono ex se.

5 Propter vitandum scandalum aliquando dimittenda est veritas doctrinæ, scilicet tacendo, & iustitiam non exercendo, sed nō debet dimitti veritas vite, vt scilicet quis dimittat facere ea, quæ necessaria sunt ad salutem, vel faciat quod est peccatum, propter vitandum scandalum, vt punire innocentem, vel fidem, aut veritatem negare, & in hoc sensu intelligitur illa regula iuris, in 6. de regul. iur. vbi dicitur, Vtilius scādalu nati permittritur, quam veritas relinquatur. Cōformiter Sancti. Tho. supra, a. 7. Non tamen aliquod malum etiam minimū, vt peccatum veniale, ad vitandum scandalum, est faciendum, quia non sunt facienda mala, vt veniant bona, sicut cōcludit Th. supra, ad quintum.

6 Bona temporalia communia, siue ecclesie, siue Reip. nō sunt dimittenda propter scandalum, sicut necessaria ad salutem, secundum Tho. supra, ar. vlt. bona vero propria, quorum nos sumus Domini, propter scandalum ortum ex ignorantia, vel infirmitate, sunt dimittenda, vel dando, vel

do, vel non repetendo, aut aliter, scandalum sedando aliqua monitione, vt dicit Augustinus. de sermone domini. Si autem scandalum ex malitia oriretur, vt erat scandalum pharisæorum, secus esset, quia sic dimittendo bona propria, daretur occasio malis retriendi aliena, & rapiendi, vt dicit Grego. in mora. nec faciles est debemus ad credendum alios scandalizari de bono opere, vt dicit Ray. neque a cibo totaliter debemus abstinere, licet a tali cibo, propter scandalum, quia dicit Apostolus 1. Corin. 8. Non manducabo carnem in æternum, vel fratrem meum scandalizem. Sic de bono faciendo, iuxta hanc regulam dicitur, ad quod scilicet quis non tenetur de necessitate salutis. Secus autem est de opere necessario, vt est facere elemosynam in extrema necessitate.

SCIENTIA.

1 Sciētia, quæ requiritur in teste, non est illa, de qua dicit philosophus, quod est rem per causam cognoscere, sed est cognitio sensuālis alicuius rei particularis. ff. de testibus. l. testium fides.

2 Personæ ecclesiasticæ debent vacare scientiæ sacre scripturæ. c. 2. dist. 38. & iuris canonici, possunt & philosophiæ naturalis, & morali intendere. c. turbar. d. 37. & alii scientiis, vt possint ad scientiam pietatis habere adiut, vel ad impugnantum hereticos, vel alio bono fine, dummodo necessaria non omitantur. Possunt etiam audire leges, & physicam, nisi sint religiosi, vel habentes personatum in ecclesia, vel dignitatem, vel curā, supra, Excommunicatio 48.

Quomodo omnes Christiani

tenentur scire necessaria ad fidem, supra, Credere. s. 2.

3 Parentes videtur mortaliter peccare, negligentes docere filios signum crucis, Pater noster, Credo, præcepta 10. & articulos fidei necessarios: quia dicit Apostolus, Qui suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negat. Similiter qui nō adducunt prædica cum possunt: secus quando non habent instrumentum, licet de necessariis nullus possit se excusare. supra, Credere. s. 3.

4 Quilibet tenetur scire ea, quæ sibi competunt, vel ratione officij, vel status, vel alio modo, vt iudex quæ pertinent ad iudicandum officium, & si ex ignorantia errat, non excusatur. supra, Iudex. s. 2. Panor. in c. qualiter, de elec. s. cum in cunctis.

5 Prelatus si non habet competentē literaturam, remoueri potest a beneficio. cap. quauis. de æta. & quali. ord. & bonum esset sic facere, quia cunctorum malorum ignorantia mater est.

SCHISMA.

1 Schisma secundum Tho. secundam secundæ. q. 39. ar. 1. importat propriè separationem ab unitate ecclesie ex intentione, & quia est contra unitatem ecclesie catholicæ, & consequenter contra charitatem, quæ vniōnem hanc facit, ideo mortale peccatum est: quod incurritur primo, quando quis ex intentione non se habet, vt pars vnus ecclesie, sed ipse vult se habere in operibus suis scilicet in credendo, sperando, & alia faciēdo, tanquam sit quoddam seorsum totum: ita quod nō sit alterius, sed est, vniuersalis ecclesie pars. Sumus enim omnes membra vnus corporis Christi

myfici, quod vocatur ecclesia catholica. Vel ex intentione se subtrahit ab unitate corporis in ordine ad vnum caput, non recognoscens Ro. pon. vicariū Christi indubitarum in terris, vt caput vice Christi illos corporis, Et si prædicta peccata solum committat, qua non vult recognoscere unitatē ecclesie, vel capituli, quāuis credat illam, & Pon. Ro. esse verum Christi vicariū, est punitur schismaticus. Si autem non solum intendit scindere unitatem ecclesie, aut vnum caput non re cognoscere, sed etiam vltra hoc, non credit esse vnam Christianorum ecclesiam catholicā, aut vnam non esse secundum vnum caput in terris Christi vicariū, tunc non tantum est schismaticus, sed etiam hæreticus, contra illum articulum, Et vnam sanctam ecclesiam, vel si non tenet unitatem capituli, communiter tenetur quod sit hæreticus.

2. Secundò incurritur quando quis volens periculi propriam voluntatem, causa scissionem ecclesie, quamuis hoc non intendat, sicut qui congregat concilium concepto capite, quasi credens ecclesiam catholicam in ipso esse, ab ecclesia se separare, vt quādo sunt plures Pape, & vnus qui sit se non esse vere electum, & tamen se pro Papa gerit, & cō sequenter schisma in ecclesia facit, & est excommunicatus, supra, Excommunicatio 93. non tamen est hæreticus. Si verò plures contēdunt de papatu, & quilibet credit unitatem ecclesie, & illam apud se esse, nec impugnant Ro. ecclesiam, sed ignorat quis sit verus Papa ignorantia facti, & non possunt ita de facili certificari, parati tamen sequi

verum Papam, quādo fuerit declaratus: tales non sunt schismatici, nec mortaliter peccat, neque adherentes. Secus quando consistat vnum canonicè electū, alium verò non, tunc ipse cum sequentibus est excommunicatus, de elec. capitulo. licet. Ignorantia autem iuris non exculat, nisi esset talis, quod per se, vel per alium sciri non possit. Quid ergo facient alij? Dico quod quando est dubium quis sit verus Papa, quilibet reputet se quasi vni de membris ecclesie, & habere vnum caput in celo, qui est Christus, & vicarios Christi dubios pro dubiis teneat, nulli vt certo adhzreat, quia exoneret se periculo errandi, & temere ageret, dubio pontifici inhaerere tanquam certo. Deinde consulat peritos, & conscientiatos, à quibus si firmū habuerit consilium, illud sequatur. Si verò consilium adhuc sit in ambiguo, non se determinat ad hunc, vel illum, donec veritas fuerit manifesta. Consentit Cat. in summa ibi, & ita tenendum esse arbitror.

3. Licet simpliciter hæresis sec. Tho. supra. a. 2. sit maior peccatum quam schisma, tamen aliquādo maior est schisma, vel propter maiorem contemptum, vel propter maius periculum.

4. De pena schismaticorū conueniens est, secundum Tho. supra, ar. vi. q. excommunicetur, sicut voluerunt se à communione membrorum ecclesie separare, quandoque etiam per depositionem puniuntur. d. 23. c. in nomine domini. & c. 2. de schismati. Recipientes ordines à schismaticis scienter, vel ex crassa ignorantia, solus Papa dispensat, sec. quod non. Pan. in c. si. eo. tit. Si verò ex probabili

habili ignorantia, episcopus potest dispensare: ar. c. 1. de or. ab epi. qui re. non tamen ab eo qui cum ordinariū quāuis postea iudicari ad unitatem, vt not. glo. in d. c. fin. Etiam aliis modis puniuntur: ar. c. quod aut. 23. q. 7. & c. nec licuit. 17. d.

Pecunialiter etiā puniri possunt: ar. 23. q. 7. c. quid ait. Sunt etiam excommunicati, per c. licet. de elec.

SCRVPVLOSVS.

1. Scrupulosus est, qui scrupulis, hoc est, cōmotionibus agitatur. Et quādam dicitur scrupulosus in recognoscendis peccatis præteritis, & in vitandis futuris timoratus, & talis communiter ad bonum sine conducitur. Quidam verò scrupulosus, est in recognoscendis præteritis peccatis, sed in cauendis futuris negligens est, & huic æterna damnatio propinqua est: quia ad maiora facinora paulatim dehsit.

2. Causa huiusmodi scrupulositatis aliquādo est diabolica suggestio, aliquando debilitas cerebri, aliquando melancholica cōplexio, aliquando debilitas ex nimis vigilijs, & abstinentijs, aliquando societates talium personarum, vt not. Arc. slo. in 1. parte, tit. 3. c. 10. Ex scrupulositate nā citur pusillanimitas, secundum Ber. & perturbatio, ac desperatio, quæ interimit spiritum hominis.

3. Remedium secundum Caicet. ibi in summa, contra scrupulosos est diuina gratia assilens, & custodiens, quæ proprijs, & alienis orationibus, ieiunijs, & elemosynis, à Deo deuote querenda est. Remediū autem humanū est consulere peritos, & bonos, & acquiescere, vitare principia scrupulorum, id est, cogitationes

de rebus scrupulosis, quia hæc sunt causæ naturalis scrupulorū. Particulare autem remediū est, vitare tot reconfeSSIONES peccatorum præteritorum semel bene confessorum, nisi esset quis dubius an sit de eo cōfessus, vel nō.

4. Quando autem occurrat alicui scrupulus, vel de peccato cōfesso, vel aliquo alio, videat per seipsum si habet tantam cognitionem, vt sciat discernere verā conscientiam ab erronea, & tunc dimittat erroneam: quod si non potest, consulat peritos, & steterit quæ sit cōsiliū sapientis, quia non potest errare si format sic conscientiam, & dimittat scrupulum, quod si non relinquat, tunc vel est superbus, vel stultus & hoc credo melius remedium. Si est factus, non potest peccare sequens scrupulum, peccat ergo, quia superbus, & non vult alieno credere consilio. Vide aliquid supra, Conscientia. §. 1. Aliud optimum remediū est sollicitè caue re etiam à venialibus peccatis, quantum potest.

SCVRRILITAS.

Scurrilitas, qua quis alios ad risum inhonestè prouocat, gestibus, vel verbis, ex defectu rationis prouenit, id est, peccatum quod honestè vrbani tati oppositū, est quod gula ponitur, vt supra Gula. §. 6. & ex suo genere non est mortale, quia nec contra bonum Dei, nec proximi. Si quis autem huiusmodi verba diceret, vel gestus faceret ad prouocandum alium ad aliquod mortale, vel seipsum, vel quia sibi placet luxuria, vel vindicta, aut huiusmodi, esset mortale, secus autem quādo tantum placet inhonestæ locutio, vt sic lætenter transcant: tunc sunt venialia, peccata.

riculosa tamen, quia sicut dicit Apostolus, Corruptum bonos mores colloquia praua. Tamen Apostolus, cursuilitatem, Ephes. 5. inter mortalia non nominat.

SECRETVM.

- 1 Secretum quod non est acceptum sub secreto, si cedit in nocuumentum alicuius iniuriam, non est peccatum reuelare illud modo debito quantum fieri potest, sine scdalo, exemplo Chusi. 2. Reg. 17. c. arg. in c. ostendit. 23. q. 5. Si autem tale secretum sit acceptum sub sigillo secreti, vel confessionis, extra tamen sacramentum confessionis, vel sub iuramento de non reuelando: si sine vrgenti, & rationabili causa siue reuelet illud, mortaliter peccat, quia contra ius naturale agit, secundum Arch. floren. Secus si facit ex vrgenti, & rationabili causa, vt quia imminet notabile nocuumentum corporale, vel spirituale reipub. vel persone particulari, quia iuramentum prestitum contra bonos mores, non est obligatorium, neque in hoc casu seruandus est ordo fraternae correctionis, secundum Thom. secunda secundae. q. 89. nisi esset eertus de emendatione. Si autem esset secretum dictum in confessione etiam facta cum seculari tempore necessitatis, etiam quod non sit verum sacramentum, nullo modo potest reuelari per quodcumque preceptum, vel ad vitandum quodcumque malum, sicut si esset sacerdos: videtur enim facta sacramento facere iniuriam.
- 2 Si princeps machinatur contra ciuitatem, vel ciuitas contra principem iuste, nullus etiam iuratus tenetur hoc reuelare, si autem iniuste, reuelare tenetur, vt impediatur iniuriam malum, si

prae. Accusatio. §. 6. & 7. Ioan. de Neap. idem scribit in quol.

SEDTIO.

SEditio, est tumultus ad pugnam: vnus partis alicuius multitudinis contra aliam partem, & opponitur vnitati temporali, sicut schisma spiritali, & quia est contra pacem vnitae multitudinis, vixuta scindens regni, ciuitatem, exercitum, vel huiusmodi, ideo mortale peccatum est ex suo genere, cum opponatur iustitiae, & communi bono, & tanto grauius est, quanto maius est bonum quod impugnatur. Pars autem quae resistit iuste seditionis, & non gaudet tali malo, non dicitur seditiosa, quia laudabiliter tuetur commune bonum. Similiter qui multitudinem a potestate tyrannica ordinare liberant, nisi ex hoc maius detrimentum multitudini imminet. Vide Tho. secunda secundae. q. 24. a. 2. & Caie. ibi. ad 2.

SENTENTIA.

SENTENTIA secundum iuristas. ff. de senten. & re iud. l. extra, eod. c. 2. est iudicialis diffinitio, quae controuersis finem imponit pronuntiatione competentis iudicis, condemnationem, vel ab solutionem continens. Ex quo sequitur, quod excommunicatio, sine interdicto, non sint proprie sententia, secundum Ge. in c. animarum de consti. libr. 6. vnde in statutis vbi fit mentio de sententia, non veniunt excommunicatio. Est tamen sententia interlocutoria, cum omnis vox iudicis ad causam faciens, pascit dici sententia. Facit gl. q. 6. §. diffinitiuua. & ideo per viam iudicalem, ferri debet fieri non potest: & secundum Ge. est proprie pena. Tho. autem prima secundae. q. 9. §. a. 1. dicit

dicit quod est applicatio iuris ad particulare factum.

- 2 Est & sententia interlocutoria, quae est iudicialis declaratio super aliquo summarie, ius tribuens inter partes, quae sine solennitate fertur, & sine solennitate scriptur. eodem tit. lib. 6. c. fin. & est semiplena sententia, quae fertur inter principium causae, & sine, & non super principali, sed super incidentibus questionibus, de appella. c. significatio. Et quodlibet preceptum factum per iudicem, vel eius nuncium, dicitur sententia interlocutoria, si eundem gl. in authentica. de here. & fal. §. illud.
- 3 Diffinitiuua sententia est, per quam principalis questio diffinitur. c. 2. de sent. & re iud. cui per eundem iudicem non potest aliquid addi, vel minui, mutari, de trahi, aut reuocari postquam lata est. ff. de arb. l. qualis. In sex casibus potest ordinarius retractare. Primo, quando est nulla, vel annullanda propter errorem facti. §. 35. q. 9. §. 2. Secundo, propter inopiam, in multa est retractanda. C. de mo. mul. l. fin. Tertio, in quibus eadem die potest suppleri, & non minui. l. Paulus. ff. de sent. & re iud. Quarto, si absens condemnatus veniat, adhibe iudice pro tribunali sedente. extra. c. c. Beroldus. Quinto propter vitiatum publicam. ff. de decre. ab or. fa. l. quod semel. Sexto, vbi est periculum animae, & de errore fidei. c. inter ceteras. de sen. & re iud. de consue. c. fin. Princeps vero semper quando voluerit potest mutare, & c. ex literis. de res. in iud. supra. l. iudex. §. 16.
- 4 Sententia diffinitiuua, si est lata contra ordinem substantialem

iudiciorum, vt est citatio, inducitur si petantur, nullis cōtestatio, & re sibi receptio, nulla est ipso iure. c. vxor. 17. q. 4. cōtra verò ordinem, qui non est de partibus, tenet. c. biduum. 2. q. 6. Secus de sententia interlocutoria, quia tenet, quanquam aliter facies, peccet.

5 Sententia diffinitiuua debet dari sententia, aliis est nulla. c. & si sententia. §. si. co. tit. li. 6. Secundo partibus praesentibus, vel concumacibus. Tertio, recitari in scriptis ab eo, qui fert, nisi sit episcopus, vel persona illustris. eod. tit. c. & si sententia. Quarto, in loco publico, & honesto. §. spatium. 3. q. 1. Quinto, de die, & non in tenebris, nec diebus feriatis maxime sollemnibus. Multa alia forent dicenda, sed relinquo, quia magis ad forum contentiosum pertinent. De peccatis quae committunt iudices, supra, l. iudex. §. 2. & per totum. Aduertet sententiam declarationum per eo datam fuisse iniustam, secundum Pa. in c. 1. de conce. praeb. tenetur in conscientia restituere totum quicquid habuit.

SEPVLTVRA.

- 1 Sepultura, id est, locus deputatus auctoritate episcopi ad sepeliendum aliquem, siue aliquis sit ibi sepultus, siue non, dicitur locus religiosus, secus si non auctoritate episcopi, licet sit ibi aliquis sepultus, secundum canonem no. Inno. in c. ab olenda. de sepul. Facit e. ad huc de relictio. licet secundum leges dicatur religiosus. Locus deputandus sepulturnus, potest vendi, & quomodo, infra, Simonia. §. 2. & 34.
- 2 An ciues struentes quicquam circa sepulchra, & funera, sint excommunicati, supra, Excommunicatio 31. Exequia, per totum. Funeralia, per totum.

- 3 Ius sepulture generaliter competit ecclesiis parochialibus, & etiam illis, quibus à iure, vel privilegio concessum est, nō autem aliis, secundum Inno. & secundū eundem in c. abolenda. de sepul. debet esse apud ecclesiam cōsecratam. Not. q̄ monachi habentes liberam sepulturam à sede Apostolica, si paciscuntur de nō recipiendis aliquibus, vel certis parochianis, compelluntur illū sepelire, licet elegerint apud eos sepeliri, cum pro pactum priuilegio renunciauerint. & hoc pro eandem rationem videtur tenere in aliis religiosis.
- 4 Si quis se obligat, vel iurat nō mutare electam sepulturam in aliquo loco, vel eligere, non valet. capit. plerique. de sepul. & in 6. cap. l. eo. Habentes ex priuilegio Papæ liberam sepulturam, & ius funerandi, vt habent fratres prædicatores pro cle. dudum. de sepul. possunt alienam intrare parochiam, ac se per facere consue ta alia & accipere funus, etiam obstantē contradictione curati, vel episcopi, vel statuto, q̄ intrantes alienam parochiam sint excommunicati, neque tenentur funus recipere de manibus cura ti, vt no. Oldra. consilio 23. & Ge. in c. ammarum. de consti. lib. 6. & Cardi. in d. cle. dudum. quia cui conceditur principale, conceditur & accessorium. Hodie est mare magnum Sixti 4.
- 5 In concilio tamen Lateranen. sessione vñdecima, dicitur, q̄ fratres non possunt intrare parochiam cum cruce ad leuandum mortuum, nisi prius auisent parochialem curatum. Secus si aliter habet consuetudo approbata, & obseruata, & quod dece-

dentes cum habitu, possunt eligere sepulturam.

- 6 Omnis fidelis, qui est in legitima ætate, id est, pubes, quāuis sit in potestate patris, potest sibi eligere sepulturam, etiam sine consensu patris. in 6. c. licet. de sepul. Secus de impuberibus, & amentibus, & his, qui nō sunt in suo sensu, & religiosis professis, nisi quando extra monasterium moriuntur, ad quod commode non possunt deferri. in 6. de sepul. c. religiosi. & ratio est, quia non habent neq; velis, neq; nolle. Prælati autē, & Abbates, secundum Rosel. possunt, quia in eis non currit talis ratio. Intelligit tamen secundum Sil. de illis prælati, qui superiore non habent in tali ordine, nisi episcopum, vel papam, vt esset magister ordinis prædicatorum, vel generalis minorum, & huiusmodi. Nouitij autem possunt eligere, quia nondum sunt obligati. Si tamen non eligant, de consuetudine sepeliuntur in monasterio. Et famuli in ordine prædicatorum si aliter non eligunt sepulturam, in ecclesiis eorum sepeliuntur, ex priuilegio Greg. ii.
- 7 Serui impuberes, non possunt eligere, sed dominus pro eis eligit, ceteri si sunt puberes, & famæ nentes. Ita no. Jo. in c. de vxore. eod. titu. Sunt enim sui iuris quo ad hoc.
- 8 Pater pro filio impubere potest eligere sepulturam, vbi est consuetudo. in d. ca. licet. & Ge. idem credit ibidem de matre, sicut de patre. Quod si consuetudo sit in contrarium, sepeliuntur filij in sepulchro maiorum, vel in ecclesia parochiali secundum consuetudinem, & intellige de legitimis, non pro spuris vel naturalibus

turalibus tantum, quia isti non veniunt nomine filiorum. in cle. l. de bapt. sed pro adoptiuis, & arrogatis bene potest, pro adulto verò seu pubere non potest, quia dicitur c. licet. solum pro impubere electionem sepulture cōcedit, ideo ad alios extendi non potest.

- 9 Auis pro nepote impubere nō potest eligere, quia appellacione filiorum, non veniunt nepotes in materia odiosa, multo minus frazer, vel alius collateralis, potest pro alio eligere, sed ius sepeliretur apud maiores suos, sicut & alij, si non eligunt sepulturam, secundum quod lex, vel consuetudo habet.

Filij illegitimi naturales tantum, sepeliuntur cum patre, nisi pater fuisset in dignitate. l. ex fa. c. ff. ad Treb. si sunt spurij, non, quia nec filij sunt nominandi, athen ex complexu. C. de incest. & inuti. nupt. nec etiam si à principe legitimentur, nisi hoc faciat pater viuente, & petente, sed tales in sepulchro matris sepeliuntur. ff. ad muni. l. eius, nisi sit femina illustris. Adoptiui verò, & arrogati, si moriuntur viuente patre adoptante, vel arrogante, in eius sepulchro sepeliuntur, secus si mortuo, quia tunc cum patre naturali: quod notatur in c. vnico. de cogn. legali.

- 11 Morientes non electa sepultura, non sepeliuntur in parochia, sed in sepulchro maiorum suorum, in capit. de sepul. in 6. & in isto casu, maiores dicuntur pater, & auis. in c. Ebron. 13. quest. 2. iun. c. cap. l. eod. tit. Et licet auis, & proauus essent alibi, non sepeliuntur cum eis, sed vbi pater & auis. Sed si pater in vno, auis & alij maiores in alio, non sepelie-

tur cum patre, sed cum aliis maioribus, secundum Ioan. And. in capit. fraternitatis. de sepul. licet quidam contrarij teneant: hoc tamen verius. Si autem non apparet vbi sit sepulchrum maiorum, sepeliuntur vbi accipit ecclesiastica sacramenta, & audit diuina, in dicit. caput. primo. Si verò in vna diuina audit, in alia recipit sacramenta, vel est duarum ecclesiarum parochianus, tūc locus est præuentionis: sed obuentiones quaræ diuidentur. Si autem non est præuentionis, sed contendunt, dicitur c. vnica concordabit. Vide caput. cum quis. in 6. de sepul.

- 12 Peregrini, & aduenæ, sepeliuntur in parochia in qua moriuntur, quando nō scitur sepulchrum maiorum: & commode non possunt illuc deferri, secundum Innocen. & Hostien. in capitulo primo, eodem titulo, debent in ecclesia cathedrali sepeliri, vel in vtraque habent ius funerandi secundum alios: verius tamen est, quod sit locus præuentionis. Idem dicendum de damnatis ad mortem, quando sepeliri permittuntur: tamen in huiusmodi magis standū esset consuetudini, si exat. vt dicit. Consuet. sepultura, questio. 8. circa finem.

- 13 Vxor si iam à viro est tradita domum viri, sepeliuntur in sepulchro mariti, iam enim eius domicilium consecuta est. Idem si est cognita ab eo, quia facta est vna caro cum ipso, aliis non: in d. c. Ebron. Si autem esset propter adulterium separata, non sepeliuntur cum eo, quia non est amplius de domo viri, nisi reconciliata postmodum fuerit. Si verò mortuo marito de domo eius

eius recessit, secundum veriorum opinionem cum viro sepelietur, secundum Archid. & Ioan. in c. is qui. §. mulier. eod. titu. lib. 6. cum viro feliciter vltimo. Licet enim se ad aliud domicilium transtulerit, retinet tamen domicilium mariti, ideo vbi maritus agualiter, & legitime est sepultus, sepelietur, si commode potest illud deferri. in c. religiosi. de sepul. Secus si nō legitime fuit sepultus, vt quia excommunicatus, vel interdictus erat, tunc ibi non sepelietur cum eo.

14 Si vxor ante maritum moriatur, dubiū est vbi debeat sepeliari an scilicet in sepulchro maiorum, vbi, an vxoris, sed standum est consuetudini, secundum Pan. in d. c. de vxore. eod. tit. in 6. qua cessante, potest dici quōd debet sepeliari in sepulchro quod maritus pro se preparauit, quia ex intentione animi maritus est ibi sepultus: quōd si non habet maritus sepulchrum particulare, sed vult in sepulchro suorum maiorum sepeliari, ibi & vxor sepelietur, quōd si voluntas viri nescitur, vt quia est absens, sepelietur in sepulchro maiorum ipsius vxoris, non autem sic de viro dicendum est, quōd debeat sequi vxorem, si ipsa electa sibi sepultura pramoriatur, & post maritus non electa moriatur, secundum Pan. in dicto cap. de vxore, quia indecens videtur quōd vir mulieris dispositionem sequatur, & hoc verius dicitur, licet Pa. videatur in hoc dubitare.

15 Si ecclesia in qua debet quis sepeliari sit interdicta vel excommunicata, sepelietur in parochia sua, quæ si & ipsa sit interdicta, sepelietur in ecclesia cathedrali, & si adhuc hæc est interdicta,

in propinquiori monasterio, vel vbi debet soluere decimas sepelietur, secundum Archi. in cap. i. eod. titu. & Ioan. An. in nouella, ibidem.

16 Multi ecclesiastica sepultura priuantur. Primò, excommunicati maiori excommunicatione, in cle. i. de sepul. etiam quōd sit iniusta, vt not. in c. lites. de resti. spo. non autem pro minori excommunicatione, etiam quōd sit notoria, secundum Innoc. in c. sacris. de sepul.

17 Secundò, manifesti vsurarij. in d. cle. i. Tertio, qui in torneamentis moriuntur. cap. i. eod. tit. nō autem de currentibus ad brauium, quia deficiat ratio dict. c. primi, suprâ, Duellum. §. 6.

18 Quarto, raptores manifesti morientes sine contritione & restitutione. capit. 2. de rap. qui tamen si contrantur, & non restituerint ex impotentia, licet eis concedatur sepultura, nō tamen possunt esse clerici presentes, secundum commune opinionem, secundum etiam Panor. in capit. super eo. de rap. scilicet si eos pœniteat, & restituant. suprâ, Rapi. na. §. 3. Quintò, blasphematores Dei, & sanctorum, penitentiam sibi iniunctam contemnentes. capit. i. de male. Sextò, non communicantes, & non confitentes semel in anno. c. omnes. de pœ. & re. nisi in morte contritionis signum offenderint: & oportet qd sit notorium, quōd non sint confessi. Septimò, morientes in mortali notorie. cap. cum graui. r. q. 2. O. 8. a. u. nominatim interdicti. in d. cle. c. contra tales sepelientes est lata excommunicatio, suprâ, quibus interdictus est ingressus ecclesie. capit. i. qui. in 6. de senten.

senten. excomm. Decimò, qui sacerdotem tutorem filijs suis relinquunt. 88. d. c. denique. contrarium tamen tenet glo. Vndecimò, ludæi, pagani, & hæretici, eorum fauoribus, c. sanè. 24. q. 2. de con. d. i. c. ecclesiam. Duodecimò, corpora exenterata, vel cõcisa, de quibus suprâ, Excommunicatio §. 8. Omnes fex ex desperatione occidens, quia in mortali manifeste moriuntur, Secus si ex furore, vel inania, vel instinctu Spiritus sancti, vt Sampson, se occidunt, vel quando offenderent ante mortem signa contritionis. Monachus etiam moriens proprietarius. c. super quodã. de sta. mon. suprâ dicti exceptis morientibus in torneamentis si ostendunt aliquod signū cõtritionis, ad quod probandum sufficit vnus testis, possunt in sacro humari, nec valent opposita consuetudo. c. fures, de furtis, & quōd vnus testis sufficiat, est c. qui recedunt. 26. q. 6. quia testimonium illius in præiudiciū tertij, nō est. Sicut ad probationem consecrationis alicuius ecclesie, vel quōd aliquis sit baptizatus. c. paruulis. de consec. distinc. 4.

19 Si de factò talium corpora sint in sacro sepulta, & possunt ab alijs discerni, exhumanda sunt, aliàs non. c. sacris. eo. tit. reconciliandusque locus est. c. consulti. de consec. eccle. vel alt. Si fratres exempti de factò sepelietur huiusmodi corpora, quæ de iure non possunt sepeliari in sacro, epi scopus loci nō potest hæc corpora facere exhumari, vt credit Pa. in c. sacris. eo. titu. quia perinde est, ac si nō essent in die: cessi sua: possent tamē at equam sepeliuntur, obuiare, ne corpora ducantur ad sepulchrum, dum nō sunt

in loco exempto.

20 Qui se ad villã transfert causa colendorum agrorum, vel solatij, & ibi moritur, & non elegit alicubi sepulturam, non sepelietur in villa, in qua non habet domiciliū, sed vel in sua parochia, vel potius apud maiores suos, si sine periculo possit, & commode illuc deferri. in d. c. is qui. eo. lib. 6. secundum, quod supra dictum est.

21 Mortua matre si puer extrahatur mortuus, non debet cum matre sepeliari, sed extra cœmeterium, quia non est baptizatus: secus si non est extrahatus, sed in ventre mortuus, quia est pars vêtustis. c. si qua. de conse. d. 4. si verò effect viuus, mater deberet scindi, & puer extrahi, & baptizari: non tamen matre viuente adhuc, potest fieri scisio, sine mortali, quando per talem scisionem esset periculum de morte matris. Etiam pro salute animæ pueri, propter quam mortale fieri non licet.

22 Sepelientes mortuos in casu nō concessio, tenentur restituere corpus si petatur, & omnia quæ occasione eius receperunt. cap. fraternitatis. de sepul. Similiter rapiens funus eius, qui sepelitus alibi elegerat, in c. fraternitate. & c. ex parte. eo. rit. & vltra hoc, secundum Old. 22. 4. consi. perditus quantum ad quartam, contrariū tenet: primum tamen est verius, si quid tale fiat à prelato, quia solus prelatus potest præiudicare ecclesie in acquirendo. 16. q. 6. §. sine concord. Si libi, quæst. ii. Et qui dicat, cadaver sibi debere, probare debet, secundum Pa. in c. ex parte. eo. tit.

23 Sepultura non potest impediri

pretexu cuiuscunq; debiti, vel obligationis. I. cum sit iniustum. C. de sepul. vi. nec debet inferri molestia infra spatium x. dierum ab obitu. C. eo. & l. eadē. Et spoliante mortuos, quod ad illa que ex intentione tumulantū remāserunt, grauisimē puniuntur C. de sepul. viola. l. 3. offenduntur enim amici ipsius defuncti, quod non licet.

24 Qui habet capellam sibi concessam à religioso, seu praelatis, in qua fecit sepulchrum pro se, & suis de domo: eo inuito, vel suis inuitis, priuari nō potest, nec alij ibi in eius sepulchro sepeliri. Talis enim capella reputatur tanquam hospitium. in c. Ebron. 13. q. 1. & de iure est, qd dominus non potest habitare in fundo in quo quis habet vsusfructū ff. de vsu. & habit. leg. l. si hæres. §. si. Si autem omnes de tali domo essent extincti, posset alijs cōcedi, quia mortuo vsusfructuario vsus redit ad proprietarium libere. l. pen. C. de vsufruct. Not. tamen quod propter vsus aliquid, quod quis habet in ecclesia, non potest cum magno beneficio priuare. ca. accessissent. de consuet. Abb. in glo. 2. circa fin.

25 Mandans corpus suum non sepeliri, sed iactari canibus, vel in flumine, exaudiri nō debet. 2. d. §. nunc autem. in glo. not.

26 Leprosi secundum Pa. in d. ca. facris. cum alijs sepeliri non debent. Illis enim permittitur habere ecclesiam cum cōmercio, quod non permitteretur, si cum alijs sepeliri possent, in iniuriam ecclesie parochialis, licet Pe. de Anc. & Sil. teneant oppositum, quia ratio prohibitionis cessat in morte leproforum, prima tamen opinio videtur melior, licet etiā

secunda bonis innihatur fundamentis. Tab. cum Pan. tenet ibi, circa finem.

27 Pro defuncti sepultura, quando defunctus est alius ab vxore, hæredes facient expensas. l. si quis. ff. de re. & sumpt. fune. Si est vxor habens dotem, & alia bona, quæ remanserunt apud maritum, ipse maritus faciet. Si verō tantum dos remanet viro, & alia bona alijs, quilibet pro rata faciet expensas, scilicet vir, & alij. Si verō etiam dotem restituit, facient hæredes sibi. l. Celsus. ff. de re. & sumpt. fune. Si verō nec dotem, nec alia bona habuit, vir faciet. ff. de re. & sumpt. fune. l. 1. Pater respectu filij, & dominus respectu serui facient. l. si quis. ff. eo. ritu. Vide Sil. ver. sepultura. questio. 14.

SERVVS.

1 **S**eruus non potest ordinari, nisi prius manumittatur. c. 1. 2. & 3. d. 54. & huius ratio est vtilitas, atque clericalis dignitas. c. admittitur. d. 54. Et infra annum à scientia domini sui potest reuocari, secundum Ray. & postquam reuocatus fuerit, non potest dominus injicere manus in eum sine excommunicatione, secundum Inno. nec licebit tali seruo si fuerit in sacris, contrahere matrimonium, alijs autem priuilegijs clericalibus non gaudebit. ca. Ioan. de cle. coniu. Quod si domino sciente, & non contradicente ordinetur, eo ipso fit liber ad quoscunq; ordines sit promotus. ca. si seruus sciente. 54. d. & secundum Gos. & Inn. Si autem domino nesciente, & presentante, & ordinante, redigetur in pristinam seruitutem quod ad minores. cap. nulli. 45. d. Si verō ad sacros, tunc dabit vicarium, vel

vel pretium. Aliter reuocabitur in seruitutem: in minoribus autem absolutē reuocabitur. c. nulli. d. 54.

2 Quomodo seruus potest contrahere. §. Matrimonij. in 2. impedimento §. 6.

3 Tempore perfectionis, licet Christiano subire seruitutem infidelium, cum pacto non deserditurum Christianorum, secundum Inno. in c. nisi cum pridem. de renū. Quomodo partus sequatur ventrem liberum, vel seruū, vide Sil. ver. seruus. q. 4.

SIMONIA.

1 **S**imonia, secundum Tho. secundā secundā, q. 100. a. 1. est studiosa voluntas emendi, vel vendēdi aliquid spirituale, vel spirituali annexum. Oportet ergo ad hoc quod sit peccatū mortale, quod sit voluntas studiosa, id est, deliberata. sola enim deliberatione potest committi, etiam actu exteriori non secuto, non tamen ab ecclesie iudicio puniri, quæ de occultis non iudicatur. Itē nomine emptionis, vel venditionis, intelligitur omnis cōtractus non gratuitus, vt transactio, renunciationis, & huiusmodi. Itē spirituale dicitur tripliciter, vel essentialiter, vt dona gratuita, & virtutes. Secundō, casualiter, vt sacramēta. Tertio, essentialiter, vt prædicare, orare, & huiusmodi. Annexum autē spirituale dicitur, vel dependens ex spiritualibus, vt habere beneficium, vel ad spirituale ordinatum, vt us patronatus, quod ordinatur ad presentandum clericos ad beneficia, & vasa sacra, vel vestes henedicere, quæ ordinatur ad vsu sacramentorū. Item nomine pretij continetur ome quod pecunia æstimari potest, vt munera,

pretēs, laudatio, & huiusmodi. Sint ergo hæc regulæ,

2 Prima regula, Res purē spiritualis, nullo modo potest emi, vel vendi. Secunda, Res cōposita ex spirituali, & corporali, nō potest emi, vel vendi, ex parte illa quæ est spiritualis, etiam quod spiritualitas ibi sit minima. Tertia, Si aliqua res cōposita ex spirituali, & corporali est, potest vendi, vel emi, ex ea parte quæ corporalis est, nō tamen prius pretij, ex eo, quod spiritualitatem habet annexam: vt calix consecratus non potest plus vendi, quā si nō esset consecratus, & huiusmodi, alioquin simonia incurritur. Quarta, Nulla res cōposita ex spirituali, & corporali, sicut in ea principale sit spirituale, potest absolute emi, vel vendi, aliter intelligitur vendi spirituale, quod principale est: ideo nō licet sacerdoti vendere missam, nec prædicatori pacifice de prece prædicationis, & huiusmodi. Secus quādo principale in ea est corporale, tūc potest absolute vendi, & emi, nisi iure positio prohibeat, tūc enim propter iuris prohibitionem esset simonia. Quinta est, Stipendij sustentationis exercitio spiritualia, licet velle, & accipere, & in articulo necessitatis de eo pacifice licere, sed quæ prohibent huiusmodi passionis, ideo nō sunt facienda. Debent ergo prius ista spiritualia gratis posulo exhiberi, & postmodū ad feruēdas cōsuetudines bonas, pro sustentatione ministrorū auctoritate superioris cogi, sive pmissis. sive pro officij, sive pro cōsecratione ecclesiarū, aut benedictione virginū, & huiusmodi. Sexta est, Quauis locare operas in exercitationibus, quæ principaliter sunt spirituales

les, vt dicere missas, & huiusmodi per se non liceat, potest tamen licere per accidens, id est, propter aliquid adiunctum, vt quia non locat operas ad celebrandum, sed locat libertatem suam, quia dum obligat se ad hoc faciendum, aliud facere non potest, & sic potest lo care, & ita habet consuetudo ecclesie. Multi enim sacerdotes lo cant operas suas ad officium dum per mensam, vel annu, & huiusmodi, vt videmus.

3 Septima regula. Locare opera in his, quæ principaliter sunt corporalia, vt est officium sacrificij, & huiusmodi, non habet scrip tulum, quia possunt fieri pãta de certo stipendio, & hæc intel lige, ex parte operarij, qui potest locare operas suas, & ille cuius est dare officium, & eoduce re sub pretio. Prælati tamen nõ potest huiusmodi officia sub cer to pretio locare, prohibuit enim ne prelati committant vices suas sub annuo censu, ca. 2. ne præ. sub an. cen. con. vic. 3. Locatio. §. 6. ex doctrina Caie. in summa. ibi, in ver. simonia.

4 Sciendum quod tria requirunt ad extrinsecam emptionem, vel venditionem, in qua consistit simonia. Primum est intentio, vel quis intendat emere, vel vende re. Secundum est consuetio de pretio explicita, vel implicita inter contrahentes, alioquin si nõ euenient partes, non sequere venditio, nec emptio. Tertiu est executio, dando pretium, & accipiendo. Non enim est consummata emptio, nisi detur pretium, nec venditio, nisi detur res quæ venditur. Ideo ad simoniam, quæ ab ecclesia punitur, exigitur ex parte venditoris venditio consummata rei spiritualis, ex

parte emptoris consuetio expli cita, vel implicita, de pretio, & traditione pretij. Et nota qd traditio pretij, est pluriquam consue tio, ideo quauis non fiat alia co uentio explicita, & tradatur pre tium, est couentio ibi implicita. Et si tradatur pretium, & sit co uentio, & non sequatur datio rei spiritualis, vel si detur res spiri tualis, cum pacto, & non detur pretium, non est simonia, quæ pu nitur ab ecclesia, quia poneitur restringenda ad actus consumma tos. Notetia, quod si detur pre tium, vel pro sustentatione, vel secundum consuetudinem, vel ex reuerentia, vel pro oblatione, vel alio quouis modo, non facit conuen tionem implicitam, nec simonia, sed quæ dantur ratione pretij, vt munus à manu, à lingua, vt laus, adulationis, preces, & huiusmodi, ab obsequio, siue sit honestum, siue turpe obsequium, efficiunt. Quod si obsequia huiusmodi fi rent, etiam quod essent inhonestas, non tamen per modum pretij fiant, sed propter aliud, non consti tuunt simoniam, ex doctrina Caie. in summa, ibi, ver. simonia.

5 Est etia simonia mentalis, quæ à Deo tantum punitur, vt quando quis intendit pro spiritualibus temporalia habere, vel pro temporalibus spiritualia, ita qd lypro, dicat pretium, vel ratione pretij. Si autem non intendit hoc pro pretio dare, vel accipere, sed tanquam elemosynam, vel donum, vel aliter, non est simonia mentalis. Et hoc quandoque est solum in mente, sine actu exte riori, vt quia vellet emere rem spiritualem, sed non habet pre tium, vel non occurrit qui vedat. vel huiusmodi, aliquando fit cum

ad

actu exte riori, vt quãdo quis dat munus pro spirituali, intendens propter hoc habere rem spiritua lem, sed hæc intentio non apparet. Quandoq; aliqui eueniunt pacificendo, & non completur si monia exterior, quia aequaliter nõ datur res spiritualis, vel pre tium, vel propter penitentiam sequentem, vel impedimentum, vel aliud hæc simonia inter men tales collocatur, licet actus sit exterior, sed quia nõ punitur ab ecclesia, & est mortale peccatũ, siue sit metalis, siue actualis exte rior, & grauius ceteris pecca tis, quæ committuntur circa cõtra ctus, quia homo se habet irreuer ter ad res sacras. Ex Cai. vbi, §.

6 Papa licet possit incurrere peccatum simonice emendo, vel vendendo res spirituales, quia hoc est contra ius diuinum, non tamen potest committere simo niam, quæ punitur ab ecclesia, sicut nõ potest effici excommuni catus, cum sit supra ius positiuum. Similiter qui emit à Papa ordine, vel beneficium, pœnam iuris nõ incurrit, licet simoniam committat, secundum Pet. de Pal. in 4. ten. ideo qui habuit benefi cium de scientia Pape cum simo nia, licet mortaliter peccauerit, non tamen tenetur resignare, sed sufficit quod pœnitet de pecca to, secundum eundem Pet. Quæ autem sunt simoniaca tantum, quia prohibita ab ecclesia, si Pa pa facit, vel aliquis cum eo, vel de eius scientia tractat, neq; peccat, neq; simoniam incurrit, quia ex se peccata non sunt, & in hoc casu videtur Papa dispensare, cum contra eius voluntatem non fiat, nec reclamet.

7 Si aliquis amicus accipientis beneficij, dat aliquod ministran

tis consiliario, ipso ministrante rem spiritualem, & accipiente i gnorantibus, ministrans & accipiens non sunt simoniaci, sed amicus, & consiliarius. i. quæst. 1. cap. statumus. secus si sciunt, & non cõtradunt, quia dicuntur voluntate interponere, & quan tumcuq; sit occultum, simonia est, & tenetur renũtiare, sed si amicus meus dat pecuniam, vt ego promouear, me etiã inscio, licet non sim simoniacus, tamen renuntiare teneor. capi. de simo niacis. eo. tit. quia simoniaci sum promotus. Concor. Bern. Hoff. & Rich. 4. senten.

8 Si quis obtinerit ordinẽ, vel beneficij, alio dante pecuniam non ordinatori, non est simonia, etiam si sine pecunia nõ erat ob tenturus, secundum Innoc. in ca. tanta. eo. ar. 1. q. 6. §. fi. Si autem ipse ordinatus pecuniam dedit, etiam si sine pecunia obtenturus erat ordinem, simonia est. ar. 1. q. 3. §. fi. & q. 6. c. 1.

9 Intendens obtinere aliquod spirituale, si dat aliquod ministri vt ingrediatur habeat tãtum, non est simoniacus, sed si dat vt pro eo loquatur, persuadendo, rogando, vel consulendo, simo niam incurrit, si pro re spirituali facit. r. quæst. 1. capit. quicumque, nec didam pecuniam mediator potest retinere, secundum Arch. florẽ. sed restitueretur tenetur non ei qui male dedit, sed illi in cuius iniuriam data est.

10 Qui laudat, vel preces porrigit pro aliquo prælato, vt propter hoc non inclinatur ad dandum aliquod spirituale sibi, vel alteri, simoniam committit: dat enim hoc id quod pretij rei spiritualis, quæ non potest emi, neq; vendi, iuxta primã regulã supradictã,

- 11 Qui preces porrectas pro indigno audit, & propter hoc dat beneficium, factum simoniaci committit, quia preces nomine pretij cōputantur, vt supra dictum est, secus si porrigantur pro digno, quia subest causa debita. Possent tamē esse simonia, si non ad dignitatem, sed ad preces respiceretur. An autem rogare pro se, vt habeat quibus beneficiū, vel rem spirituales, sit licitum, supra Beneficium. §. 39.
- 12 Quando sunt preces armatae, vt quādo rogatur pro aliquo potente, & adiunguntur minz, committitur simonia, si propter hoc res spirituales (vt beneficium) detur.
- 13 Rogans pro aliquo etiam digno intendens se obligare in aliquo collatori beneficii, vel se exonerare de aliqua obligatione, quā habet ad petentem beneficium, committit simoniam, quia & obligatio talis, & exoneratio, tenet locum pretij. Idem dicit de precibus carnalibus, quādo quis rogat pro cōsanguineo, vel amico suo, intendens tantum amicitiam, & non dignitatem personae, & propter hoc collator dat beneficium, simonia est. Videtur enim hęc succedere loco pretij. i. questio. 1. cap. ordinationes. Pro aliis autem sacramentis, & rebus spiritualibus, aliis à beneficiis, vel ordine, non videtur sic prohiberi, excepto religioso, qui non habet velle, nec nolle. ca. non dicitur. 1. 2. quest. 1. Quando autem non constat de intentione, an scilicet quis intendat se per preces exonerare ab aliqua obligatione, vel se alteri obligare, vel an tantum propter amicitiam faciat, recursum est ad indicia exteriora, quia si con-

sanguineus erat pro quo rogabatur, intelligitur q̄ preces sint iniuste, & propter parentalam, si si amicus propter amicitiam, nisi consistet de dignitate personae, & hęc quod ad forum contentiosum, quia in foro animæ fidum est verbis consentiens, & eius intentioni, & presumptioni. Et nota quod laus nisi sit ex intentione ad causandum fauorem humanum appreciabilem, nō facit laudandum Deum simoniam, neque preces, in si porrigis illas intendat se obligare principaliter pro spiritualibus consequēdo, vel se exonerare ex aliqua obligatione, vel seruitio, quo ei tenetur, & hoc principaliter intendat.

- 14 Quantum ad munus ab obsequio. Ad hoc quod sit simonia, requiritur quod sit seruitiū corporale, siue licitum, siue illicitis, & quod fiat pro habendo beneficio, vel ordine, aut alio spirituali, & quod fiat principaliter propter illud, & sic simonia committitur, & etiam confertur propter hoc simoniam committitur, si est res spiritualis quae cōfertur. 1. quest. 3. c. saluatur. Tho. secunda secunda. q. 100. a. 5. ad 1. & ita in foro contentioso iudicatur, & etiam in foro animæ, si principaliter propter hoc fiat. Secus est, quando obsequium est pure spirituale, vt est celebratio missae, officij, quando est beneficium in foro indubitanter potest cōferri illic promittit tale obsequium spirituale. cap. significatur. de promittend. Et si alicui beneficium esset annexum, quod habens illud teneatur praedicare, vel legere, potest illud conferri cum pacto, & obligatione, quod legat, vel doceat, secundum Host. nec eccle

nec ecclesia reputat hoc simoniacum. Tamen in conscientia si principaliter intēderet tale obsequium pro re spirituali, esset simonia. Similiter recipere aliquid in canonicum cum hoc pacto vt doceat, est simonia, secundum eundem Hostien. intelligit quando hoc onus non erat annexum: & non solum dantes, & patientes sunt simoniaci, sed etiam consentientes, & mediatiores, de elec. cap. per inquisitionem. ca. 2. de confess.

- 15 Si praelatus facit pactū de dando beneficio, & postmodum ductus penitentia intentionē illam malam reuocauit, vel illo pacto oblitus, confert pure, non est simoniacus, neque recipiens, si eodem modo se habet, secundū Rio.
- 16 Recipiens seruū sub annuo salario, donec ei provideat de beneficio competenti, nō est illicitum, secundum Host. etiam quod recepto beneficio expiret salarium, quod promissū fuerat sub conditione, & seruitium non est causa principalis, sed impulsua. Secus si perpetuo, vel pure obligasset se seruitio, quia seruitiū videtur principalis causa collationis beneficii. Vide Pa. in c. nō satis. c. quomam, & c. veniens. eo. Dummodo nō propter seruitium principaliter, sed propter meritum ad hoc inducatur.
- 17 Rei non spirituali potest apponi conditio, & pactum spirituale, vt qui habet fundū potest aliter dare cum pacto, vt ibi adficeretur ecclesia, & ibi tot missae celebrantur, & potest dare aurum, vt ex eo fiat calix, & huiusmodi sine simonia. Pa. tamen in d. cap. significatur. docet bonam cautelam, vt prius onus celebrandi applicetur rebus, & postmodum

dentur res, quia tūc res transiret cum suis oneribus. Similiter potest quis constituere capellā, vel praebendam in aliqua ecclesia, & reseruari sibi ius patronatus, vel ad tempus, vel perpetuo, cum licentia episcopi. supra, Ius patronatus. §. 4. vsque ad 12. praedicta sunt, secundum olim in aulam, de restit. spol. c. quanto. de cens. c. ex infirmatione. eo. tit.

- 18 Conferre beneficium, si cum eo, cui confert, facit pactum, vt retineat aliquam partem ex redditibus beneficii, simoniam incurrit, secundum Pa. in c. 1. vt eccle. bene. Episcopus tamē ex iusta causa, & necessaria, potest si tuere, vt certi temporis redditus beneficii vacantis deputentur ad certum vsum laudabilem. Facit c. si. de verb. sig. & pro solutione suorum debitorum nomine ecclesiae cōtraactorum, non autem nomine priuato, vt gl. dicit in c. de solu. San. Tho. secunda secunda. supra, a. 4. ad 3. dicit, quod si episcopus quinquaginta cōferat beneficium ab aliquo causaum ordinet, vt aliquid subtrahatur de fructibus beneficii conferendi, ad expendendū in pios vsus, non est simonia, si verō post collationem requirit aliquid de fructibus sibi exhiberi, idem est ac si munus exigeret, & sic non caret vitio simonia. Panor. verō in cap. non satis. eod. ponit cautelam dicens. Dummodo non praecedat pactum, vt inducatur quis ad renuntiaandum beneficio. Sed si Papa ex officio suo induceret aliquem, vt Cardinalem ad renuntiaandum, & post beneficium imponeret certam pensionem annuatim soluendam illi, qui renuntiauit ex iusta causa, & hoc sine simonia transiret, & melius

effet quam dare illis ecclesiis in commenda, quæ, vt videmus, hoc modo destruantur.

- 19 Pro missa nunquam licet aliquid accipere tanquam pretium eius, cū sit res mere spiritualis, sed bene elemosynaliter, & vt stipendium sustentationis, secundum illud 1. ad Cor. 9. Quis militat suis stipendijs inquam? Si tamen mercedem tenetur celebrare, vt quia habet ecclesiam, vel beneficium, est simonia, si aliquid exigit. 1. quæstio, cæ. vendentes. Secus quando non tenetur, & est indigens. Si autem tenetur, vel non indiget, tamen recipit quod offertur, non est simonia, dummodo non exigit. Idē die de dan tribus aliquid pro oratione standi pro eis, nō tanquam pretium orationis, sed vt eos prouocent ad orandum, vel pro elemosina, non est simonia. Idem die de prædicatoribus, & exercentibus actus spirituales iuxta regulas, supra postas. Qui tamen prædicaret tantū, vt fauorem, vel gratiam populi, vel aliquid temporale haberet, esset saltem mentaliter simoniacus. Si tamen finis eius principalis non est collecta pecunia, tanquam pretium prædicationis, sed salus animarum, vel sustentatio pauperum, vel opus pium, secus est. Tho. supra, in 4. sententia.

- 20 Vadens ad horas principaliter propter quotidianas distributiones, simoniacus est mentaliter, nō autem exterius, quia non deducit in pactum. Secus si non principaliter vadit propter lucrum, sed ad Deum laudandum, etiā quod sine distributione non iret. Ioan. Andr. de cle. non rec. vnicio. libro sexto, & cap. tua nos. de simonia. & Hostien. in capitu,

olim. de verbo. signific.

21 Iudex videns iustitiam, si est spiritualis iudex, vel à spirituali habeat, simoniam committit, secundum Arch. flo. Secus si nō est spiritualis, licet grauius peccet. Idem de teste dicendum videtur. Vide Tho. iij. q. 100. a. 3. & 4. sent. d. 25. q. 3. a. 2. quol. 2.

22 Episcopus cum consecrat, vel visitat, potest recipere procuracionem non ratione visitationis, vel laboris, sed quia iure permititur. de cens. c. cum Apostolus. Et intellige moderatam. Et non recipit ratione sacramenti, nec ratione laboris, cæ. venerabili. de cens. Tho. 4. sententia. d. 15. q. 3. a. 2. quol. b. 2. ad 6. Si tamen ecclesia esset pauperula, suis expensis visitabit, & consecrabit. cæ. cauendū. 10. q. 3. At quia hoc iure permittitur, est, potest in pactum deduci. & in cap. olim. el primo. de resti. spo. & Pa. ibi. & dicit Pa. in cap. 1. de eo qui mit. in poss. quod quantum spiritualia non possint pretio æstimari, interesse eis proueniens, bene potest æstimari, & super eo tanquā super temporalis procedi, vt dicit glo. in c. coram. de offic. deleg.

23 Oheres bona sua ecclesie, vt officiarum canonicis, & ex illis bonis postmodū instituat sibi præbendam, est simoniacus. Textus est in cæ. tua nos. eo. Secus si purē & liberaliter donasset, & post hunc militet peteret in canonicu admitti, & retinere præbendam in præbendam, cōsentientibus pure clericis. Tūc enim liceret. Si enim pro spirituali nullum datur temporale, nec fit pactum.

24 Si statuto cauetur, quod nouiter receptus in canonicu, vel monachum, certum quid soluat, si aliquis recipiatur, & soluat, etiam

etiā sine exactione, simonia est, secundum Pa. in cap. dilectus. el secundo. eo. titu. Quod limitant aliqui, quando talis solutio credit in utilitate priuata, vel canonicorum, secus si pro fabrica, vel aliis ad diuinum cultum pertinentibus, secundum Hosti. ar. de consti. c. cum omnes. & c. ex parte. quia laudabilis consuetudo seruari debet. c. ad apostolicam. eo. tit. Pa. tamen in cap. Iacobus. eo. dicit quod si statutum impositale onus recipiendo, vel recepto, etiam pro his, quæ ad Deum cultu pertinent, nō valet esse sine simonia. Facit d. c. ex multis, cum aliis. Secus si statutum impositale onus præbendam in fauorem diuini cultus. in cap. significatum. de præb. & c. vnicio. vt eccle. bene. & hæc opinio verior videtur, licet alia non sit damnanda. Ideo Pa. videtur sequendus magis.

- 52 Antequā acquiratur ius in episcopatu, præbenda, vel quacunque dignitate, prouisione, aut collatione, est simonia, redimere pecunia aduersarij obstructa. Sic enim per pecuniam parat sibi viam ad rem spirituale obtinendam, secundum Thom. secunda secunda. supra, art. 2. Secus autem in re temporalis. Sed postquam est sibi acquisitum ius, & est in possessione, licet dare pecuniam pro redimenda vexatione contra eum, qui iniuste vexat, secundum Tho. vbi supra. si verò iuste vexatur, non licet. Consentit Panor. in cap. dilectus. el 1. eo. titu. Si autem habet ius, sed non est in possessione, non potest dare siue iustè, siue iniuste fit ex 29 pulsus. Nam ad hoc quod possit redimere vexationem huiusmodi, requiritur, Primò, quod sit acquisitum ius. Secundò, quod

sit certus de acquisitione. Tertio, quod sit in possessione. Hos modos ponunt Pif. & Ange. & c. cum pridē. de pact. & ibi Panor. Vide c. Marthæus. eod. tit. & ibi Panor. Similiter die de electo, & non confirmato, qui non potest dare pecuniam, vt confirmetur. in d. capitu. Marthæus. nec contradicenti, vt desistat, à contradictione.

26 Si episcopus recipiat pecuniam alicuius simoniaci cōfirmer, & propter hoc non confirmat, vel nō promouet, simoniacus est episcopus recipiens, non autem dans, secundum Panor. in c. cum in ecclesie. eo. tit.

27 Si capitulū daret aliquid alicui impediet in electo fiat simpliciter, vt desistat à tali impedimento, si notorie constat ius nullum in electione habere, non est simoniacus, sicut si impediret in iste, vel ille eligeret, secundum Rod. sicut nec ille, cuius electionem impediret, dare posset.

28 Non licet litiganti renūciare liti super beneficio, cum pacto habedi aliquid temporale, etiā si illud recipiat nomine expensarum, quia renūciare iuri spirituali pro temporalis simonia est. in d. cap. pridem. de pact. & quia renūciatio iuris spiritualis, debet esse libera. pro d. cap. ex parte. Iudex tamen posset provide-re, vt vna pars daret alteri, & ce daret liti, ex officio suo, & pro bono pacis pro expensis factis, vt no. gl. in d. c. ex parte. de officio dele. supra. Renunciatio. §. 3. & 4. §. supra, §. 25.

29 Sacerdoti nolenti sine pecunia baptizari, non debet dari vltimo modo, sed quilibet tunc potest baptizare. Possent tamen esse elementum, quando aliter non

posset haberi, quod si baptizandus non potest habere baptismum sine pretio, & est adultus, non debet dare, sed potius mori sine baptismo. Sufficit tunc propositum baptizandi, secundum Tho. 4. sent. d. 5. q. 2. a. 2. Concor. Pa. in c. eum in ecclesia. eod. Pro puero autem baptizando, quando est articulus mortis, & sine pecunia non vult baptizare, quidam dicunt quod potest donari pecunia, non pro pretio, & non finire mori sine baptismo, sed melius est sine dare, & emere aquam, si aliter non potest haberi, & per se baptizare, vel per alium qui sciat, sed si non sit aliquis, qui sciat, nisi sacerdos, & vult pecunia, putat Pano. in d. c. cum ecclesia. posse dari, non pro pretio, sed donec, ne infans sine baptismo moriatur, & licet recipias peccet, non tamen dans in hoc casu, non autem sic in aliis sacramentis, quae possunt differri, & non sunt talis necessitatis, secundum Archi. no. & Caie. secundum da secundum q. 100. a. 2. ad i. Redimit enim infans vexatione iustitiam. supra. Baptismus §. 56.

10 Non licet infideli dare pecuniam ut veniat ad fidem, quando non venit nisi data pecunia, quia baptismus ei parum prodesset, secus quando habet voluntatem veniendi ad fidem, sed tunc paupertatem, secundum Panor. in d. cap. cum ecclesia. pro alii autem sacramentis non licet, nisi pro sustentatione ministrorum, vel donatione, ut supra, neq; pro absolutione, vel licentia confitendi alicui, tanquam pretium. Idem de interdicto, excommunicatione, & huiusmodi, nisi soluta tur pona, secundum Thom. secunda secunda. supra. a. 2. cul-

pae precedentis, pro qua fuit excommunicatus.

31 Pro matrimonio in quantum est in officium naturae, ratione dicitur, licet dare, & accipere pecuniam, non autem ut est sacramentum, secundum Tho. supra, ad 6. neque pro benedictione nuptiarum, cum prohibetur in iure, arg. in cap. cum in ecclesia. eod. tit. Dicitur tamen Archi. flor. quod si sacerdos non vult dare licentiam alteri sacerdoti ut benedicat nuptias, nisi soluat pecuniam tantam, quam existimat portionem oblationis, & quae sibi convenit, non committit simoniam, secus si intendit vendere licentiam, vel plus exigit quam existimet oblationem. futuram, praesumitur enim tunc quod sit venditio, & consequenter simonia.

32 Pro ordine, si episcopus, vel ministri aliquid exigat, simoniam committit. De episcopo, est c. qui pio. l. 2. lmo si recipiat pecuniam ut ordinet non simoniace, simoniam committit, ut supra. §. 26. & a. quaestio. c. ap. nullus. Ministri ut archidiaconus, qui examinat, & ille qui vocat promouendos, vel qui respondet in scrutinio, vel qui legit euangelium, secundum Goffred. si exigant pro tali ministerio pecuniam, sunt simoniaci. De notario qui scribit ordinandos, de fecundum communiter docet & Panor. in cap. i. eod. ritu. quod si est salarius de publico nihil potest accipere sine simonia: si non est salarius, aliquid potest accipere secundum quantitatem laboris, non considerata qualitate ordinum, ut scilicet plus exigit pro sacerdote, quam pro diacono, & plus pro diacono quam pro acolyto, & huiusmodi. Sic enim patet quod non pro labore,

bore, sed pro ordine exigat, tunc est simonia. ar. in capitulo. praclare. 10. quaestio. 2. supra. episcopus. §. 21. Idem dicitur esse simoniam, exi gere aliquid pro sigillo, nisi expensas cere, & sigillationis, & clericorum ad hoc deputatorum, intellige pro re spirituali, vel ecclesiastica iurisdictione. In his tamen satis valet stylus Romane curiae, in qua taxata sunt omnia beneficia, qui si seruetur, vel si Papa ordinatus est, non potest incurri simonia, quae ab ipso puni tur.

33 Promittens nihil petere ab ordinatore, vel presentatore, vsq; ad tot annos, ex quo ordinator tenetur sibi assignare portionem post ordinationem, quae confideratis fructibus temporale quoddam est, simoniam committit, secundum Pa. in cap. per tuas. el. 3. c. titu. quia pro spirituali remittit temporale.

34 Vasa sacra, vestes benedictae, sepultura, capella, ecclesia, & huiusmodi, secundum Tho. 4. sent. d. 25. possunt vendi, non ratione consecrationis, vel benedictionis, vel spiritualitatis, sed materialiter, ut res sunt, videlicet pro auro, vel pro panno, vel pro terra, vel pro marmore, & huiusmodi, nec ratione spiritualitatis plus debent vendi, quam materia eorum valeat, sicut si ante consecrationem, vel benedictionem venderentur. supra. §. 2. sic enim non datur nisi temporale pro temporali.

35 Si clerici nolunt corpus sepelire, nisi fiat pactum, & cautio de redemptione eorum quae veniunt cum funere, est simonia, per cap. quae sta. 13. q. 2. Si autem faciant pactum de redimendo lectum, vel alia temporalia, dummodo

non negetur sepultura, vel non immisceatur usque sepulturae est licitum, & post sepulturae possunt compelli a clerico facere haeredes, quod promissum est, per d. c. ad apostolicam. c. titu. quia hae sunt temporalia solum.

36 Si in vna ecclesia plura essent cetermetria, & parochiani plus vellet sepelendo in vno quodam in alio, esset simonia, vel si taxetur pro tanta pecunia quis ponatur in quali cetermetrio, secundum Hostien. Intellige quando hoc cedit in villicationem priuatae: secus si pro villicate ecclesiae, ut pro fabrica, & huiusmodi. Vide ca. audiuimus. & ca. sicut. eod. titu.

37 In permutatione beneficiorum, dignitatum, vel praebendarum, quae fit pro aliquo terrene commo dum vtriusque, vel alterius, est simonia, secundum Tho. 4. sent. d. 25. q. 3. Secus si pro aliquo spirituali, ut quia potest hic commodius vacare diuini, quam alibi, dummodo fiat auctoritate diocesana, quomodo autem fiat, & possit adhiere pecunia, supra. Beneficium. §. 71. vsq; 76. De simonia in renunciatione. supra. Renunciatio. §. 2. Beneficium. §. 72. vsq; 76.

38 Per nullam consuetudinem introduci potest, ut pro temporalibus rebus spiritualibus, quia sua natura le, & diuini praedictae consuetudinis, secundum Tho. secunda secunda. supra. ar. 2. seruanda tamen sunt praesentis consuetudines, ut detur pro stipendio, vel elemosyna, ut supra dictum est, quoniam qui altari seruit, de altari viuere debet.

39 Per percipiendi decima, vel fructus, vel oblationes ecclesiae, cum sit quoddam spirituale, vendi non potest sine simonia, quantum

nis vendi possint fructus, quia corporales sunt, secundum Pa. in c. ne prela. vi. si. intellige a bene factio quando ipse viuit, non a prelato, qui habet vsu conferendi. ar. in c. vnico. vt eccle. benefi. si. si. Dicit etiam Panor. in c. si. ne prela. vi. si. quod obuentiones ecclesie laico possunt locari, dummodo ponat clericum loco fusi pro colligendo, ne presumptuose ad altare accedat, vbi sunt oblationes. ar. in c. a. & 2. ne cle. vel mo. & ad modicum tempus possunt vendi. cap. si. ne prela. vi. si. Not. quod quando locatio fructuum, vel ecclesie est facta ultra tempus locantis nomine ecclesie, & vtiliter successor tenetur ad illam. de solu. c. i. Si aut facta est nomine illius cuius est ecclesia, & non intendat ea obligare, non tenetur successor, sed si conductor, vel emptor aliquid iam soluit, secundum Hosti. successor tenetur habere ratum, si soluit in ecclesie vtilitate versa esse. Et licet rector quandoq; possit ecclesiam ultra tempus vite sue locare, non tamen canonicus prebendam suam, vt dicit Sil. ver. simonia. q. 14. si. circa finem.

40 Qui villam vendit, & iustitronatus, quod in ea habet, est simoniacus, secundum Pa. in c. que relam. eo. tit. quia copulatiua facit venire copulatum principali ter, & non accessorie, non autem si dicat, vendo villam cum iurepatronatus, & sic intelligitur dictum Ioan. An. in c. de iure pal. l. ij. in 6. In conscientia autem retinendum esset ad intentionem venditoris, si intendat vendere iustitronatus, cuius signum fuit, si plus vendit propter hoc, est simonia.

41 Patronus autem accipiens ali-

quid quod pretio estimari possit, pro presentando, est simoniacus, secundum Pa. in c. veniens, el. de restit. spolia.

42 Si duo conueniant simul cum pacto obligatorio, vt Plato dicat missam pro Socrate, & Socrates dicat missam pro Platone, vel Plato dicat Socrati, baptizame, & obligo me ad baptizandum te, est simonia, secus si cessat in tali bus pacto obligatorio. cap. tu. nobis. co. tit. Cessante autem pacto potest spirituale, in aliud spirituale commutari, secundum Pa. in c. sculptura. de voto. dummodo omnia gratis fiant.

43 Dans pecuniam ne quis ordinetur, vel ecclesia non consecratur, est simoniacus. c. nemo. eod. tit. Idem dicit de corruptente iudicem, vel testem in causa spirituali, in d. c. tua nos. Panor. ibi, secus in causa temporalis. Similiter remittere debitum certum pro re spirituali, est simonia, secundum Panorm. in c. veniens. el. 1. de testi. Remittere enim idem est quod donare, vt in glo. d. cap. veniens. vel esse dare quando debitum liquidum est, secundum Panor. ibidem.

44 Accipere aliquid pro investitura ecclesiarum, simonia est. text. in cap. cum tantum. eo. titu. Soluere annatum in curia Romana, seu taxam bullarum, non est simonia, quia talia non soluuntur pro spiritualibus, sed pro sustentatione curie, & officium, & hęc sunt ordinata de voluntate Papę. Secus in curiis episcoporum, & aliorum prelatorum habentium vnde viuunt, secundum decemiam sui status, quia tales taxę sunt simoniacę, vt pro absolutionibus, dispensationibus, & huiusmodi. cap. ex multis. l. q.

3. secus

3. secus si predicta accipiunt, quia non habent vicius decentię, quia videtur dari elemosinaliter pro sustentatione.

45 Recipientes pecuniam, vt electioni, seu promotioni ad aliquam dignitatem, vel prelaturam consentiant, simoniam incurrun, Panorm. in cap. de hoc. eodem titu. & tenentur restituere illi ecclesie, de qua agebatur, vt in d. c. de hoc. Idem dicit si recipiant vt non eligant, vel electioni non consentiant, vt supra dictum est. 27. Hęc enim spiritualia sunt.

46 Si canonicus dicat alibi vt complacent sibi de tali, & postmodum complacbit illis de alio recipiendo, est simonia, per capit. quam pio. 2. questio. 2. Idem si dicam, non consentiam, nisi de alio mihi consentias. Idem si promouendus in rectorem alicuius ecclesie, pacificator soluere collatorum maiorem pensionem, secundum Pa. in capit. cum clerici. de pac. Similiter si propria auctoritate obliget se ad pensionem, & non tenet collatio, secundum Pa. ibidem, quauis Ioan. An. contrarium teneat, scilicet quod tenet talis collatio.

47 Potest clericus pacifici de vigilando aliquid defunctum, quia vendit laborem, non autem pacifici de dicendo psalterium, quia est simonia, secundum Hosti. quia est res spiritualis. Et si maior crux non portetur nisi pro maiori pretio, est signum simonię. c. audiuimus. eo. tit. Similiter cum taxatur pro quantā pecunia quis ponatur in tali sepulchro, in quo sunt plures, secundum Hosti. supra. §. 36. vendere elemolumenta oblationum presbyter potest, secundum Gul. vt supra. §. 37.

48 Dare aliquid ex pacto pro aliqua benedictione, vel virginitate velamine, secundum Pet. de Pal. in 4. sentent. & per c. sic. el. 3. de simo. est simonia.

49 Sanctitatem simulans, vt promoueat, non est simoniacus, secundum Tho. secunda secunde. supra. 2. §. ad 4. quia non dat aliquid, sed magis furripit humanam laudem. Peccat tamen mortaliter ex inordinato appetitu, & debet puniri de hoc. c. mandatum. eo. Secus de eo, qui per adulationem obtinet, secundum Ar. flo. 2. par. tit. c. 4. §. 4. non tamen tenetur renuntiare, nisi fecisset pactum, licet aliqui contrarium teneant, quia hoc videtur munus ab obsequio.

50 Pro ingressu monasterij, secundum Thom. secunda secunde. supra. nō licet aliquid exigere, vel recipere quasi pretium. capitu. non satis. etiam pretextu consuetudinis, sine simonia. c. quoniam. eod. tit. tamen si monasterium sit tenue, ita quod non sufficiat ad tot personas nutriendas, gratis exhibendus est ingressus, & aliquid accipere pro vultu personę, que recipitur, nō est illicitum, non tamen licet aliquid ex pacto recipere pro ingressu. c. quā pio. 2. q. 1. Vnde secundum Pa. in d. c. non satis. per viam pactionis, vel conditionis, nō debet exigi, sed per viam protestationis simplicis. Nam quādo sit aliqua cōtentio, qua significatur quod spirituale datur pro temporalis, simonia ecclesie iudicatur, etiam quod desit intentio. Quādo ergo aliqua persona recipienda esse, dicatur illi, Nos libenter recipimus te, sed si vis venire nobiscum, porta tecum tantum, vel tantum, vnde viuere valeas. Et facilius possunt recipi il-

le, quæ

12, quæ plus portat. Et quâdo dicitur quod nihil debet recipi, etiâ preterit pauperatis, debet intelligi, quasi pretium ingressus, qui est res spiritualis, vel ex pacto, quod iudicat ecclesia simoniacum. Quia, secunda secundum supra dicitur, quod quando taxatus est numerus monialium, quæ possunt abiq; penuria sustentari, 52 ita quod si plures reciperentur, monasterium grauaretur, licite potest statui, quod supra talem numerum nulla recipiatur nisi quæ releuamen grauedinis quod sequeretur afferret, puta, mille aureos, quoniam hoc non est pro ingressu, sed pro sustentatione exigere.

51 Pœna omnis simoniaci in recipiendo ordine est, quod ipso iure est suspensus, secundum Pa. & Inn. in c. tanta. eod. tit. & quo ad se, & quo ad alios, ita qd non potest diuina celebrare, nec alij possunt sibi participare, & non quo ad ordinem tantum susceptum, sed etiam quo ad alios ordines licite suscepros, & consequenter est remotus ab administratione temporalium beneficiorû suorû, secundum gl. in c. reperitur. r. r. neq; cum eo dispensari potest, nisi per Papæ. gratia. q. 1. siue sit occultus, siue manifestus, nec prodest renuntiare beneficio, secundum Pa. in c. tanta. & c. per tuas. el. 2. eo. post. Inn. Si autem alius dedit pecuniam ipso ignorante, & post non consentiente, neq; ratum habente, episcopus dispensabit, secundum Pa. in c. de simoniace. eo. & est tantum ab isto ordine sic suscepto simoniace suspensus, ideo alios ordines potest exequi, & beneficia retinere, ad maiores tamen ordines promoueri non potest, nisi in hoc ordine sic suscepto dispensetur,

quia aliâs videretur per saltum promotus. 52. d. c. 1. & per totum, de cle. per sal. pro. Qui autem simoniace ordinauit, ipso facto est suspensus perpetuo ab ordinibus, secundum Panor. in d. c. per tuas. text. est iuncta gl. in c. si quis à simoniaceis. Facit tex. in di. c. per tuas. & s. verum. 33. d.

Simoniacus in beneficio si est occultus, est suspensus quo ad se tantum, secundum Pa. in d. c. per tuas. & quo ad alios suspendendus. ar. r. q. 3. c. 1. & si renuntiat beneficio sic acquisito, potest ut ordine suo post peractam penitentiam, secundum Panor. in d. c. t. r. a. & c. per tuas. & ar. in c. inquisitionis. de acuta. Si verò manifestus est, vel per sententiam, vel confessionem in iure factam, vel per facti euidentiâ, quæ nulla tergiversatione possit celari, tunc est suspensus etiam quo ad alios ipso iure d. 33. s. verum. Ideo etiam quod renuntiat beneficio, indiget dispensatione, sicut quilibet notorius criminosis. in capitulo. fin. de temp. ord. dispensare autem potest in hoc episcopus, dummodo ille non sit, cum quo commisit simonia. vt not. l. q. 5. c. præsertim. Intellige si simonia fuit commissâ ipso sciente, quia si ipse ignorauit, quod parentes, vel amici eius fecerit, secus esset, quia tunc tantum in beneficio sic esset suspensus, vt supra dictum est, & secundum Panor. vbi supra. Et talis si sponte renuntiat per episcopum dispensari poterit, vt habeat beneficium, etiam curatum in alia ecclesia, etiam cum executione ordinum, sed ad illud beneficium in quo fuit commissâ simonia, non potest, nisi per Papam dispensari, secundum Panor. in d. cap. de simonia

simoniace. eo. tit. Idem dicunt esse iudicium de mediatoribus, quo ad suspensionem, & dispensationem, per reguli, accessorium. de re. iu. lib. 6. Si verò expectat sententiam condemnatoriam, tunc non potest episcopus dispensare, vt habeat beneficium in illa, nec in alia ecclesia quodcumque.

53 Episcopus potest dispensare cum simoniaco circa officia mortuorû, benedictiones nubetium, sepulturas, chrisma, benedictiones vaforum, & in similibus, post peractam penitentiam, secundum Host. quia hæc non prohibentur. ar. in c. nuper. de sententia. ar. c. 6. Nec obstat. c. erga. l. q. 5. i. quia loquitur de simoniaco in dignitate. Not. quod istæ pœnæ non ligant simoniacos mentales, vt dicit Sil. ibi. qua. ff. 19. s. 4. & nominales simoniaci, quo ad censuras, venit non solum, quæ in interiori actu consistit, sed etiam quæ est sine pœnitione, & quæ cum pacto est, sed non consummata, secundum Cai. ibi. circa finem.

54 Ordinatus ab episcopo, quem audiuit simoniacum esse, potest in suscepto ordine ministrare, non tamē alios ordines recipere, nisi deponat conscientiam. c. per tuas. eo. & non debet quis facere crede re, quod in alterius vergit infamiam, vt dicit Panor. in d. c. per tuas.

55 Secunda pœna simoniace est infamia, & depositio, quas incurrit, si iudicialiter de hoc constitit, vt in c. inquisitionis. de accusa. & c. sine. 5. q. 3.

56 Tertia est excommunicatio, de qua videtur, Excommunicatio 59. 66. quia ibi satis clarè est dictum, quomodo simoniaci in ordine, & beneficio, & in reptione ad religionem sunt excommu-

nicati, ideo non replico. Videant ibi canones, qui melius scire volunt.

De non reuelantibus simoniam in curia, dic quod non, quia leges illæ non vltim sunt abrogatæ. supra, Excommunicatio 59.

58 In simonia mentali, siue sit de iure diuino, siue postiuo, non cadit aliqua restitutio, secundum Tho. supra, & Panor. in c. si eo. & Ioan. And. ibi. in dist. sine tenent, quibus aliqui dicant, tunc in ea quæ est de iure diuino teneatur quo ad restitutionem, sed non probat efficaciter ratione, sed cum debet fieri restitutio, cui sit finis supra, Restitutio. s. 17. Vide ibi diffusè quod diximus.

Datum pro habido ordine ad titulum alienius ecclesie, vel beneficii, dabitur illi ecclesie, vel beneficio. Si autem non ad titulum, dabitur ecclesie cathedrali. In aliis detur ecclesie, in cuius iniuriâ commissâ est simonia: ita tamē, vt qui dedit simoniace, commodum non reportet, quod si omnes de ecclesia deliquerint, debet criminosis expelli, & pecunia dari ecclesie, quod si non expellatur, detur fisco Papa, qui in pijs causis distribuat, secundum Hostien. nam turcia lucra à fisco extorquetur. l. fiscus ff. de iur. ff. Si verò data est monasterio, die iuxta c. veniens. eo. & c. quoniam, & secundum Pan. in c. de hoc. eo. vide & Sil. ibi. circa finem.

60 Ex prædictis habet quod nullus teneatur ad resignationem beneficii simoniace accepti, quando pactio nulla præcessit, licet in mente hoc intendere quis, ideo seruitores prælatorum, & obsequentes eis in obsequijs etiam turbibus, dummodo non fecer

fecerit pactum, licet pro huiusmodi obsequiis inderet confectui beneficium, non tenetur resignare, & sic ex dictis casibus infinitos solues. Si quis det pecuniam Papæ pro beneficio, non tenetur renuntiare beneficio, licet sit simonia, quia in hoc videtur Papa dispensare, secundum veriorum opinionem. Sil. libi. circa finem.

SIMVLATIO.

Simulatio medicum est, quo quis factis, vel signis exterioribus, aliud quam in mente habet ostendit, ideo semper peccatum est, veniale quidem, quando iocolum, vel officiosum est: mortale autem, quando perniciosum, sicut de mendacio dictum est. Nihil enim refert metiri verbo, vel factis, cum vtrunque veritati opponatur. Simulatio autem secundum quæ aliquid fingitur ad aliquid significandum, sicut Christus finxit se longius ire, peccatum non est, quia mendacium non est, sed veritatis figura. Tho. secunda secundæ. q. 3. a. 2. ad 1.

2 Simulare ad occultandum peccata proprii, quando illud confiteri non est necesse, peccatum non est, sed laudabile, ne alij scandalizentur. supra, Fictio. s. 3.

3 Portans habitum religiosi, vel clerici, & non ut religiosus, vel clericus, non est simulatio, vel hypocrita, nisi assumat illum habitum ad ostendendum iustitiam, quia de hypocrita dicitur, Omnia faciunt, vt appareant hominibus.

4 Simulatio, secundum Thomam præa. 3. opponitur directè veritati, indirectè autem omni virtuti.

SOCIETAS.

Societas plurimum personarum in mercantia, vel artificibus, aut in animalibus, multis modis fit, vt dicitur, & redditur il-

licita duplici via. Prima, si capitale vnus stet sub lucro, & non sub damno, hoc enim iniquum est. Vt si Titius ponat C. duca. si perdat, vult quod omnino sibi restituatur. Secunda est, si lucrum, aut damnum non respondeat proportionaliter sociis, vniciquis pro rata sua, tunc enim esset iniquitas ibi, quia inæqualitas esset iustitiam. ad hoc facit gl. in c. plerique. 14. q. 3. ff. pro soc. l. si non fuerit.

2 Aduertendum est, quod in huiusmodi societatibus, dum vnus ponit pecuniam, & alius industriam, & laborē, seu operam, de natura huiusmodi societas est, quod ponens pecuniam substat duplici periculo, scilicet perditionis pecuniam, & vsus negotij. Ponens vero operam substat tantum vni, scilicet periculo perditionis operam, & industriam, & quia hoc est de natura huius contractus, licet periculum non sit æquale, tamen est licitus contractus. Concor. Caiet. vt. societas.

3 Aduerte etiam, quod vnus societas tribus modis contingere potest, quia quandoque, in fine inuenitur tantum capitale sine lucro, quoadque; damnum capitalis in toto; vel in parte, quandoque; capitale cum lucro. Si est damnum capitalis, quomodocumque; sit, totum qui posuit sustinebit, quia est semper dominus pecuniam. Si capitale in totum, vel in partem remanet, erit domini, & qui posuit operam perdet. Si autē vtra capitale est lucrum capitale integrum restituetur domino, & lucrum æquis diuidetur portionibus, si tam capitale, & industria æqualesant, quod vir prudens, & practicus in huiusmodi consideratis omnibus arbitrabitur.

De ani

4 De animalium vero societatibus, credo standum esse consuetudini locorum vbi tractantur, nec certam regulam dari posse. Secunda est igitur consuetudo, nisi de manifesta iniustitia in societatibus constaret, quando scilicet vna pars valde, & clara graualetur plusquam alia pro regula ergo potest esse æqualitas iustitiam ad arbitrium proborum hominum in huiusmodi negotijs practicum. Scribi enim casuum multipliciter inæquaquam potest. Vide tamen infra. s. 19. vltique ad finem.

5 Sit pro communi regula, quod in societatibus in quibus non est iuramentum, nec iniustitia, non est peccatum. Iuramentum esse non potest, quod id quod ponitur fiat periculo ponentis, quia tunc ibi non est mutuum: non est etiam iniustitia, quoad vna pars non plus graualetur quam altera, arbitrio bonorum hominum, & in hac arte prudentium.

6 Societas in qua quis ponit pecuniam, alter operam, vel vterque ponit operam, & pecuniam æqualiter, vel vnus ponit pecuniam, & operam: alter operam tantum, vel vnus pecuniam, & operam, alter tantum pecuniam, est licita, dummodo primus talis negotiatio, vel ars, non sit aliqua lege prohibita. Secundum, quod periculo pecuniam stet penes deponentem. Tertio, quod seruetur æquitas proportionaliter, ita quod qui plus posuit de pecunia, vel labore, plus lucretur. Deponens pecuniam apud mercatorem cum intentione, vel pacto, vt saluo capitali aliquid lucretur, est iuramentum, quia hoc est mutuum. cap. vltima. 14. quæst. 3. & Rich. in 4. sentent. dist. 15.

Nec excusat periculum cui substat pecunia, quia lucrum non speratur ratione periculi mutui: ex quo non licet lucrum percipere, etiam si periculum interueniat, vt patet expressè in capit. nauigantia. de vsu. Nec excusat, quod depositarius multum lucretur, quia lucrum est propter industriam eius. Si autem primo fiat contractus, quod periculum pecuniam stet apud deponentem, postmodum depositarius assuetur deponentem de capitali salute, recipiendū de fructu, vel duo pro centenario, vel defalcando de lucro, vt puta sic. Ista pecunia verisimiliter lucretur 8. pro centenario, sed quia volo te asscurare de capitali, conuenio tecum dare tantum 5. pro centenario. Hic contractus est licitus, quia etiam qui non socius est, potuisset hoc modo illum asscurare, ergo nec minus potest dum est socius, dummodo intentio sit, quod hoc fiat propter asscuracionem. Possunt etiam continere sic, quod asscuracionem tantum soluet, & lucrū totum diuidatur. Concordat Sil. ver. societas. s. 2.

7 Licitum est ponere operam facere pactum, quod nullo operas suas perdere, etiam quod capitale perderetur, sed vult tantum pro opera sua, etiam quod nullū inde sequatur lucrum, quia tunc non est socius, sed tuarum operarum locator. Intellige si opus suū tantum mereatur, & quod damnum, si quod sequitur, non sequatur ex dolo, vel culpa eius, alter non iuste recipiet pro opere quod est promissum.

8 Non licet dare pecuniam in societate cum pacto, & instrumento de capite saluo, licet hoc non intendatur, sed solum hoc fit pro

securitate deponentis, vt felicit mercator timens perdere capitale magis faciat debitum suum negotiando, quia sic mentiendo mortaliter peccat, quia est mendacium perniciosum in sui infamiam. 22. q. 2. c. 1. & tenetur intentione suam manifestare propter periculum, quia potest voluntatem in futurum mutare, & sic repetere capitale, potest etiam mori ab intestato, & heredes eius possent petere, & sic sequeretur damnum proximi, & infamia sui. Et quia hoc perniciosum est, & fama, & animam, ideo fieri non debet.

9 Non licet dare mercatori certam quantitatem pecuniae, cum pacto, quod vna pars sit salua, & cu periculo alterius partis, quia ratione partis saluae esset mutuū, & consequenter vsura, vel saltem in honesta societate, quia mercator possit perdere operam, & illam partem capitalis, & sic non esset aequalitas in isto contractu, contra quod supra dictum est. §. 2. propterea licitum non censetur.

10 Contractus in quo fit pactum, quod periculum pecuniae sit commune, est licitus, si pecunia fiat communis, ita quod in sine sit capitale superest, in totum vel in partem dimidatur, & in hoc sensu debet intelligi glo. 14. q. 1. in c. plerique. Quod dicit hunc contractum esse licitum, & Pa. in c. per vsuras. de dona. inter vi. & vxor. & alij doct. & si non ponatur ista clausula, quod in sine capitale dimidatur, nihilominus intelligitur, vt contractus sit licitus.

11 Si duo ponant pecuniam, & operam, sed alter pecuniam in duplo, recipiet hanc maiorem vtilitatem ex lucro, secundum quod

maiorem possit pecuniam proportionabiliter, nisi industria alterius præpoderet periculis istius. Tunc enim maior labor, sic industria, æquabit maiorem pecuniam. ff. de segu. iur. l. secundum naturam. & ff. pro socio. l. si non fuerit. Et hoc arbitrabitur iudex, etiam si in pacto non sit expressum. l. si societatem. ff. pro socio.

12 Lucra, & damna obuentionia contemplatione societatis, sunt diuidenda inter socios, non autem uenientia cõtemplatione personarum, licet societas fuerit occasio, l. cum duobus. §. quidam sagaria, ff. pro soc. & ibi Bar. Nam si alter sociorum vadens ad nundinas, vt negotietur pro societate, & in via ab inimico occidatur, vel vulneretur, ratione inimicitie personalis, quod non euenisset, nisi illuc accessisset negotiando pro societate, damnus erit proprius, & non commune. Sic & de lincro, vt si inuenit lapidem pretiosum, erit proprium sibi, & non commune. Licet non inuenisset, nisi illuc venisset. Ad hoc facit l. socium. ff. pro soc.

13 Ponens operas debet habere expensas, quas facit ratione societatis, secundum laco. de Arc. l. i. c. pro soc. quia lucrum intelligitur deductis expensis. C. de codic. l. illud. Intellige exceptis his, quas domi fecisset, vt limitat Bar. in l. Mutius. ff. pro socio, vel nisi cõsuetudo aliter habeat, secundum Ang. quod debet seruari, nisi cõtineat apertam iniquitatem, quia actum videtur quod est cõsuetum. ff. de adl. edic. l. quod si nolit.

14 Si cõtraxi cum Titio societatem vsque ad decennium, & ante perdidit capitale, finita est societas.

cietas, & non tenetur qui possit capitale, secundum glo. in d. l. si non fuerit. Si autem non totum perijt, sed pars, & parum restat, alter nõ tenetur perere operam, quæ magna est, pro tã parua quantitate capitalis, secundum aequitatem, & secundum Bar. in l. i. c. pro soc. & hoc æquū est. l. ita autem. ff. de adm. tut.

15 Si do pecuniam meam Sempronio, cum pacto quod reddat, vel lucrabitur mihi sicut reddet, vel lucrabitur pecunia, quam dedi Titio mercatori, & tamen Sempronius non exercet eam in negotiationem, contraus est illicitus, & non possum aliquid ultra capitale accipere, secundum Innocen. de vsu. c. fin. & Ioan. An. Pecunia enim ex se nõ est lucrosa. ca. eijciens. 88 d. tamen si eram daturus hanc pecuniam mercatori, & dedi Titio, vt seruirem, & non vt semper eam habeat, & non eram obligatus ex præcepto mutuare, possum petere meum interesse, hoc est lucrum, quod cessat, recipiendo tamen pericula, & expensas in me ipso, secundum Hostien. & ratio est, quia nõ teneo seruire tibi cum dampno meo.

16 Socrates dat Platoni M. ducatos Romæ, cum pacto quod recipiat Lugduni quingenta si perierint. Si salui erunt, 1100. hic casus non est licitus, secundum Host. & per prædicta, quia vult partem capitalis saluam esse, & si Plato mercator expendat in mercantiam, vult lucrum de re non sua: vnde contractus vsurarius est, quia partem capitalis vult saluam.

17 Si do tibi pecuniam pro mercantia subiuciendo me periculo capitalis, si per fortunam pereat,

possum tecum cõuenire de certa quantitate lucrī, dummodo sit cõpetens, siue lucrum sit, siue non, siue sit magnum, siue paruum: quia ego videro vendere lucrum futurum ex mea pecunia, & tua opera, & tu videris emere, sicut aliquo cõmuntur fructus futuri ex agro, femur, Girne, Odo.

18 Recipiens Mediolani pecuniam portandam Londres, & ibi restituendam pro certo pretio, siue recipiat in se periculum, siue nõ, non committit vsuram, secundum Iano. in ca. fin. de vsur. quia operam, siue custodiam locatio est, vel affecuratio. Secus si ad negotiandum datur.

19 De sociis animalium sit pro generali regula, quod capitale non sit in toto, vel in parte periculo accipientis, quantum ad casum fortuitum, nisi interuenierit contractus affecurationis, sic non poterit vsura interuenire, & qd ad arbitrium boni viri altera pars nõ nimis grauetur omnibus circumstantijs cõsideratis: & sic non poterit esse iniustitia, eritque licitus contractus.

20 Cum animalia dantur ad custodiam, ita quod dominus conducit rusticum ad custodiam pro mercede, vel rusticus conducit animalia, vt habeat lac, & fructum, contractus erit licitus, dummodo merces sit moderata, ad arbitrium boni hominis. Et cum sint isti contractus quædam locatio, seruanda sunt quæ supra de locatione sunt dicta, etiam quo ad pericula de depo. ca. fin. aliter nõ essent recte facti.

21 Plato dat aliqui, etiam monasterio, oues quasdam cum pacto, quod pro qualibet annuatiim reddatur sibi duo, vel tres solidi, vsque dum vixerit, etiam quod

dicitur oues moriantur, cum tamē posset pro eis duplum reddi: & post mortē tradentis, omnes sint monasterij, vel illius cui sunt tradita, contractus est licitus, & tenerur accipiens soluere, etiam quod omnes moriantur, nisi à principio contractus, fuissent infestæ, & accipiens non aduertisset, secundum Ioan. de Lig. etsi venerit mortalitas otium, monasterium restitutionem repetere non poterit.

- 22 Si do Petro animalia æstimata in omni euentu, tunc censetur vendita, quia est æstimatio non semper faciat venditionem, facit tamen in isto casu, secundum Bartol. in l. si vt certo. ff. cōmo. & pretium interm dilatatum, habetur vt mutuum, vt est in venditione ad tempus, contractus erit licitus, si totum damnus, & Incurum sit accipiens, secundum Veruer. & dans non poterit habere nisi pretium æstimatio-nis, quia omne accedens forti, est vt supra. ca. consilium. & ca. in ciuitate. de vsu. nisi accipiens esset in mora soluendi, propter qd dans acciperet aliquid pro interesse, vel damno, quod posset in conscientia, & de iure canonico, in c. conquisitus de vsu. Si autem do æstimata, non vt soluat Petrus, si casu fortuito pereant, sed si ex eius culpa, est cōtractus licitus, & est societas, & possum habere partem fructus: quia hic non est venditio, nec mutuum. Sed videtur contractus quidam innominatus, non continens aliquid iniustum.

- 23 Non videtur posse fieri pactū, quod periculum animalis inæstimati, dati in sociam, stet nisi apud danem, quia altera pars plus grauaretur, excepto, si dans

in alio plus grauaretur, vt qui accipiens non vult teneri de iniurte illius ex culpa sua, nisi pro parte, quia grauatus in vno est releuandus in alio. l. secundum naturam. ff. de reg. iur. nec quod prædictum animal in sine societatis sit præcipuum ponentis, secundum Ange. Pacta autem de factu, vel pensione animalis debent fieri iuxta æquum consuetudinem, arbitrio boni hominis. Similiter in pactis de tempore, consuetudo debet seruari. Nam aliqua animalia in vno anno complent, vt porci, aliqua in annis quatuor, vel quinque. Et si nescitur consuetudo, stabitur arbitrio boni hominis, in huiusmodi practici: quod si non est factum pactum aliquod, seruabitur æqua cōsuetudo, quia actum videtur, quod consuetum est. l. quod si nolit. ff. de ædilit. edicto.

- 24 Dans vaccam, & vitulum nutriendos Ioan. vsque ad annum, in sine anni vendendus, cum pacto, quod dans accipiat suum capitale, & stet periculo fortunæ, Ioan. tamen nihil satis faciat si minoris vendatur in sine anni, quæ valebant quando dati sunt, & lucrum si fuerit æquis portionibus diuidatur, non peccat, & contractus est licitus, secundum Archie. flor. quia vterque se fortunæ exponit, hic de capitali, ille de lucro, & non magis videtur vna pars grauari, quam alia. Idem tenet Sil. vers. societas. 2. quæstio. 7.

- 25 Petrus dat Antonio par boum pro honesta pensione annuali, retinens in se periculum fortuitū boum: ista est locatio licita, secus quando periculum staret apud accipientem, quia tunc vna

pars

pars esset secura: altera verò sub periculo, & sic cōtractus esset illicitus, propter salutē capitalis.

- 26 Petrus dat Laurétio duas vaccas ad arandum, cum pacto quod de primis eorū fructibus Petrus accipiat medietatem pretij earum, & deinde sint cōmunes dan- & accipienti cum fructibus, cum hoc etiam pacto vt Laurentius det Petro omni anno sextarium frumenti. Hæc est magis locatio, quam societas, & est licita: quia Petrus locat vnam vaccam que sua est, & quia arat, & fructificat, ideo habet sextarium frumenti, & partē fructus. Multis modis posuit huiusmodi contractus variari, sed si attendatur, quæ dicta sunt supra in regulis, omnia soluentur facilliter.

- 27 Si quis emat ab aliquo vacca, vel oues, quas in veritate nō habet, & eidem venditori emes dat in sociam sub certa pensione, si emens sciuit quod non habeat, vsura esse videtur, quia mutuum est. Si verò bona fide emit, non peccat, quando durat bona fides. Cum primum autem constiterit de veritate, contractus debet rescindi, quia tunc cessat bona fides. In his igitur societatibus, siue contractibus, aduertatur quod non interueniat vsura ex mutuo explicito, vel implicito, neque iniustitia ex aggravatione vnius partis, magis quam alterius, & tunc plana sient omnia, si etiam consuetudo locorū, & arbitrium bonorum virorum seruentur.

- 28 Societas aliquorū secularium, qui non sunt religiosi, vt discipulorū, & huiusmodi, & quorundam aliorum, qui nō sunt proprii religiosi, quia non profitentur tria vota, vt lesuatorum, A-

zurinorum, & quorundam aliorum sunt licite, si ex iusta causa fiant, possuntq; facere statutum ex honesta causa, vt scilicet omnes ingredientiæ tatum soluant, secundum Pet. de peru. in tract. de cano. portio. ar. in cap. non exemplo. 16. quæstio. 2. & debet intelligi, si potest soluere, aliter esset iniquum statutū, & debet fieri per verba affirmatiua, & nō negatiua. ca. ad Apostolicam. de simoni. Possunt etiam percipere oblationes, quas ipsi ex suis pecuniis faciunt, vt eis vtatur circa sacra, quia hæc nō videtur oblata ecclesiæ, vel altari. Similiter si quid offeratur societati eorum, & non altari, vt legata que sunt societatibus.

- 29 Alij autem religiosi, qui proprie non sunt religiosi, quia non faciunt tria vota solentur, si cōtractum matrimonium, teneret, tiam si irascent nunc contrahere, quia hoc non est de impedimentis dirimentibus cōtractum matrimonium, licet illicite contrahant, si iurauerint non contrahere. supra, Matrimonium. §. 3. Possunt tenere pecunias datas inuitu proprie persone, ex vi suarum cōstitutionum, quia votum paupertatis nō habent, nisi particulariter se obligauerint: vel eorum consuetudo aliter habeat, vt quia alij ponunt in communi, & huiusmodi. Tunc enim indifferenter agerent non ponendo in communi, cum alij ponant.

SODOMIA.

- 1 Sodomia, supra, Luxuria. §. 5. Grauiusimū est peccatū quomodocūq; fiat, quia contra naturam. Vitiū Sodomitici non est omnis actus luxuriæ cōtra naturam, sed tantum actus luxuriæ qui est inter ea, quæ sunt eiused

V 3

speciei, & eiusdem sexus, ideo accedens ad brutum animal, non dicitur Sodomitice peccare, sed bestialiter, & accedens ad mulierem, etiam non seruatō naturali vase, non dicitur Sodomitā, sed monstruosē peccat, sed tunc Sodomitā dicitur, cum sit concubitus non ad debitum sexum, vt si masculus cum masculo, vel mulier cum muliere, secundum Tho. secunda secundā. q. 154. a. 11. in c. Sexus enim fœmineus nō est debitus pro concubitu fœminā, sed masculus, & contra.

SOLLICITUDO.

SOLLICITUDO circa temporalia, quando in ipsīs ponitur finis vltimus, id est peccatum mortale, quia extra Deum finis statuitur, vel quando temporalibus tantum apponitur studium, quōd quis à spiritualibus necessariis ad salutē retrahitur, vel ita est anxius, quōd de Deo diffidit, quōd non prouideat ei in necessariis. Ideo dicitur Matth. 3. ca. sollicitudo seculi suffocat verbum. Aliquādo veniale est, vt cum quis nimis timer desicere sibi necessaria, ideo anxie sollicitus est, non tamē desperat de prouidētia Dei, nec necessaria ad salutem relinquit propter hoc, vt Misiam, cōfessionem, communionem, &c. Tho. secunda secundā, quæst. 55. artic. 6. & 7. Quid autem sit, vide Tho. secunda secundā, quæst. 47. artic. 9. ad 3.

SOLVIO.

SOLVIO debita, semper fieri debet secundum monetam, quæ tempore contractus debiti correbat, quæ si non inuenitur, vel quocumq, alio modo est perceptū alterata, soluida est estimatio, vide in cap. olim. de censu. & c. quanto. de iureiurand. & sic

communiter tenent legistæ. in l. Paulus. & l. in minorum. ff. de iolut. Multa quæ pertinent ad ioculie circa hanc materiam, ponit Sil. ver. solutio, per tori. sed præcipue quæstio. secunda. Quomodo autem fienda est solutio, & cui, & quando, supra, Restitutio. per totum.

SOMNIUM.

SOMNIUM obseruatio potest esse peccatū, vt cum quis temerarie iudicat somnia prouenire ex aliqua causa, de qua nō est certus, vel significare aliquem euentum incertum, & hoc veniale est, quia temerariū iudicium de singulari, nullius damni est. Secundo, est mortale, quando quis propter somnia committit, vel omittit aliquod, quod est de necessitate salutis, vel contra salutem. Si autem talia non sint de necessitate salutis, licet sint expeditentia, & vitia ad salutem, talis obseruatio erit venialis, nisi cadret in crimen superstitionis, in qua mitteretur diabolica illusio, & tacita demonum societas, dum paulatim homo tantum vitur somnis, vt eis pro regulis suarum actionū vtatur, aut incidat in alia scelera, vt supra, Astrologia, per totum. infra, Superstitio. §. 3. supra, Diuinitio, per totum. Non est igitur de somniis curandum, cum pluribus eis causis venire soleant, nec de eis timendum.

SORS.

SORS dicitur, cum aliquod sit ab homine, vt considerato eius euentu aliquod occultum innotescat. Sancti Thom. in opusculo de sortibus, & secunda secundā, quæstio. 95. artic. vlt. quæ triplex est, scilicet diuinatoria, consultoria, & diuinatoria, secundum Ca-

icet.

icet. ibi in summa. Prima est circa bona temporalia, dignitates, & penas, sicut milites super Christi vestem miserunt sortē, & Saul sorte electus est, & fors cecidit super Ionam, vt puniretur. Ad hoc, quōd hæc sit licita, requiritur quod prudenter fiat. Secundo, sine periculo cōmunis boni, vel iustitiæ, quod fieret si sorte eligerentur homines indifferenter ad regimē ciuitatis, vel animarum, quoniam fors super indignos cadere posset, secus electis prius quibusdam idoneis, & inde de vno eorū datur fors pro pace seruanda. Quod ergo homines non possunt cōcordari, vt in diuisione rerū, hoc modo seruatō, licet vt sortibus. Concor. Caiet. ibi, in summa.

2. Secundo fors consultoria est, quando expectatur iudicium, à Deo, quali Deum consulendo quid faciendū sit ex euentu sortium, & hæc ad hoc quod sit licita. Primo, requiritur articulus necessitatis, ita quod aliter via humana fieri non possit, aliter esset tentare Deum, quod nō licet. Secundo, quod cum reuerentia fiat. Tertio, quod pro negotio spirituali exerceatur, & non terreno, secundum Augu. Quarto, ne fiat pro electionibus spiritualibus, vbi scilicet iure prohibentur. Vbi autem non prohibentur, & ex multis prius electis idoneis, super vno illorum consultatur Deus, seruatō omnibus prius dictis, exemplo Apostolorū, non videtur mortale peccatum.

3. Tertio, fors diuinatoria est, quæ inuitur societati demonū explicite, vel implicite, & hæc danata, & mortalis est, quia contra religionem. Vti ergo sortibus ex suo genere, non est morta-

le, sed ex admixta irreligiositate, vel irreuerentia, vel iniustitia, vel imprudentia. Neque omnis irreuerentia mortalis est, vt quando ex Euangelio secularia negotia consuluntur remota omnī superstitione, & demonum inuocatione. Immo posset fieri tali fide, & reuerentia, & necessitate occurrere, quōd nullum esset peccatū. Electiones autem fieri hoc modo prohibentur, in cap. si. de sorti. ex doctrina Caiet. ibi, in summa. Secus in secularibus dignitatibus. Tho. secunda secundā, supra.

SORTILEGIUM.

SORTILEGIUM, diuinatoriam, & consultoriam sortem comprehendit, cum ad demonum recurrit auxilium explicite, vel implicite, vt accidit inquirentibus furta, vel alia occulta, quæ tantū à natura intellectu sciri possunt, aut fieri. Nā ex eo, quōd à Deo non quaruntur, nec a natura, nec à fortuna, coguntur velint, nolint, secundum Caiet. ibi, in summa, fateri, quod ad demonem recurrunt. Implicite quidē, dum ad sortes ad huc finem infestitas recurrunt, explicite autem cum incantationibus, vel aliis diuinationibus hæc faciunt: & ita sentit Caiet. ibi, in summa. circa si. Et quantum doct. multa dicant, materia tamen hanc quo ad propositum, patens perstrinximus. De vti tamē sortium vide latius Tho. secunda secundā, q. 95. a. 3. quod hinc.

2. Sortilegi multis pœnis aliis vltra peccatum, secundum leges plebuntur, vt patet C. de male & math. l. nemo. & l. culpa. & secundū canones imponitur pœnitentia 40. dierum, quando sortilegium est occultum. ca. 1. de for-

si notorium, sunt infames. cap. quiquis. 2. quæstio. 8. & ca. testimonium. de test. cum his qui ad eos recurrunt, & si clericus est, deponi debet. c. non oportet. 26. quæst. 5. Si serui, verberibus subiiciuntur. Efficiuntur tales irregulares, quando est notorium, in qua irregularitate episcopus potest dispensare, secundum Ber. in ca. 2. eo. tit. omnes tales irregulares efficiuntur. si notorium sit. Et si liberi, fidei detruendi. ca. contra idololum. 26. q. 5.

3 De orationibus quæ portantur, vel breuius super se, dic qd si in eis sunt bona verba scripta vt verba fratris scripturæ, vel orationes sanctorum, & quod hoc fiat ex deuotione ad verbū Dei, vel sanctorum, sine aliqua superstitione, vtputa quod non obferuatur, an sint scripta in papyro, vel pergamento, vel teiuo stomacho, vel non, vel posita à virgine, vel in mane, qd non sint ibi characteres, & verba non intelligibilia, nec aliqua falsa, vt qd Christus habuit febres, vel quod Christus dixit vxori suæ, & huiusmodi, vel apocrypha, est licitum. Secus si sint cum talibus obseruantis, quia sic sapiunt superstitionem. Item quando dicitur in illis, quemque portauerit super se hanc orationem, vel scripturam, qui dixerit ter, vel septies, vel huiusmodi, non poterit periclitari morte subita, in aqua, vel igne, & similia, quæ omnia falsa sunt, & reprobanda, nec portanda: peccantq; similia scribentes, docentes portare, & portantes, quido super hoc tunc moniti: tunc à peccato non possunt excusari. infra, Superstitio. §. 4. Si autem quis portare aliquam rem super se, ad aliquem

effectum, quem talis res potest naturaliter efficere, nõ est ma lum, vt lapidem aliquem contra malum ducti, vel huiusmodi. Quando autem nullam naturalem virtutem habent ad talem effectum, & non portantur pro reuerentia Dei, vel sanctorum, manifestus est superstitio, vt ex Sancto. Th. secunda secunda. q. 96. 4. 4. elicitur. Ex his quæ diximus, facile quis deprehendere poterit, quando ea, quæ super se portantur, superstitiosa sint, vel non.

SPECTACVLVM.

SPectacula facientes, vel fieri mandantes, in quibus impudica, crudelia, & irreligiosa notabiliter sunt admixta, sine dubio mortaliter peccant, & similiter aspicientes talia cum delectatione de huiusmodi, quia delectari de eo quod mortale est, peccatū mortale dicitur. Si vero talia occurrant alicui, non tamen placent, nec vellent illa fieri, tamen ex quo occurrunt aspicit ex curiositate, nisi ex hoc oriatur scdalum, vel periculum, quod animus eius inelinetur ad cõplacentiam, vel aliquod simile desiderandum, nõ video mortale: sed erit veniale. supra, Curiositas. §. 2. Ludus. §. 11. Bonum tamen est, & securius, ab huiusmodi recedere.

SPONSALIA.

1 Sponsalia nominat futurarum nuptiarum promissionem, secundum Tho. 4. sent. d. 27. q. 2. 4. & in c. noster. 30. quæst. 5. & a spondeo dicuntur sponsalia, nec faciunt matrimonium, secundum Thom. ibi. Post autem matrimonium per verba de presenti contractum, nõ dicuntur sponsi, sed maritus, & vxor, etiam ante copulam, quia animorū solus con-

sentus

sensus matrimonium facit. c. sufficit. 27. q. 2. Vnde appellatio nuptiarum, non veniunt sponsi, nisi in materia fauorabili. 27. q. 1. in princip. Ideo quando statutum dicit, quod mulier maritata non admittatur ad confessionem patris cum fratribus, Berta de sponsata per verba de futuro, nõ excludetur, quia agitur de materia odiosa, con. entit Pan. in c. ex publico. de conu. coniug.

2 Non solum matrimonium, sed & sponsalia de futuro, publice debent contrahi, secundum dispositionem cap. cum inhibito. de clan. de spon. secū. Panor. ibi, quia sponsalia in multis casibus transeunt in matrimonium ipso facto. in cap. is qui, de spon. Nec est necesse seruire huius cap. solemnitatem, vbi non est consuetudo, qd sicut tales denunciaciones, sed sufficit publice contrahere, vt non dicatur clandestinus contractus, secundum Panor. ibi, & glo. in vt. clandestinus.

3 Sponsalia possunt contrahi absolute, & conditionaliter. Absolute multipliciter contrahuntur, Primo, simpliciter promissione, vt dicendo, accipiam te in meam vxorem, & contra. Secundum, per fidei dationem, et iuramentum. c. inter virum. de sponsa. Tertiõ, quando ambo impuberes, vel alter eorū, maiores tamen septem annorum, & non propinqui pubertati contrahunt per verba de presenti, tunc iuris interpretatione sunt sponsalia de futuro. ca. vnico. de spon. lib. 6. Quarto, per annali subarrationem. cap. si quis desponsauerit. 27. quæst. 1. Quintõ, dando arram, de qua supra, Arra. §. 3. de arra, & annulo iudicabitur contractus verba acta, quæ præcesserunt, quia si fuerit

de futuro, erunt sponsalia, si de presenti, erit matrimonium: si nulla fuerunt, iuxta consuetudinem iudicabitur. De his modis, vide Tho. supra, & Archiep. flor. 3. par. tit. c. 18. §. 1. Si vero præcesserunt verba vnus tantum, & datio annuli, vel acceptatio arræ, iudicabitur pro matrimonio: quia in hoc denotatur consensus alterius expressus, & tunc vel matrimonium, vel sponsalia, secundum quod verba præcesserunt, vt not. glo. in c. penult. de spon. sed in dubio pro matrimonio iudicabitur, quia est fauorabile. c. literis. de præmun. Sed si Titius accipiat manum. Berta dicendo, do tibi fidem, quod te accipiam, & illa nihil respondeat, vel non ostendat se accipere, non sunt sponsalia, quia non debent claudicare, qd tamè promittit, sed seruire fidem, secundum Arch. floren. supra.

4 Tempus requisitur ad contrahendum sponsalia est septennium, secundum Tho. vbi supra, à iurationaliter institutum, quia tunc homo vti ratione incipit. cap. vnico. in 6. de despon. impu. Si autem nõdum compleffent septennium, & haberent liberam arbitrii vsū, videtur qd teneant sponsalia, secundum Thom. ibi, quia ad est ratio, videlicet discreta. Quia tamen ecclesia determinauit tempus completi septennij, ideo tutius est, quod septennium sit completum, vt dicit Pan. in cap. literas. de despon. in pub. sed quia legis intentio verbis legis præiudicat, ideo opinio Sancti Thom. est vera, consentit glo. in cap. sponsa. de despon. & text. in cap. iuuenis. eo. titu. & Panor. etiam ibidem. Si autem ambo, vel alter sint minores septennij,

& ipsi, vel parentes eorum contrahant, non valent, qui verò maior est septennio, debet expectare alteri qui erat minor, ne frangat idem, quia ex parte ipsius tenent. Et si puber cum impubere contrahat sponsalia, impuber cum potuerit ad ætatem debitam, potest contradicere, puber autem nunquam, etiam ante ætatem debitam nullus potest contradicere, secundum Panormi. in ca. de illis. de despon. impub.

5 Quilibet valens contrahere matrimonium, potest sponsalia contrahere, & per se, & per nuncium, per procuratorem, per patrem, & matrem, & per quemlibet: dummodo consentiant, vel ratificentur hi, quorum nomine contrahitur: non tamē contra, quilibet valens contrahere sponsalia, potest matrimonium contrahere, vt dictum est de impuberibus, supra, §. 4.

6 Parētibz cōtrahentibus pro filiis ipsis filiis presentibus, & non contradicentibus, lex pro matrimonio iudicat, in dicto ca. vnicō. quauis, secundum veritatem non sit, nisi ipsorum adfuit cōsensu: sed quia ecclesia non potest videre cōsensum, iudicat quod foris est. Non est autem simile de aliis cōtrahentibus, qui non sunt parentes, nisi expressē cōsenserint. Panormitanus, in cap. 1. de matri. cōtractō contra interdīctum ecclesie. Idem esse de fratre affirmat Tab. ver. spon. salia. §. 5. sed nō probat. Sil. nihil dicit ibi. q. 2. in fi.

7 Qui sponsalia contraxit, tenetur sub peccato mortali contrahere matrimonium, quia tenetur soluere promissum, secundum Tho. supra, nisi legitimum interueniat impedimentum. In foro

tamen contentio non compellitur, quia matrimonia cōtracta malum exitum habere consueverunt, nisi interuenisset iuramentum, vt quidam asserunt, sed neque propter hoc cogendi sunt propter dictam rationem. Contentit Panor. in d. cap. ex literis. el. 2. de spon. & c. requisit. Si autē contraheret cum secunda, per verba de presentibus, non tenetur amplius contrahere cum prima, mortaliter tamen peccauit, & propter frātionem promissionis imponitur penitentia. in cap. si eud. de spon. Quod si cum secunda tantum sponsalia contraxit, etiam iurata, contrahet tamen matrimonium cum prima. in d. c. si eud. Quomodo autē ex sponsalibus oriatur impedimentum publicæ honestatis, etiam quod sint nulla, non ratione cōsensu, vt in dicto ca. vnicō. de despon. impuber. in sexto. Vide supra, matrimonium. §. 46. & de sponsa. c. vnicō. lib. 6.

8 Si Petrus promittat accipere vnam de filiabus Sempronij, & ipse promittat dare vnam de suis indeterminatē, etiam cum iuramento, non sunt hæc sponsalia, nec cōtractum est aliquid impedimentum, nisi vna earum cōsensisset. in ca. vnicō. de spon. lib. sexto. Petrus tamen qui sic promisit, tenetur facere quod potest, & si vnam proponat liberat, quod si vna supersit alius morietibus tenetur superstitem dare, & si vna earum in illam cōsensit, non potest alias accipere. Quod si nulla cōsensit, nulla potest cogi, etiam à patre.

9 Antonius promittit desponsare Bertam per verba de futuro, nō propter hoc sunt sponsalia, nisi sic esset consuetudo, vel per desponsatio

sponsationem intelligeret matrimonium contrahere, vel tunc intenderet contrahere sponsalia. Tenetur tamen contrahere sponsalia, ne sit frastrō fidei data.

10 Pœnæ appositæ in contractibus sponsalium communiter non tenent, si ratione pœnæ sunt positæ, secundum Tho. supra. c. gemma. de spon. Matrimonia enim libera esse debent in d. c. requisit. Secus si ratione dotis pœna fuit apposta: quia tenent.

11 Titius habet filiam impubere promittit dare Sempronio iuueni 8. annorū, qui in quarto gradu attinet dictæ filiz, & vtraque pars firmat promissionem cum iuramento, & pœna pecuniaria apposta, tenetur quilibet pars facere, quod potest in conscientia, vt matrimonium locum habeat, videlicet querere dispensationem, & si haberi potest, tenetur contrahere, ne sint frastrōres iuramentum, quia omne iuramentum, quod non vergit in detrimentum salutis æternæ, est seruandum. c. cū cōtingat. de iure iur. c. nō licet. eo. tit. lib. 6. c. quauis. de pact. in 6. si tamen intendebat se obligare. Est & c. ex literis. el. 2. de despon. ex quo videtur, quod etiam cogi debent ad obseruandum, & ibi Panor. Et licet nō promiserint accipere dispensationem, tamen ex eo quod iurauerunt contrahere, & contrahere non poterant sine dispensatione, propter impedimentum quod non ignorabant, ideo interpretandum est, quod etiā iurauerint accipere dispensationem, quia hoc est accessorium. Si autē necessitā requiri dispensationem, & si sciuerint non se obligassent, non tenentur, quia iuramentum non ad plus obli-

gat, quā sit iurantis intēctio. Et quauis iura dicant matrimonia debere esse libera, vt supra diximus, hoc intelligitur quod quando sunt sine iuramento, ecclesia nō cogit, vt dicit Pa. in d. c. ex literis. secus cum iuramento, quod Papa seruari iubet. in d. c. ex literis. nec obstat d. c. requisit. vbi dicitur, monendi sunt, non cogendi, quia dicit gl. ibi. prius monēda, & post cōgenda ad propter iuramentū fuit, ideo ad hoc seruandum cogendi sunt, nisi legitimum interueniat impedimentum, vt esset periculū vxoridicij, adulterij, belli, & huiusmodi, ad arbitriū sapientis. Quidam tamen dicunt, quod in foro contentio non possunt cogi, tamen in conscientia tenentur, & ad penam etiam tenentur, secundum Panor. in d. c. ex literis. secundum gl. off. si nō facit quod possunt, vt dispensationem habeant à superiori.

12 Sponsalia per religionis ingressum, secundum Tho. supra, a. 2. intelligit & professione, in qua quis spiritaliter mundo moritur, etiam quod quis iurasset contrahere, soluitur, & licet quidam dicant, quod prius debet contrahere, & post ingredi, vt seruet iuramentum, tamen non est necessarium, vt dicit gl. in c. commissum. de spon. & Pan. & Ino. exponentes d. c. commissum. quod videtur esse cōtra hoc etiam si fuit matrimonium per verba de presentibus soluitur. c. verū. de conu. coniug. c. ex publico. eo. Item soluitur sponsalia per sacrum ordinē superuenientem, quia maior vinculum alterius rationis est: quod vinculum si precederet, solueret matrimonium cōtractum de facto per verba

verba de presenti. *suprà*, Matrimonium. §. 42. Item per votum simplex si præcedat, non autem si sequatur, quoniam hæc duo, scilicet votum simplex, & sponsalia etiã jurata, sunt æqualis ponderis. Ideo quodcumque horum præcedat, impedit reliquum. *suprà*, Matrimonium. §. 55. Itẽ foluntur quando alter statuto tempore nõ comparet ad perficiendum matrimonium, secundum *Thom. supra*, ad 2. nec peccat contrahendo cum altero, vel altera, si ex parte eius nõ fuit quin matrimonium locũ haberet, & liberẽ sine aliqua licentia potest contrahere, quia text. dicit, liberẽ. c. de illis. *longin.* de spon. Quod si alter ad longinquas partes pendentes sponsalibus se transferat, & non est spes de proximo reditu, alter nubere potest liberẽ, nec tenetur expectare per biennium. in d. c. de illis. Item si ante matrimonium contractum alteri superveniat gravis infirmitas, que cum multo debilitet, vt paralyticus, vel multum deformet, vt cæcitas, & huiusmodi, vel cõtra bonũ prolis, vt lepra, & quo profectio inficere, sicut morbus gallicus, & huiusmodi. Hæc enim dirimunt sponsalia. c. literas. de coniu. lepro. nõ scilicet alter alteri displiceat, & malum exitum tale matrimonium habeat, secundum *Thom. supra*. Item si affinitas superveniat, vt quia alter conjugineam alterius isto interim cognovit, ad quod probandum sola fama sufficit. c. super eo. de consan. & affi. Secus si superveniat impedimentum publice honestatis, quia nõ dirimit sponsalia, cũ nõ sit quid maius, cum sequatur. Item si se mutuo absolunt, secundum *Thom. supra*, ad

5. & in c. præterea. de spon. etiam si sint jurata. *Concor. Pa. in d. c. præterea*, & hæc est communior opinio. Item per fornicationẽ sequentem, tunc qui nõ est in culpa, potest solutionẽ petere, quia ex hoc fuit iniuncta, suspẽsus de servanda fide in futurum, secundum *Thom. supra*, ad 6. etiam si nõ rasset ducere, in c. quemadmodum. de iureiuran. nisi violenter ei hoc accidisset: quia cessat ratio repudiandi. Eodẽ modo dic, si inveniatur hæreticam, vel cognoscit esse virginem, cuius credebatur, & huiusmodi, sicut ratio esse potest, quia si hoc sciussit non promississet, ideo implicitẽ videtur cum hac conditione promississe, sicut qui vouit ire ad itauctum Iacobum, credens non distare nisi per quadraginta millia, & postmodum reperit distare per quingenta, vel mille miliaria, quod si sciussit, nullo modo vouisset, tale votum nõ tenet: sic in hoc simili casu. Item si contrahat cum alia per verba de presenti, vel per verba de futuro cum copula, hi contractus fortiores sunt, quia faciunt matrimonium, ideo dirimunt sponsalia. in cap. 1. de spon. duorum. & Panor. in c. veniens. el 2. de spon. Põnitentia autem fractõri hõei imponi debet in capitu. sicut. de spon. quod quidem iustum esse videtur.

13 Item quando impubes contraxit sponsalia post septennium, cũ venit ad pubertatem, petit absolui a sponsalibus, & dari licentiã alteri nubendi, similiter si ante septennium contraxit, licet non fuerint vera sponsalia, tamen secundum *Thom. supra*, ad 8. debet petere licentiã, ne veniens ad ætatem legitimam videatur approbat,

probare. Si maiores septennio contrahat sponsalia, neuter ante pubertatem resiliere potest, & ille qui prius ad pubertatem venit, alterum expectare nõ tenetur, secundum *Pan. in c. de illis*, & c. sequenti. de spon. Et si tempore cõtractus alter erat pubes, alter impubes, hic faciens pubes, potest resiliere, nisi carnalis copula interuenerit, nõ autem ille qui tempore cõtractus erat pubes, secundum *Pan. ibidem*. Not. quod perentes in ætate nubili liberationem, causam aliquam allegare non tenentur, cum ius sic concedat, quia in illa ætate non erant potẽtes obligare se ad consentiendum in separabiliter. Not. etiam secundum *Thom.* quod huiusmodi Absolutio in dictis, semper debet fieri, præterquã in casu, quando quis religionẽ intrat, vel quãdo quis aliam vel alium, accipit per verba de presenti, vel secundum aliquos, quando fuit appositus terminus, post minimum liber est. in c. sicur ex literis. de spon. Potest addi & alius modus, quo sponsalia possunt separari, quando inter sponsores orta est vehemens inimicitia, propter rationem capituli secundi, de spõ. Item si fama habet, quod inter eos est canonicum impedimentum, & de fama doceatur, tunc debet impediri nõ contrahant. in c. cum in tua. eo. Itẽ quando post factum accessit magna sponsi feuitria. in c. veniens, qui cle. vel vo. & propter conditionẽ non honestam appositam. in c. de illis. de condi. ap. Pro his quæ dicta sunt, *Ar. flo. no. duas regulas*. Prima, Quotiensunque contrahuntur duo vincula æqualis potentie incompatibilia, primum præiudicat secundo. Secunda,

Quotiens contrahuntur duo vincula disparis potentie, incompatibilia, fortius repellit minus forte: vt sponsalia etiam iurata, & votum solenne, secundum repellit primum.

14 Sponsores peccata in modo triplici inveniuntur. Primò in ipso cõtractu, si fidẽ contrahant, nõ intentione contrahendi, vel fidẽ seruãdi, & est mortale, quia perniciosum multum: vel si clandestinẽ contrahant, & videtur mortale, sicut de cõtractu matrimonio, licet minus, propter pericula que communiter sequuntur, & prohibitionem, aut quia apponitur pœna, quasi pœna cõventionalis contra prohibitionem iuris. in c. gemma. de spon. & si desit contemptus, secundum *Caic. ibi*, est veniale, & pœna nulla est. Secundo, in dissolutione sponsalium, quando sine causa dissoluntur sufficiens, quia est peccatum perfidias, & mortale, quia proximo perniciosum. Tertio, in vñ quando vacant actibus impudicis, vt *suprà* dictum est. Impudicitia. §. 9. Oculi tamen, ample xus, & huiusmodi, ex benevolentia, nõ sunt peccata, si verò delectationis causa fiant affectu maritali tam inchoante, absque impudicitia, tantum venialia sunt. Huiusmodi enim oscula, inchoatione venere voluptatis important, sicut & sponsa inchoatiũ esse sponsi. Cautent tamen a consummatione antequã contrahãt, quia mortale esset.

STATUTVM.

Statutum *suprà*, Constitutio. §. 7. in ver. lex. per totum. Exe quiz. §. 1. An statuerẽ *suprà*, mortuariis sic contra libertatem ecclesie, Exequiz. §. 1. Quomodo sunt excommunicati, Excommu-

STRYGIAE.

Strygiz, seu lamiae, dicuntur perlonæ quædam, quæ in nocte maxime exercent se in maleficiis. Hæ aliquando credunt se portari ad ludos quosdam, & de ludantur in somniis. e. episcopi. 26. quæst. 5. aliquid realiter portantur, ut expertum est aliquando per se vadunt, nec hoc est contra dictum cap. episcopi. Nam illa sceta, de qua loquitur d. capit. episcopi. est alia ab hac, quæ modo dicitur sceta strygiarum, licet in aliquibus cum illa contineat, in aliquibus disconueniat. Nec est verum quod mutetur in gattas, vel alia animalia (vt dicitur) quibus virtute demonis hoc possit videri per arte præstigij, vel circumponendo figuram, & hæc sæpe sunt. Hæc sceta non est proprie hæretica, & expressè, sed præsumptiue, quoniam diabolo, quem inimicum Dei credit, diuinum honorem exhibet, abnegat fidem, & baptismum, cõtemnit sacramenta, & crucem, homines percutit morte, & agri tudine per fascinacionem, & per actiua naturalia edocet à diabolo, & per virtutem ipsius demonis assistentis, & cooperantis propria virtute, vt in resecratione portarum, & multorum aliorum. Si quis autem bene inspiciat illud capit. episcopi. intelliget, quod inquisitores non agunt contra illud, dum officij contra has exequantur.

STYPRVM.

Styprum, per quod mulier virgo extra matrimonij defloratur, mortale peccatum est, constituens propriam speciem, ex eo quod auferret virginale signaculū paternæ custodiæ com-

missum. Si autem alio modo perdat virginitatem, vt per voluntariam pollutionem ex se, nõ erit stuprum, sed mollities. In malicia autem adhuc virgine, cõiuncta cum meretricie, vel alia, non erit stuprum: quia nõ ita sub custodia patris est, quo ad hoc, nec fit minus nubilis amissa virginitate, sicut fo mina. Thom. scinda secunda. q. 154. a. 6. Ad quid teneatur qui suprauit virginem, supra. Restitutio. §. 22.

SVFFRAGIA.

Suffragia pro mortuis fieri inceperit ab Apostolis: Th. 4. sentent. d. 45. q. 2. a. 1. q. 1. & Aug. lib. de cura pro mortuis habenda. & Damas. in ser. de suffragiis mortuorū. & Dion. c. vlt. de c. hierar. Ideo credendum est suffragia viuorum defunctis posse prodesse, & credo quod per pertinaciter non crederet, esset hæreticus, quia videtur repugnare scripturæ Mac. lib. 2. c. 13. qui liber est in canone ecclesie, vt patet per Aug. lib. 18. de ci. Dei, & per cõcilium Carthaginense. licet apud Iudeos non sit canonicus, vt dicit Hiero. in prologo galat. & pro hac hæresis fuerit Graeci condænati in concilio Florentino. supra. Purgatorium, per totum. Indulgentia. §. 19. Non est igitur negandum suffragia pro mortuis fieri esse vtile.

2 Qui in suo testamento ordinauit aliqua bona fieri pro anima sua, post mortem præmium taliū bonorum, seu suffragiorum consequitur etiam antequam fiant ab executoribus, quantum est ex opere operante principalis agentis, siue testatoris, sed quantum ad efficaciam suffragiorum, quæ est ex opere operato, vel ex opere operante exequentis, non con-

sequitur

sequitur fructum antequam fiant, & hoc modo tarditas executoris, nocet defunctis, quo ad penam purgatorij, quæ est temporalis, secundum Thom. supra, ad quartum. Non possunt tamen defuncti defraudari quo ad æternam retributionem, nisi per propriam culpam. supra, Executor. §. 16. & ibi quomodo grauer peccata tales defraudantes, tanquam gentium necatores.

3 Suffragia facta pro mortuis, nõ tantum profunt illis, sed etiã faciuntibus, inquantum procedunt ex radice charitatis, qua faciens suffragium meretur vitam æternã sibi. Quomodo vnus pro alio satisfacere potest, supra, indulgentia. §. 19.

4 Suffragia à peccatore facta, p. sunt mortuis, quantum ad ipsum opus operatum, id est, quantum ad efficaciam, quam habent ex se, & quantum operans operatur in persona ecclesie, vel vt alterius instrumentum: & inter suffragia pro mortuis, magis proficiet missa, cap. nihil. de conse. dist. 2. & Thom. 4. sentent. supra, & Pe. de Pal. Secundo, elemosyna. Tertio, oratio. Quarto, ieiunium. c. animæ defunctorum. 13. quæstio. 2. Quomodo elemosyna sit magis satisfactoria, supra, Elemosyna. §. 13.

5 Qui multos recipit ad participationem suorum bonorū, licet mereatur, quia ex charitate hoc facit, tamen quo ad expiationem penæ, sunt sibi minus vtilia sua bona, de rigore iustitiæ, sed forte Deus ex sua misericordia facit, quod etiã per se satisfaciit, hoc autem in seipsum est.

6 Dicere inieram de mortuis, vel de aliquo sancto pro mortuis, nõ multum refert, sed bene deuotio

rogantis, & offerentis, ideo consequerentur eis, qui vult facere dicere missas, vt dicentur sacerdoti pater dicatis illam, ad quam maiorem habebis deuotionem, vel talem, ad quam ego habeo deuotionem: & valet quo ad liberationem à pena, et tantū, pro quo fit, secundum Petr. de Palu. supra, Missa. §. 32.

SVBDIACONVS.

Subdiaconus, supra, Ordo. §. 2. Aetas. §. primo.

SVBANNATIO.

Subannatio, supra, Derisio, per totum.

SVBSTITVTIO.

Substitutio, & successio, quia ad eius ciuile magis pertinet, dimittantur. V. de vis. Sil. verbo, hæreditas. Tab. ver. substitutio, & successio.

SVPERBIA.

Superbia, secundum quod nominat inordinatum appetitū propriæ excellentiæ, peccatum speciale est, de quo Thom. secunda secundæ quæstio. 162. a. 1. & 2. quia superbus extollit se supra id quod est præfixum secundum Dei regulam, ideo ex suo genere peccatum mortale est, veniale autem ex imperfectiõne actus, & est grauissimum, quia superbus diuine regulæ subici nõ vult. Contingit autem peccare in hoc quatuor modis distinctis specie. Primo, cum quis bonum à semetipso habere existimat, & nõ à Deo. Secundo, cum existimat à Deo datū, sed ex propriis meritis. Tertio, cum se iactat habere quod non habet. Quarto, cum despectis ceteris appetit videri habere, quod habet. Quando talis appetitus est secundum rationem deliberatam, mortale est in omnibus speciebus, secus quando

quando secundum primos motus, ut quando homo laudat se, non tamen propter hoc vult non subijci divina regulis. Non enim est hic adus perfectus circa appetitum inordinatum proprie excellentiæ.

2. Cum quis ita Deo ingratus se exhibet, ac si non accepisset omnia à Deo, est in prima specie superbiæ. Quomodo quis conqueritur de Deo, quod non exaudiat eum, vel det aliqua bona, est in secunda specie. Cum quis existimat se sanctum, liberalem, & huiusmodi, & non est, in tertia specie reperitur. Cum quis negligit operari, appetere spiritalia, & pro peccatis propriis satisfacere, est in quarta specie. Contra verò proximo peccatur, si quis proximo crudelis existit, incompatiens, intolerans, iniurians, impatiens, agre ferens se despici, indignans, & huiusmodi. Hæc enim sunt signa, quod homo plus de seipso sentiat, quàm de aliis, quia existimat se non debere participare esse penam ipsorum. Et hoc quidem peccatū, multum vitam spirituales impedit, multamque periculosum est, quia difficiliter eradicatur, cū sit spirituale peccatum. Est etiam peccatum generale, cum influentiā quandam in omnia habeat peccata, & ita caput omnium vitiorū recte dicitur.

SVPERSTITIO.

1. SVPERSTITIO, quædā profestio infidelitatis est, quia circa diuinum cultum erratur, religioni opposita, secundum Thom. secundæ secundæ. quartio. 92. a. 1. quia cultum diuinum exhibet, vel ei cui non debetur, vel non eo modo quo debet, cuius species quatuor sunt, scilicet diuinatio, idololatria (de quibus supra in suis locis dictum est) indebitus veri

Dei cultus, & vana obseruatio, & de his duabus speciebus ultimis, nunc dicendum est.

2. SVPERSTITIO qua exhibet quis Deo indebitum cultum, dupliciter fit, aut permissiōe, aut superfluitate. Permissiōe est, si cōtra fidei veritatem fiat, ut si quis Deū coleret sicut ludem, vel alij infidelis, ritum corum seruando, contra ecclesiæ sanctū ritum, ut seruando sabbatum, vel si falsas reliquias, & reliquias sanctorū adorandas proponeret, vel offerret imagines crucifixæ, ad incitandū alios lucrī gratia. Hic enim cultus falsus est, quia significat quod non est, ideo mortale peccatum. Offertur enim notabilis irreuerentia Deo ex natura talis operis, et si non ex intentione offerrentur, Superfluitas autem committitur cultus Dei indebitum, quando non seruantur rubricæ, & ritus ecclesiasticus, & si desit contemptus, & scandalum, venia le peccatum est, ut quādo debet fieri missa cum vno acolyto, ponuntur duo, vel non debet dici Gloria, & dicitur. Si tamen ad se sit contemptus, vel scandalum, esset mortale, ratione horum, non ex hoc. Non enim est contra Deū reuerentiā, sed præter fieri dicitur.

3. SVPERSTITIO vane obseruationis, primò per artem notoriam, certæ orationis secundum instituta illius artis, ad acquirendum scientiam per infusionem, & hæc est peccatum mortale, propter inuitam cum demone societatem, de cuius institutione hæc seruatur, & inutiliter, quia demonum non est scientiam animabus nostris infundere. Ex doctrina Cai. ibi, in summa. Secunda superstitio est per præfagia futurorum

bonor

bonorum, vel malorum, ex his quæ accidunt, ut si ex casu alicuius eundo domum, accipiat alicuius aliquid malum futurum, & huiusmodi, & communiter hæc vana sunt venialia peccata, quia non vt instituta religionis gentium videntur homines, sed quia sic habet ex antiquis, & quia, vt in pluribus videtur eis accidere. Et quādo huiusmodi accidunt homini, possunt homines præcauere à malo, quod veretur accidere. Huiusmodi vana reparantur, dum non adeft sinistra intentio. Tertia superstitio obseruationum est, quæ vsu herbarum, lapidum, lignorum, animalium, carminum, imaginum, rituum, ad faciendum aliquid, vtputa ad stringendum sanguinem, vel huiusmodi, de qua supra, Incantatio. 62. Quarta superstitio obseruationū est in verbis, aut rebus sacris portandis, dicens, adiunctis aliquibus cōditionibus non malis, quarū ratio nescitur, ut qui vitur ad spacum annulo factō ex primo macello cruci oblato in die veneris sancti, & similia. Hic enim interuenit superstitio quarum apparet. Si tamē quis hoc faciat ex mera deuotione, secundum Cale. supra, & non expectet effectum nisi à Deo, credens à Deo hoc alicui inspiratum, non est damnable, sed potest tolerari. Ego tamen credo, quod licet talis non sit de mortali damnandum, est tamen prohibendus, ne talia amplius faciat, tanquam superstitiosa, & habetia mali, vel superstitiosi speciem.

4. Ad cognoscendū igitur quādo hæc, & similia sint superstitiosa, videndum est, secundum Tho. secundæ secundæ, supra, &

contra gene. lib. 3. cap. 154. an tales effectus, qui intenduntur, possint naturaliter produci à talibus rebus, tanquam à causis naturalibus, & si sic, non erunt superstitiosa, nec illicita, quia licet vt naturalibus causis ad naturales effectus, si non, clarum est, quod non adhibetur tanquam cause, ideo adhibetur, vt signa, non vt signa diuina, quia non sunt sacramenta, neque sacramentalia, ergo tantum vt signa vana, & vacua, & sic pertinent ad passia signationum cum demoniis inanis, sicq; superstitiosa sunt. Corpora naturalia ex his formis naturaliter agunt, non autem artificialia, ideo non possunt naturalem virtutem habere ad agendum, neque ex impressione virtutum cælestium, inquantum sunt artificialia fortuitur virtutem aliquā. Ex quo patet, quod qui facit annulum sub tali confessione, vt valeat ad malum caducum, vel huiusmodi, vel imprimi imaginem in lapide sub tali signo, nil naturale recipit, vt aliquid efficere valeat, ergo in aliquid spirituale est reducendum hoc, non in Deum, vel angelos bonos, quia ad huiusmodi auxilium hoc modo non præstant, ergo ad demones, & sic apparet huiusmodi superstitiosa esse. Vide supra, Diuinationem, per totum. In cantatio, per totum. Ars. 62. & ita tene vt sis securus.

SVSPENSIO.

SVSPENSIO, censuram ecclesiasticam nominat, & est inhabitas ad executionem ordinū, officiorum, vel iurisdictionis, ex aliquo impedimento proueniens, ex institutione ecclesiæ habens robur, & est magis pœna quā cul-

X

pa.glo.in.ca.ad.reprimendam.de offic.ordin.in.Cle.de.pœnis.cupientes. Et quantis nō sit culpa, tamen communicatio propter peccatum incurritur, nec est necesse quod sit peccatum mortale semper, sicut de maiori excommunicatione, sed etiam per venialia potest incurri sicut excommunicationis minor, vt probat Cai.in.summa,ibi. Et licet suspensio tangat clericos communicari, quandoque tamen & laici suspenduntur ab aliquo actu, vt aduocati ab actu aduocandi, & similiter quodque alij.

2. Suspensio vna minor dicitur, qua quis dicitur suspensus quo ad se, & incurritur primō per quodcunque mortale peccatū, in quo quis existens antequā peniteat, est suspensus à participatione omnium sacramentorum, c. quæst. de coha. c. 6. & si exerceat executionem alicuius ordinis solenniter, id est, quasi vtens officio suo, mortaliter peccat, quia officium suum indignè facit, & ministrum ecclesiæ indignè se exhibet, & torrens quotiens facit, etiā cāgendo vana sacra, & alia, quasi officio suo vtens, nisi in casu necessitatis, in quo etiam laico liceret hoc, vt leuare corpus Christi de luto, vel baptizare in articulo necessitatis, & huiusmodi, & à talibus quandiu sustinentur ab ecclesiâ, recipere sacramenta à subditis in necessitate licet, extra verò necessitatem, recipere non est iurum, neq; inducere tales ad executionem sui ordinis, secundum Tho. 4. sent. d. 24. q. 1. a. 3. q. 1. 5. ad 3. et ad 4. secundū tamen Pet. de pal. non peccat, quia est licitū, nec talis inducens peccat, quia vitur iure suo. Secundū, efficitur quis suspensus quo

ad se, per minorem excommunicationem, quia etiam ipsa separat à participatione, vt supra dictum est, Excommunicatio. 3. 5. tamen suspensus, his duobus modis supradictis, si celebrat, non efficitur irregularis, c. a. si celebrat de cle. exco. mi. nec talis ab alijs subditis debet vitari, etiam quod eius peccatum sciatur. c. nostra. de coha. c. 6. & mnl.

3. Secunda suspensio est, qua quis suspensus est quo ad alios, & non quo ad se, & hæc proprie non potest dici suspensio. Hac ligantur clerici peregrini, qui nō possunt celebrare publice, nisi prius fecerint fidem de eorū ordinatione. in. c. de cle. per. gri. Possunt tamen secretè celebrare. c. 3. de cle. per. & si publice celebrā, non propter hoc sunt irregulares, secūdi Pa. in. d. c. si celebrat.

4. Tertia dicitur maior suspensio, & appellatio suspensionis in genere, de hac intelligitur, ar. in. c. i. quem. de. sent. excom. De hac data est definitio in principio, & est censura ecclesiastica, verbo interdium. c. querenti. de. verbo. signi. Quando quis est suspensus ab ordine tantum, non potest ea quæ sunt ordinis, potest tamen ea, quæ sunt iurisdictionis, & e contra, si est suspensus à iurisdictione, & non ab ordine. Si autem ab vtroque, neutrum potest. Nam suspensio, secundum Pa. in. cap. apostolica. de except. operatur ad limites suspensionis. Concord. Tho. 4. sent. d. 18. q. 2. a. 2. quol. 3. & Pa. in. d. c. apostolica. de excep. suspensus ab officio, & beneficio, non potest agere nomine proprio, tanquam beneficiarius, pro iuribus ipsius beneficij, & suspensus à beneficio, non debet habere redditus beneficij, modis

modicam tamen sustentationem habere poterit, si non habet vnde aliter viuat, secundum Pa. in. d. cap. apostolica. sed cum nulliter, vel iniuste est suspensus, debet recuperare fructus, secus quando est iusta, secundum Feli. in. d. cap. apostolica. Neque propter suspensionem quis beneficium amittit, nisi lex hoc exprimat. Et nulla suspensio cauat irregularitatem, si suspensus celebrat, nisi sit à diuini suspensus, secundum Feli. t. n. enim in iure expressum inuenitur.

5. Suspensus à beneficio, potest eligere, secundum Pa. ibi supra, quia ius eligendi annectitur ordini, seu officio, à quibus non est suspensus. Eligi autem in ecclesiâ, in qua est suspensus, non potest. Alia quæ pertinent ad officium, poterit exercere, quia spiritalia, siue temporalia, quia ab eo non est suspensus.

6. Suspensus ab officio tantum, non potest eligere, nec eligi, nec alia quæ spectant ad ordines. Potest autem ea quæ pertinent ad beneficia, vt prosequi iura beneficij, nisi taliter sit suspensus ab officio, vt trahatur ad beneficiū, vt in glo. Cle. cupientes. de pœn. 5. vero nouam.

7. Suspensus minori suspensione, quod insignitur propter participationem cum excommunicato, non priuatur facultate exercendi iurisdictionalia, & eligendi, sed solum participatione passiuæ sacramentorum, & propter hunc effectum, non potest eligi. Est tex. in. cap. si celebrat. de cle. excomm. mi.

8. Cui interdicitur esse ecclesiæ ingressus, non potest exercere ordinem in ipsa ecclesiâ, in qua si celebrat, efficitur irregularis. c.

is cui. lib. 6. de. sent. exco. non autem si extra ecclesiam celebrat, nec propter hunc interdicitū priuatur facultate exercendi iurisdictionalia, & eligendi. c. sacro de. sent. exco. & de. rescri. e. ab exco. municato. Non enim ultra suos limites cum sit pœna, extendi debet, vt supra dictum est.

9. Episcopus suspensus pontificalibus, solè est suspensus ab illis, quod dependet ab ordine pontificali, & non ab alijs, secundum Ioan. And. in. c. i. de. sent. ex. li. 6. quia sunt separata iurisdictionalia, ab his quæ sunt ordinis episcopalis. c. aqua. de. cohe. c. & al.

10. Suspensus à sententiâ canonis, vel hominis tenetur abstinere ab officio, etiam post cōtentionem, & confessionem, quousque ab officijs suis relaxata fuerit sententia, aliàs à diuini, vel officio, vel celebratione suspensus, & huiusmodi, si contrafaciat, mortaliter peccat, & efficitur irregularis, secundum Inno. in. ca. zerni. de. reg. iur. lib. 6. si extra ecclesiam dicat horas, secundum eundem Inno. vbi supra, officiano populum, sicut in exercitio, sit irregularis, secus si officiano dicat cum vno, vel duobus, & alij tenentur vitare eum, cum dicat officium officiano, vel celebrat, secundum Veruer.

11. Suspensus ab officio absolute, & non per dictionem tantum, ab homine, vel à iure, propter crimine graue, intelligitur etiam suspensus à beneficio. c. eos. & ca. qui sacerdotum. 8. d. secus si propter infamiam, vel contumaciā, vel crimen leue, secundum Gaspar. de. Cald. in. d. cle. cupientes. sed si suspensus à beneficio solum, non est suspensus ab officio, quia officium non est accessorium

- ad beneficium, sed econverso. Si est suspensus ab utroque per copulam, & est clarus. Si per disjunctivam, vel videlicet ab officio, vel beneficio, sententia propter incertitudinem non tenet, secundum Gos. Inn. verò dicit simpliciter, quòd suspensus ab officio solum, non debet percipere fructus beneficij, per ca. pastoralis, de appell.
- 12 Cum minor interdicitur, intelligitur interdici maior, unde suspensus ab subdiaconatu, est suspensus ab alijs ordinibus superioribus, sed non econtra. c. significavit, de corp. vi. hæc enim se habent ad consequentiam. cum illum, de sent. excommu. qui enim non potest cantare epistolam, nec euangelium, sed non econtra.
- 13 Suspensus ab officio non simpliciter, sed secundum quid, non fit irregularis, si in alio officio agat ab eo à quo est suspensus, vt sic à collatione ordinum suspensus est, & omnia alia præter ordinem agat, nullam incurrit penam, secundum Per. supr.
- 14 Suspensus ab officio, & consequenter à beneficio quod est propter officium, tunc penæ est, ac si esset suspensus ab utroque, & in utroque casu, si se ingerat dignis, est irregularis, secundum Pe. de pa. 4. fen. d. 18. q. 3. & ca. de sen. & re. in. lib. 6.
- 15 Suspensus ab officio prædicationis, licet prædicando, & celebrando peccet, non tamen efficitur irregularis secundum Cal. in d. cle. cupientes. secus si esset suspensus ab aliquo officio anò alicui ordini. Suspensus verò à canone propter defectum corporalem, ob quem quis promoveri prohibetur (vt supra cor-

pore vitiati) si talis promouetur, & celebrat, mortaliter quidem peccat, non tamen irregularis fit, secundum Panor. in d. c. si celebrat.

- 16 Suspensiones multæ sunt in iure, quas enarrare longum est, adducam tamen loca in quibus habentur, vt qui voluerint inuenire valeant. Prima, habetur in c. vlti. 18. d. Secunda, in c. nullus, dist. 55. Tertia, in cap. 1. & d. 74. Quarta, in c. nullus. d. 31. & c. 7. c. 1. c. 8. Quinta, in ca. f. d. 50. Sexta, in ca. nihil. de elec. Septima, de elec. cap. qui quis. Oñaua, de ordinat. diuersimod. d. supra. ordo. §. 16. in ver. irregularitas. §. 8. Nonas, de ver. signi. fi. ca. olim. Decima, de elec. pug. in duel. c. 1. Duodecima, de elec. c. prouida. Vnde decima, de exceff. prælat. ca. tanta. Tertiadecima, de sententia excommunicatio. c. sacro. Quartadecima, in c. medicinalis. de sententia excommunicat. in 6. Quintadecima, de elec. in 6. c. quia sæpe, & cle. statutum. de elec. Sextadecima, de offit. deleg. in 6. ca. hæc constitutio. Decima septima, de reb. eccl. nò alien. in 6. ca. consultissimo. Decimo octaua, de sent. & re. iudi. in 6. c. cum æterni. Decimanona, de offic. ordi. in 6. c. præfenti. Vigesima, de cen. in 6. c. exegit. Vigesima prima, de vsu. c. quandoq. & ca. vltiarum. in sexto. Vigesima secunda, de priu. lib. 6. c. episcoporum. de sententia excommunicatio. ca. 15. cui. in 6. Vigesima tertia, in 6. de elec. c. statutum. de c. compromissarius. Vigesima quarta, de elec. c. cupientes. Vigesima quinta, de elec. in 6. c. si compromissarius. Vigesima sexta, de sent. excom. in 6. c. solut. Vigesima septima, de re. iur. in 6.

c. non

ca. non solam. c. constitutionem. Vigesimo octaua, in cle. quonia. de vi. & ho. cleri. Vigesima nona, in cle. 1. de re. eccl. non alie. Trigesima, in cle. religiosi. de deci. Trigesima prima, in cle. cupientes. de pe. Trigesima secunda, in cle. 1. de sta. mona. Trigesimatercia, in cle. cum sit. de magistris. Trigesima quarta, in cle. multorum. de hære. Trigesima quinta, in cle. religiosi. de priuile. Trigesima sexta, de vsu. cap. quia in omnibus. Trigesima septima, per Cle. 5. in priuilegio. Prouidentia. Trigesimo octaua, per Clem. 4. in priuilegio. Paupertatis. Trigesimanona, de simo. c. tanta. De his autem in diuersis locis dictum est, vt in ver. simonia. §. 52. Clericus. Religiosus. Ideo superfluum videtur replicare, quæ in alijs locis dicta fuere.

- 17 Suspectio etiam potest fieri ab homine, nam qui potest cogere per censuram ecclesiasticam, potest suspèdere, excommunicare, & interdicare, quia hæc tria veniunt nomine censuræ. c. querenti. de verb. signi. & qui potest excommunicare, potest etiam suspèdere, & econtra, qui potest excommunicari, potest suspèdendi, & interdici, & debet fieri in scriptis monitione præmissa. Sicut excommunicatio, vt patet in c. de sententia excommunicatio. in sexto. Ista enim tria sunt paria, secundum Panor. in c. reprehensibilis. de appell. Limitat tamen Panor. secundum vnum dictum Innocen. in cap. 1. de exceff. prælat. quòd suspèssio requirit monitionem, quando inferitur propter contumaciam, non autem si fertur in penam delicti commissi, quia tunc frustra fieret monitio, cum oportet eum lære penam

commissi delicti. Sæpe namq. propter delictum fertur suspensio, vt in ca. tam literis. de testam. non autem fit de excommunicatione, quæ nunquam fertur pro delicto, sed pro contumacia, quia quàm cito quis vult satisfacere, debet relaxari. c. nemo. ii. quæst. 3. & cap. illud. & pro corroboratione huius dicti, potest adduci ca. Romana. de sententia excomm. in specio. in sexto. §. sed nec in specio. vbi folum prohibetur excommunicationem fieri sine monitione, quasi fecus censetur de suspensione, & interdici, in alijs autem eodem modo fertur, & excommunicatio, scilicet in scriptis còninentibus causam, cum traditione copie si petatur. in d. cap. 1. de sententia excommunicatione. in 6. & non fiat sub conditione, quia non ligat nisi veniente conditione.

- 18 Nullus episcopus, vel superior incurrit sententias suspèssionis, vel interdici impositas à iure, vel iudice, nisi de eis fiat suspèssio, & expressa mentio. in 6. de sent. excom. c. quia periculosum.
- 19 Suspensio non tollitur per sequentem appellationem, licet suspendatur per præcedentem, sicut de excommunicatione, secundum Panor. in c. pastoralis. & ca. ad hæc. de appell. supr. Excommunicatio circa si. In temporalibus autem fecus esset, si appellatio esset legitima, secundum limitationem Pa. & l. non tantum. ff. de appell. Vt si quis ab ingressu talis domus suspendatur, vel à perceptione fructuum, quia ista temporalia sunt.
- 20 Regula generalis est, quòd quòdo aliquis esset suspensus à iudice, vel à iure, ab aliquo actu spirituali alicuius ordinis, scilicet

ecce sacri, siue principaliter, siue per consequentiam, si exequatur illum actum sic irregularis, alius si facit cōtra aliquam suspensionem, non sic irregularis, sed aliter puniatur. cap. de sentent. & re iudic. in 6.

21. Quando in sententia suspensio nis a iure, vel ab homine dicitur, donec satisfecerit, vel pœnituerit, adueniente cōditione, ipso facto est absolutus, & nō indiget alia relaxatione, sicut excommunicatio, & interdictum, & in hoc ab ip[s]is differt. Pa. in cap. cum tu. de vsur. in cap. nobis. de spon. tam in ext. quam in glo.
22. Suspendio simpliciter a iure, potest ab episcopo absolui, nisi canonis conditor sibi referuet c. nuper. de sentent. excomm. & nisi sit inflicta propter peccatum, à quo nō potest dispensare episcopus, secundum Pa. in ca. quorundam. de solu. quia pœna propter delictū posita, intelligitur perpetua. Si autem propter contumaciam esset posita, posset absolui. Si vero est ab homine, absolutus qui eā tulit, vel superior, vt de excommunicatione dicitur. 24. q. 1. cap. si Petrus. & absolutio fiet solo verbo, vt dicendo r. nō. & vel remoueo, vel absolutio tali sententia, quia nō habet propriam formam.
23. Clerici, vel regulares suspensi propter exhibitionem sacramentorum hæreticis, aut propter receptionem elemosinarum, vel oblationem ab eis, vel propter traditionem dictorum hæreticorum ecclesiasticæ sepulture, sunt priuati officio ab eorum ordinariis, ca. excommunicamus. de hæreti. non possunt tales restitui à suspensore. Similiter suspensio à collatione beneficiorum per con-

cilium, post primam, & secundam monitionem, inuenio culpabili in conferendo beneficia indignis. de preben. cap. graue. Similiter dicitur de degradato, vt in c. ex tua. de elec. non refi. hæc Papæ cōmuniter referuntur.

24. Omnes sententia suspensio nis latæ per quoscuq[ue] prelatos contra fratres predicatores, & contra eorum priuilegia, sunt ipso facto irritæ. Alex. in priuilegio, Meritis vestra. & etiam contra alios, occasione ipsorum fratrum. Alex. in priuilegio, Nimis iniqua. Magister ordinis, priores, & eorum vicarii, in locis, & conuentibus sibi subiectis, fratribus sibi subditis, & ad eos vdi que declinatis interdum euius ordinis, possunt absolui à suspensione, excommunicatione, & pœna interdicti, quas incurriscent in ipso ordine, vel ante eius ingressum, ac etiam laicos volentes ingredi, nisi adeo excessus esset enormis, vt merito esset cōsulenda sedes Apostolica. Bonif. Alex. in priuilegio, Virtute. Sed in cōsilio Lateran. sub Leone. to. sessione 11. dicitur quod volentes prosterni ordinem mendicantium, vbi agitur de interesse tertii, non possint absolui, nisi præiura satisfactio. Item prædicti prelati possunt à suis confessoribus obtinere dispensationem ab irregularitate, quam contraxerunt proferendo sententias suspensionis, vel interdicti, sine scriptis ex iur. aucta. cle. in priuilegio, exigentibus. Sunt tamen inspicienda priuilegia aliorum ordinum circa huiusmodi, si habent & ipsi. Nam fere omnes ordines in priuilegio, & gratis communicant, præcipue mendicantes vt patet de predicatorum ordi-

ne, qu

ne, qui priuilegiis omnium aliorum ordinum gaudet.

S V S P I T I O.

Suspicio quandoque oritur ex eo, quod quis est in simili peccato, propter quod facilius alios tales credit, quandoque ex malo affectu ad proximum, quandoque ex experientia, vnde senes communiter sunt suspitiosi. Et quia suspicio quādam ambiguitatem importat, ideo quidam quis ambiguus est in huiusmodi, siue ex leuibus signis, siue ex grauius suspicetur malum de proximo, nunquam tamen est mortale, quia non diffinitiuum determinationem infert. Et licet sit temeraria suspicio, & contemptus aliquis proximi, non tamen cōpletè contemnit, nec prorumpit in temerariam sententiam, quia tunc esset mortale, supra iudicium. §. 8. Est tamen veniale mala suspicari de proximo, maxime ex leuibus signis, imò quando videntur mala bona credi debent, vel bona saltem intentione facta. de hac materia vide Tho. secunda secundæ. quæstio. 60. artic. 3. supra, iudicium. §. 1. & vbi. Concor. Caie. in summa. ibi.

S V S V R R A T I O.

Susurratio qua quis obloquitur amicitia inter aliquos tollit, ex suo genere mortale peccatum est, quia tendit ad nocentem proximi, non qualescunq[ue] sed graue, videlicet tollere amicitiam, quod est bonū melius honore, & fama, ideo grauius est detractio, & contumelia. ex S. Tho. secunda secundæ. quæstio. 74. Est autem veniale ex imperfectioe actus, vel quia nō adest intentio auferendi amicitiam, vel de re minima, vel quia iocose dicit. Nota tamen quod licet quis

non intenderet tollere amicitiam, si tamen incaute obloquitur talia, quæ ex natura sua sufficiunt tollere amicitiam, & de facto tollunt, nō excusato talem à mortali, quia tunc actus redit in naturam suæ speciei, vt de detractioe supra dictum est. Tenebatur enim aduertere quod poterat sequi, siue cui proicit lapidem, debet aduertere ne aliquem percutiat. Si tamen quis referret, aliquid non ad auferendum amicitiam, sed ad virandum maius malum, non credo peccare, vt si quis dicit Titio, à caue à Socrate, quia vult occidere te, quia malum nō intendit, fed bonum, cum aliter prouidere non potest huic malum, dummodo non fit maius malum, quod sequitur, quā quod vitare intendit, secundum Sil. ibi.

TABELLIO.

Abellio, notarius, publica persona, feriniarius, quod idem sonat, sunt à principibus, regibus, Papa, ciuitatibus, habitantibus iura principū, & à quibusdam aliis, secundum Inno. in c. cum P. de fide infir. & possunt cōficere instrumenta in loco, seu territorio cōstituentium, & non extra, secundum Pa. in d. ca. cum P. cōficta tamen instrumenta in loco constituentis, si extra ostendantur, valent, secundum cōmuniorem opinionem, vt not. Pa. in d. ca. cum P. Idem tenet Sil. ver. Tabellio. q. 4.

2. Duz honestæ personæ supplēs vicē tabellionis, quando non potest commodè tabellio haberi, vt in c. quoniam contra. de probat.
3. Religiosi qui in seculo fuerūt tabelliones, & officium tabellionis exercuerunt, possunt idem officium exercere in causa fidei tatum, vt de hare. c. vt officium.

X 4

in 6. s. ad scribendum. in aliis autem non, vt no. Ioan. And. in d. c. vt officium, Dicit tamen Gul. in Specu. quod vetera instrumenta poterit cōplere, non tamen noua assumere. Quomodo autem hoc officium prohibetur clericis, supra, Clericus. s. 10.

4 Clericus in sacris constitutus, non potest per principem secularem effici tabellio, quia hoc officium clericis existentibus in sacris penitus interdictum, & si ante erat tabellio, non potest illud exercere officium in causis secularibus, secundum Pa. in d. c. sicut. ne cle. vel mo. in causis verò ecclesiasticis non potest etiā exercere: si sit institutus a principe seculari, vt videtur sententia Host. & Inno. in d. c. sicut, nisi hoc faceret coram Papa, vel eius curia, vel limitat Pa. ibidem, quia Papa admittendo videtur habitare. Si verò sit institutus a Papa, vel episcopo, quo ad suam diocēsim potest licite, quia propter ordines, vel beneficium, non debet ecclesiasticum officium interdici. ar. in c. tua. de deci. c. 2. Pa. limitat. in d. c. sicut. extra curiam, quando non habet competens beneficium, aliter non, cum indistincte prohibetur. in d. cap. sicut. quia hoc est quoddam genus negotiationis, quæ clericis prohibetur. cap. n. de cler. vel mo. Si autem sit in sacris, sed non beneficiatus, potest hoc officium exercere, etiam in causis temporalibus, secundum Pa. Imò non potest ei precise prohiberi, sed tantum causaturæ scilicet per subtractionem beneficii, vt dicit Ioā. And. Concludit tamen Pa. q. hoc officium exercere potest, si non habet beneficium, quia tunc potest exercere licitā negotiationē. in d. c. l.

Si verò clericus non sit in sacris, sed in minoribus, hoc licet exercere officium, secundum Io. An. in d. c. sicut. q. d. Anto. limitat, nisi sint beneficiati: quam limitationem approbat tandem Pa. in d. c. sicut. nisi quis esse insufficiēter beneficiatus, quia sic non dicitur beneficiatus. ar. c. a. de transf. prela. Et idem Host. tenere videtur. Sil. ibi. idem affirmat. q. 3. s. 3.

5 Tabellio tenetur scire quæ pertinent ad artem suā, aliter si errat, imputabitur ei ad peccatum, & ad restitutionem parti læsæ tenetur, vt not. Pa. in c. a. de fide instr. Debet esse de legitimo matrimonio procreatus, vt dicit August. de Ancho. in lib. de potestate Papæ. Debet esse liber, & debet iurare, vt dicit Pa. in d. c. sicut, q. fideliter exequetur officium suum, quod de his quæ videbit, & audiet, si fuerit requisitus sine diminutione veritatis, & sine coniunctione falsitatis conscribit instrumentum, & inuncta sibi secreta celabit, & quod super cōtrafuturarium, vel in fraudem viarum, non conscribit instrumentum scienter, & quod tenetur protocollo de omnibus instrumentis, quæ conscribit. Vnde requisitus tenetur tria exemplaria facere, & adori dare vnum, alterum reo, & tertium retinere pro protocollo, & quod erit ei fidelis, à quo constituitur, & si sciuerit damnus tractari per se, vel per alium, reuelabit, & q. faciet instrumenta bona fide, remouit odio, amore, &c. & quando rogabitur, cōscribet instrumenta. Ideo quādo cōtra huiusmodi faciunt, sunt perituri, & mortaliter peccat. De peccatis eorū, supra, Notarius. De falsariobellionis, Sil. ibi. q. 6. & quando ad restitutionem

tionem teneatur, Sil. ibi, q. 3.

TACTVS.

Tactus, supra, Impudicitia, per totum, & in verbo per totum, & ver. cogitatio. s. 2.

TALIA.

Talia, supra, Gabella, & ver. Pedagogium.

TEMERITAS.

Temeritas est audacia in malum. C. de fac. sanc. eccle. l. iubemus & not. Car. de sum. tri. cle. l. Vnde ea temere dicuntur fieri, quæ ratione non regulantur, sed vel impetu voluntatis, vel passionis, vel ex contemptu regulæ dirigētis sūt. Properea videtur provenire ex ea radice, quæ refugit subesse regulæ alienæ, & si de materia perniciosa non sit, venialis erit, sed si est de perniciosa, mortalis, quia contra Dei, vel proximi dilectionem est, & procedit ex defectu consilij, ad imprudentiam spectans. Thom. secunda secundæ, quest. 53. a. 2. Temeritas autem sub precipitatione continetur, quāuis precipitatio magis respiciat voluntatis vel passionis impetum.

TENTATIO.

Tentare, secundum Tho. secunda secundæ, q. 97. est capere experimētum de re aliqua, vt aliquid fiat, ideo si mala intentione hoc fiat, erit peccatum mortale, vel veniale, iuxta qualitatē finis, vt si tentat ad precipitandum in aliquod malum graue, corporale, vel spirituale, erit mortale, quia materia perniciosa est valde.

Tentare Deū, id est, explorare Dei potentiam, scientiam vel voluntatem, mortale est, ex suo genere, quia diuinæ excellentiæ irreuerentia exhibetur dubitando de ea, & hoc quando quis hoc

intende absque rationabili causa. Si enim quis humiliter, & ex rationabili causa quereret a Deo (vt fecere Apolloni quæretes signa) quia non adest dubitatio, sed adest necessitas, non esset peccatum, nec contra religionē, sed bene velle scire voluntatem Dei, & eius posse, & scire, sine rationabili causa, absque irreuerentia non est, vt si quis possit scire præcepta Dei ex scriptura, vel à docente, & vult per reuelationem scire, & huiusmodi. Veniale autem est ex imperfectiōne actus, vel quando non adest intentio tentandi Deum, sed ex simplicitate, & in consideratione sit. Tentare etiā dicitur Deus homines, sicut tentauit Abraham, non propter ignorantia, nec ad malum, sed ad bonum semper finem.

TESTAMENTVM.

Testamentum est voluntatis iustæ iuxta sententiā de eo, quod quis vult post mortem feceri, cum hæredis institutione, secundum Pan. in r. de testa. Ex hoc patet, quod qui filium sine causa exheredat, eius voluntas seruari non debet, quia non est iuxta sententiā. c. si quis. 13. q. 2. Vel si mandet corpus suum canibus iactari, quia est cōtra pietatē. l. conditiones. ff. de cōstit. insti. & tunc seruari non debet. Item si prætermittat hæres, non valet. Insti. de lega. 6. ante hæredis. Dist. fert autē à codicillo, & donatiōne. Non etiā est curandū de verbis testatoris, immo conditio est eius vitima voluntate. C. eod. tit. l. si. Nec comprehendit donationem causa mortis, quæ est quasi quædam vitima voluntas. Omnes qui non prohibentur, possunt testari, quia editum de testamentis est prohibitorium,

secundum Panor. in rub. eod. tit. Prohibentur autem amentes, furiosi, & non habentes lucida interualla. ca. fi. de test. Surdus, & mutus a natiuitate. C. qui te. fa. non post. l. discerens. Non valens articulatè loqui, neq; scriptis exprimerè nomen hæredis. l. iubeamus. C. eo. tit. Impubes, secundum Panor. in cap. Raynucius. de test. l. filius quasi, nisi de castre si, vel quasi. in c. licet. de sepul. in 6. Prodigus cui à iudice interdicitur et honorum administratio. Lis cui ff. eo. tit. sed testamentum antè factum valebit. ibi. Damna tua ad mortè naturalem, vel ciuilem, vt funt deponati, etiam si de manu iudicum fugiunt. l. qui vltimo supplicio. ff. eod. tit. Idem de damnato ad perpetuos carceres. ff. de pub. iudi. l. a. secus si ad inferiorem pœnam esset damnatus, vt trùcationem manus & humi. Vfurarius manifestus, nisi prius præter cautionem iuxta formam caput. quamquam de vsu. lib. 6. De excommunicato licet quidam dicant, quòd non potest, communior tamen opinio est quòd potest. Pan. in c. ad probandum. de re. iudi. Seruus. 13. q. 2. c. illud. Professus tria vna substantialia. per c. 2. de testa. & cap. nõ dicatis. 12. q. 2. supra. Religio. §. 24. Hæreticus, quia omnia bona eius ipso iure sunt cõfiscata. cap. cum secundum leges. de hæ. re. in 6. Dubius an possit testari, vel non. l. de hæ. re. i. eodem titu. Obides Christiani infidelibus dati, & non qui ab vna ciuitate alteri dantur, vt in l. obfides. ff. eod. titu. Damnatus ob crimen famosum, seu libellum in alterius iniuriam. l. is cui. ff. eodem titu. §. si quis ob causam. Infames autem ob aliam causam non prohi-

benent, vt communiter tenetur, & secundum Bart. ibidem. Reus erimnis læsè malefictatis. 6. quiz. 1. §. verum. Captus apud hostes Romani Imperij. l. eius. ff. eod. titu. Priuatus vtroque lumine nunc potest testari, dummodò seruet quatuor, quæ ponuntur in l. hæc consultißima. C. qui testa. tæ. post. iur. quæ ponit Ange. de Arc. in Institutu. quò nõ est per. fa. testa. §. cecus. Qui cardinales insecutus fuerit, percusserit, ceperit, vel in hoc associauerit, fieri mandauerit, consilium dederit, auxilium, fauorem, aut ratum habuerit, hic neq; testari, neque ex aliorum testamento lucrari quicquam poterit, neque es successione. cap. felicis. de pen. in sexto. De his prædictis, quidam nec etiam possunt disponere ad pias causas, secundum communiter doct. vt primi, quarti, quinti, decimi, undecimi, duodecimi, sextidecimi, & decimi septimi. Bald. in l. prima. C. de sacrosan. ecclesiis. & no. in dicto cap. licet. de sepul. in 6.

3 Testator quempiam prohibes, ab eius hereditate repellendus est. C. si quis al. te. prohi. l. 2. Hic est vnus de sex casib; in quibus quis exheredari potest. supra. Exhereditatio.

4 Testamentorum quoddam dicitur nuncupatiuum, & sine scriptis. C. si quis al. te. prohi. l. 2. Hic est vnus de sex casib; in quibus quis exheredari potest. supra. Exhereditatio.

5 Testamentorum quoddam dicitur nuncupatiuum, & sine scriptis. C. si quis al. te. prohi. l. 2. Hic est vnus de sex casib; in quibus quis exheredari potest. supra. Exhereditatio.

Institu.

Institu. de testa. §. fi.

5 Aliud dicitur testamentum in scriptis, quòd potest quis facere, quando nõ vult quòd aliquis sciat suam dispositione, de quo C. de testamen. l. iubeamus. l. hæc consultißima. vbi ponuntur multa requisita. Vide si placet, ne erres. No. quòd Alexan. de Imol. in l. stipulationum. ff. de verbob. oblig. dicit, quòd quis potest relinquere dicendo sic, coram notario, & testibus, Volo quòd hæres meus faciat in omnibus, & per omnia, prout continetur in quadam scheda scripta manu mea, quæ est apud talem religioßum, & valebit. Sed aduertat, quòd litera sua bene cognoscatur, quia si esset dubia, esset periculofum. Sed non valeret dicendo, instituo hæredem illum, cuius nomè est in quadam scheda mea apud talem, secundum Barto. in l. si ita scripsero. ff. de cõdi. & demon.

6 In testamto sine scriptis, necessarii sunt ad hoc, quòd valeat, septem testes legitimi, & rogati. l. hæres palam. ff. de testa. §. penult. fallit tamen aliquando in testamento cæci, in quo octo requiruntur. In testamento factò in rure, vbi tot inueniri non possunt, sufficiunt quinque. In testamento factò inter liberos, duo sufficiunt, secundum Bald. in d. l. hæc consultißima. In testamento factò coram Imperatore, porrectis precibus vt audiat, sufficit vnus, & potest notarius cõpulari pro vno de probatio. cap. quoniam. & in dicta l. hæc consultißima. sed cautè est, quòd sunt septem, præter eum. In testamento militis in exercitu, duo sufficiunt. l. milites. C. de mili. testa.

7 Testamentum factum coram

duobus testibus, & sacerdote parochiali, valet, secundum Panor. in c. cum omnes. eod. titu. tam in foro ciuili, quam canonico: tam ad nõ pias causas, quam ad pias. Ad pias autem causas etiam coram duobus valet, secundum Panormic. ibidem. in aliis autè non, si desit parochialis sacerdos, vel alij duo testes, loco sacerdotis, secundum eundem Panormic. supra. Et si causa pias traçetur coram iudice seculari, terminari debet secundum canones, & non secundum leges ciuiles, vbi cunctæ terminet, secundum communiter doct. Et si statuto caueatur, quòd testamentum non valeat, nisi positum in memorialibus, vel registratum, tale statutum non valet, quòd ad pias causas, secundum Innocen. & d. Ant. similiter non valet si statuat, quòd mulier non possit testari sine voluntate suorum consanguineorum, vt not. Panormit. in cap. reatorum. el. 1. eod. titu. Quomodo valeant legata, etiam absq; quæ institutione hæredis, & sine solemnitatibus supra. Legatum. §. 50. & 51. sufficit enim solentitas iuris gentium, vel diuini.

8 Nullus à iure reprobatas pro teste, potest esse testis in testamento, infra. Testis. §. 1. Mulier nõ potest esse testis in testamento. ff. de testa. l. qui testamto. §. mulier. sed in testamento factò inter liberos, in testamento militis, & ad pias causas, potest esse testis, secundum Angei. de Arc. Instit. de testa. §. testes. & glo. ordinariam. in l. fin. C. de codi. Sed quia hodie quasi in omnibus apponitur clausula, quòd frono valet iure testamenti, & valet iure codicillorù, quòd si mulier adhibeatur in teste, valebit. Neque her maphrod

hermaphroditus, in quo praualeat muliebria. ff. de stat. homi. l. quæritur. Neq; cui interdicitum est hoc, vel per statutum, vel per iudicē, vel cui generaliter prohibetur esse testis in aliis negotiis, secundum Ange. neque qui reputatur feruus, & omnis qui habet in potestate heredem, vt pater, & auus, & huiusmodi. Instituta de testibus. §. testes. Qui non est capax testamenti, vt spurius testatoris, hereticus, damnatus ad metallum, & similes, neque damnati de crimine famose, vel pasci muliebria. ff. de testib. l. ob crimine. neque legatarius, nisi quo ad quæstionem verentem inter heredem, & extraneū. §. legatarius. instituta de testame. sed bene filius legatarij potest esse testis. Neque fideicommissarius generalis, quia est iuris successor, vt in l. i. ff. ad Trebellia. Idem de executore vltimarum voluntatum, quando aliquid ei relinquatur in testamento. Si tamen instituat monasterium, religio illius monasterij possunt esse testes. secundum Ange. instituta de testame. §. sed neque. & cap. insuper. de testamen. Similiter illi de aliqua vniuersitate possunt esse testes, quando non resultat aliqua commoditas, vel vtilitas alicui in singulari, licet in vniuersali, secus si resultat in particulari, quia essent testes in re sua, quod fieri non debet. l. omni bus. C. de testib. ff. de rerum di. l. in tantum.

9 Si relinquatur aliquid tabellioni in testamento nuncupatio, tabellio potest illud sibi acerbere sine aliqua pœna, secundum Specu. in tit. de instrumen. edi. Secus in testamento in scriptis, quod ipse dicit, & scribit. Bar.

in l. i. ff. ad leg. Cor. de falc. Idem de de testibus. in l. di. & antibus. C. de testa.

10 Testamentum nuncupatum ex quatuor redditur nullum. Primo, quando testator non est habilis ad testandum. Secundo, si nullum heredem instituit, vel non capacem. Tertiò, si præterit iam natum, quem instituere, vel exheredare debuit. Quarto, si non sit legitimus numerus testium, & rogatorū. Ex his infert Bartol. per cle. exiui. de verborū signific. in tra. minorarum, quod si fratres minores essent instituti hæredes sine cohæredes, vel sine substitutione, testamentum nullum esset, quia non sunt capaces successiois, si tamen hoc sit verum, quod neq; etiam ex priuilegio possint succedere.

11 Testamentum potest irritari, & rumpi ex causis septem. Primo quando non est præsumtum de posthūmo, qui condito testamento natus est. Is si præmoriatur, testatoris testamentum non rumpitur quo ad effectum, idem dicit de qua posthūmo, vt est arrogatus, vt ille, qui tempore testamenti non erat suus, sed tempore mortis sic. Alios modos vide instituta quib. mod. te. infra. Hæc ad confessorum parum faciunt, sed uagis ad exterius forum spectant.

An legata facta in testamento, quod nullum est, vel irritadum, teneant, supra, Legatum. §. 51.

12 Vltimum testamentū semper valet. 13 q. 2. ca. vltima voluntas, etiam si de primo mentionem non faciat, nisi in testamento inter liberos facta. C. de testa. l. aut hoc inter liberos. & quando testator sibi legem posuisset, dicendo si fecero aliud testamentum, non valeat, nisi fecero de hoc mentionem,

nem, & tunc nisi mentionem faciat de alio, non valet. ff. de lega. 1. l. si quis. Item quoad secundum est sub conditione de præsentibus, vel præterito, vt dicendo, instituo Petrum heredem, si Antonius est prætor, tunc conditione existere vera, rumpitur primum, si non, minimè rumpitur primum. Si conditio sit de futuro, & sit possibilis, etiam quod non adueniat, rumpitur. Si sit impossibilis, habetur pro non adiecta, & sic rumpitur primum. l. cum in secundo testamento. ff. de iniur. rup. te.

13 Qui vult primum testamentum cassare, & non facere secundum, non potest, nisi post decennium à primo condito, & coram tribus testibus dixerit, nolo iam valere testamentum. l. sanemus. C. eodem.

14 Non est dare remedium quin testamentum factum etiam cum iuramento de alio non faciendo, vel quomodocunque fiat, possit rumpi, & reuocari, faciendo expressam mentionem de clausula derogatoria si qua erat, sub quibuscunque verbis, etiam si de ipsis deberet fieri mētio de verbo ad verbum, quia voluntas hominis vsque ad mortem est ambulatoria, & hæc est communis sententia doct. præsertim Ang. de Aret. Instituta quibus modis testa. infra. Dicit Cy. in d. l. sanemus. quicquid velit.

15 Si in testamento apponatur talis clausula, scilicet, si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorum saltem, vel iure cuiuscunque voluntatis vltimæ, &c. Si testamentum pariat defectum, vel iuris repugnantiam in his, que sunt de substantia eius, nihil facit hæc clausula, nisi sit inter liberos, secundum commu-

nem opinionem. Si verò pariatur tantum defectum solennitatis debita, valebit iure codicillorum, dummodo solennitas sufficiens codicillo sit apposita, licet sint quinque testes, etiā non rogati, & sic legata in eo debentur. instituta de codicil. in principio, supra, Legatum. §. 51. Quomodo differat codicillus à testamento, quia non pertinet ad confessorē, vide Tab. sit. vis. i. bi. §. 13. Multa alia dimittitur, que ad conscientiam non faciunt.

16 Si institutio hæredis voluntati alterius cōmittatur, vt dicens, instituo heredem, quem Titius voluerit, non valet, sed oportet, vt proprio ore, vel propria scriptura exprimat, in d. l. hæc consulti ssima. Imò Ioan. And. in addi. post Specu. eod. tit. tenuit, quod si quis instituat heres ad interrogationem alterius, dicens, vis talem instituire heredem? non valet. Tenet tamen in capitulo cum tibi. eod. tit. quod de equitate canonica valet. Si committatur in voluntate, an velit esse hæres vel ne, valet, secundum Hostien. & Innoc. in d. capitulo cum tibi. non autem si committatur voluntati alterius ab hærede. l. si quis. ff. de hæred. instit. Si autem dicat, cōmitto omnia bona mea arbitrio, vel dispositioni Titij, valet, & tenetur Titius in piis causis distribuere, quia non potest dispensando dispensare, nisi secundum voluntatē testatoris, contra quam agere posset, si in prophatis dispensaret. Pa. in d. c. cum tibi. supra, Executor. §. 13. Consentit Bar. in l. i. C. de sacrosanct. ecclesie.

17 Non implens voluntatem defuncti testatoris, si est hæres extraneus, perdit totam hæreditatem.

tem. cap. si heres de testa. Si vero est filius, & heredes est diuifibilis, perdit eam, referuata tantum legitima. C. de fideicom. authent. hoc amplius, sed si est indiuisibilis, vt ducatus, regnū, & huiusmodi, totū amittit. C. licet. de voto. Intellige si non implet voluntatem in dispositis in testamento, quo ipse iure habent auctoritatem, vt sunt legata, substitutiones, & huiusmodi. In aliis autem non seruando, non incurrit hanc penam, nisi testator ap pofuerit penam, vt dicendo si non fecerit sic, vel sic, volo vt des cētum Titio, tunc soluet penam, nisi quod præceptum fuit, sit impossibile, vel turpe, vel contra legem. Insti. de leg. s. penam quoque. Illo enim in casu non tenetur.

18 Adita hereditate sine mora debent solui legata, si res legata est in patrimonio, quia dominus eius transit in legatarius illico adita hereditate. l. cum res. ff. de legat. 1. & potest cogi heres non expectato anni lapfu ad soluendum, & si non impleuerit hæres tempore debito, episcopus debet interdicere, & sequestrare omnem hereditatem, vt sic satisfaciatur indirecte voluntati defuncti, maxime ad pias causas, & si vitra sex menses neglexerit soluere, ad tempore in sinuationis testamenti, cogetur soluere postea cum omni elemolumento, & interesse, in penam negligentie, & si negat soluere hæc legata ad pias causas, & persequatur in negatione vique ad sententiam, eodem natur vt soluat duplum. Est text. insti. de actio. i. item mixta. Si vero à tempore monitionis sibi facta per iudicem differat soluere vitra annum quæcunque relictā, priuatur tota hereditate,

nota

OE

& peruenit ad substitutos. Pam. in c. si heredes de testa. in glo. quod quide bene aduertere debent heredes cuncti.

Si dispositio alterius tacite committatur hæredi instituto, valeat, vt dicendo, instituo hæredem Sempronium, si Plato Romam ierit. l. illa institutiones. ff. de hære. insti. Idem de legat. l. 1. nō autem si expresse (vt dictum est supra) committatur, valet.

20 Instituto personæ incerte, vt dicendo, instituo hæredes meos pauperes Christi, vel pauperes Christi eligēdos per Antonium, vel talem, quod melius est, valet, secundum glo. in d. cum tibi, neq. sic ius institutionis committitur voluntati alterius, sed electio personæ tantum, ideo nō est contra id quod supra dictum est, si electio hæredis committatur dispositioni alterius, non valet, & c. quia hic instituantur hæredes à testatore, electio autem alteri committitur.

21 Hæredis institutio potest fieri sub conditione, dummodo non instituat ad tempus certum, vt vsq; ad annos tres, vel huiusmodi. Potest tamen fieri ad tempus incertum, vt donec vixerit, vel postquam fuerit in ætate 20, vel 10. annorum. ff. de hære. insti. l. in tempus. Fallit hoc in milite, qui potest institui etiam vique ad certum tempus, l. milites ita. ff. de milit. testa. Aduerte quod instituitur hæres vique ad certum diem, alio hæredē non dato, semper erit hæres. Idē si instituat ad diem incertū, hæreditas ex die. ff. de hære. insti. Bal. & Saly. quia nemo potest pro parte dece dere testatus, & pro parte institutus. l. ius nostrum. ff. de reg. iu. Si quis

22 Si quis instituat aliquem cum his conditionibus, videlicet, Si decesseris sine liberis, si non ueris, si non intraueris religionem, omnes habentur pro nō adiectis cap. in presentia. de prob. & ibi Paporm. Multa circa hanc materiam forent scribenda, quæ magis ad causidicos, quàm ad sacerdotēs pertinent, ideo dimittitur. De testamentario executore, supra, Executor per totum. Qui possint testamentorū institui executores, & de eorum officio, Sil. testamentū. §. 2. Vide ibi ad plenum, si placet.

TESTIS.

1 Testes esse non possunt qui prohibentur, de quibus in glo. de testi. cap. i. qui communiter testificari non possunt, nisi forte in certis casibus, & hi sunt qui his verbis bōtinentur. Cōditio, sexus, ætas, & discretio, fama, Et fortuna, fides, in testibus ista requirunt, & c. Seruus. cap. i. forus. de verb. signific. Fœmina, cap. mulierem. §. quart. §. Impubes. 4. quart. §. c. i. Mente cap. i. §. quart. §. 7. Infames de testi. c. gl. c. præterea. Pauperes. 4. q. 3. c. si testes. In fides cōtra fidelem. 2. quest. 7. o. si hæreticus. Inimici, cap. testes. 4. q. 3. Ignoti authent. de testi. §. sancimus. col. 7. Executores, vel procuratores negotiorum in apia causa. in cap. Romana. lib. 6. eod. titu. Hi ordinariē non admittuntur, licet in aliquibus casibus possint admitti, secundum quod iura volunt, quod ad sacerdotēs non spectat, plures alij repelluntur, vt dicit Sil. lib. 5. §. vique ad 15.

2 Nullus admittitur ad testificandum in propria causa, neque principaliter, neque secundario. C. eod. tit. l. omnibus, tamen per

sonæ de collegio, possunt ferre testimonium pro causa vniuersitatis. C. in super. eod. tit. & legararij, & fidei commissarij pro testamento, non pro legatis sibi relictis. supra, Testamentum. §. 8. & prelatus potest testificari in causa ecclesie, dummodo per se causam illam non promoueat, quia etiam potest esse iudex, in cap. si quis. 2. quest. 7.

3 In causa cōmuni duorum, neuter potest esse testis, quia vtriusque esset. ff. de ritu nupt. l. illud, neque socius criminis, & participes. c. veniens. eo. tit. nisi in crimine læsæ maiestatis, & hæresis. Admittuntur tamen ad denuntiationem, vel præsumptionem, c. significasti. de adult.

4 Confanguiue omnes per eam lineam ascendendo, nō possunt esse testes pro se, vel contra se, vel e contra. 4. quest. 3. §. item in criminalibus. Idem de matre, tamen creditur matri, & patri, pro filio quo ad ætatem, & natiuitatem. cap. per uas. qui fil. sine legi. & vbi agitur de impedimento consanguinitatis. c. quorrens. eod. titu. Si agatur an matrimonium sit contractum, vel non, mater est suspensa si vir est superior diuitius, vel gener. c. super eo. eod. secundo. eod. titu. quando enim matrimonium est contractū, non separatur, nisi per legitimis testes. d. c. super eo.

5 Pater & filius, & duo fratres, in eodem testamēto possunt esse testes. 4. quest. 3. in §. in criminali. ver. item pater. Item duo. Sunt & quadam personæ quæ cogi nō possunt testificari contra certas personas. 3. quest. 5. per totum. vt contra socrum, generum, principum, sobrinum, sobrinam, notum sobrinę, patronū, patronam, cuiusque

eiusque liberis. Item de domo a^goris, vel accusatoris testes nō debent produci, & alia persona, vt ibi ponitur. 4. q. 3. cap. si testes. neque viles personæ contra clericum in causa criminali. c. in primis. 2. q. 1. & singulares personæ non probant per se, sine præsumptionibus, & aliis adminiculis. c. bonæ. cl. primo. de elec. Nec per tres singulares testes, etiam cum in fama quis debet condemnari. c. in literis. eod. tit.

6 Si fit paries habens tantum vnus foramen, & sint tres respicientes per illud foramen, vnus post alium, mulierem adulterantem cum viro. isti testes possunt facere probationem, licet non simul viderint, quia non præsumitur pluralitas aërium, vt tenent Bal. & Cy. in l. hac cōsultissima. C. de testa. Et testes manēs absconditi post cortinam, nō videntur, sed aduentus probāt, in cap. præterea. de testi. & ibi gl. & no. Pa. in cap. ex literis. de consue. In testamento autem nō valet audire tantum vocem, & non videre, vt est tex. in l. si non speciali. C. de testa.

7 De numero testium præcipit lex diuina, Deut. 19. dicens, Non stabit vnus testis contra alium, sed in ore duorum, vel trium stabit omne verbum. In testamēto, & codicillis quæ requirantur, dictum est supra, Testamentum. c. sexto. In donatione causa mortis requiruntur 5. C. de donatio. causa mort. l. si. supra, Donatio. Similiter in legatis, vbi supra. Quot autem requirantur in purgatione canonica, vide ibi de Purgat. cano. Aliquando vnus testis sufficit, vt in Papa. cap. à nobis. de testi. de cardinali, de consuetudine curiæ, de aëis, & dictis coram

eo statur eius testimonio, secundum Hostien. in cap. constitutus. cl. 2. de app. Item in illis in quibus nullum est præiudicium, vel vbi agitur ad peccatū impediendum. Facit capitu. super eo. el. a. eod. tit. 2. q. 1. c. multi. Item valet vnus de consensu partium. Item quando testator mandat fieri dō alicuius informati de sua intentione, not. Pa. in cap. in nomine domini. eo. titu. Item quod quis fit confessus. cap. testimonium. eod. titu. Et vnus bonus testis omni exceptione maior, id est, non notatus in aliquo, facit iudicium sufficiens ad torturam. Panormi. in cap. 1. de deposti. not. vlti. & cap. 1. de conse. not. 1. Ad conuincendum cardinalem, vide Pan. ibi. cap. licet. eo. & c. præsul. 2. quest. 2.

8 Testes singulares regulariter non probāt, secundum Panormi. in cap. bonæ. cl. primo. de elec. & singulares dicuntur, quando deponunt super diuersis factis, ita quod quilibet est singularis in facto suo respectu obiecti, sed quando obiectum de quo deponunt, fuit præsentatum sensibus testium eodem tempore, tunc sunt confertes, & nō singulares, quia tunc videntur deponere de facto eodem. Concor. text. c. cum dilecti. de elec. & cap. tam literis. de testi. Si autem actus habet continuitatem, probant testes singulares, vt quod quis talem agrum possederit. Ioan. And. in c. qualiter, & quando. cl. 2. de accu.

9 Testes debent iurare dicere veritatem quam nouerunt. capitu. hortamur. 3. quest. 9. nec falsum interponere, vel de suo aliquid addere. c. pura. 3. q. 9. nec sine iuramento testi creditur. c. fraternitatis. cap. tuus. de nup. vbi dicit Panor.

Panor. quod neque episcopo, vt testi, creditur sine iuramento. Potest tamen à parte remitti iuramentum. Papa tamen excipitur à iuramēto. Et debent testes sigillatim in secreto examinari, & teneat præfente parte iurare. cap. in nomine domini. eodem tit. nisi pars aduerfa sit cōtumax. ibidem. Ante litis contestationē non debent ordinariē recipi, tamen fallit in multis. c. quoniam. vt lit. non contest. Possunt tamen recipi antequam sciatur persona delinquentis, nec se ingerere, quia sic essent suspecti. l. v. xoris. s. 1. ff. de falsc. Debent iurare tacitis factis Euangelij, nisi episcopus, vel sacerdos. C. de episc. & cler. athen. sed iudex, quia isti iurant super pectus. de iuramen. calum. ca. fin. Debet exprimere locum, tempus, & modum rei, super iuratis. C. de testibus. eodem tit. & quod super iuratis tantum testificetur, & non super alijs, quia non valeret. ar. C. de testibus. eodem titu.

10 Testis falsus talionis pœna punitur, secundum Bald. in l. 1. ff. ad leg. Corn. de sic. nec eum excusat metus. 5. q. 5. ca. autoritatis, & dicitur falsus, quando iuratus, & examinatus loquitur falsum. cap. in quis arbitretur. 2. questio. 2. & damnus dans alteri dicendo falsum, satisfacere in conscientia tenetur. ca. si quis in atrio. 17. q. 4. Mortaliter peccat in iudicio mentiens, de his, quæ ad iudicium pertinent, tum quia iniuriam facit iudici, tum quia partem offendet. Est enim medicium perniciosum, supra, mendacium. 5. 5. Negare etiam testimonium in articulo necessitatis est mortale, quia est præceptum Dei affirmatiuum, estq; in damnum pro-

ximi, & boni cōmunis. Et si exigitur à iudice secundum formam iuris, tenetur respondere etiam ad mentem eius, vt iudex est, nō de omnibus, sed de manifestis, & de quibus præcessit infamia, vel femina probato, & humiflorum, & nolendo responderemortaliter ageret, tanquam suo superioriori inobediens in materia necessaria, & importanti. Si autem testis requiratur, vel à non suo iudice, vel nō secundum iuris formam respondere non tenetur, quia in hoc non est eius superior, nisi ex fraterna charitate cogatur, vt quia sic potest liberare aliquem à morte iniusta, vel alio graui malo iniuste sibi infligendo. Sic enim mortaliter peccaret contra proximi charitatem. Quod si eius testimonium non requiritur, tamen vt eiret malū proximi, debet facere quod potest, denunciando bono modo veritatē ei, qui prodesse potest, etiam quod sit religiofus, nisi in causa sanguinis, vbi de irregularitate periculum esset. supra, Accusatio. 5. 6. Denunciatio. 5. 2. Secretum. vt notum. Quomodo secreta possant, vel non possant reuelari, vide supra, Secretum, per totum.

11 Accipiens pecuniam pro serēdo verō testimonio, mortaliter peccat, secundum Arc. flo. quia facit expressē contra iura, hoc rationabiliter prohibentia, & est turpe lucrum. 14. q. 5. ca. non sanē. & tenetur restituere danti, si per hoc voluit sibi iustitiam ministrari. in d. ca. non sanē. sed si dedit ad corruptendum, effectus restituenda illi, in cuius iniuriam data est, vel pauperibus, & multo plus mortale, si accipit pro falsitate dicenda, vel tacēda ve-

ritate. Potest tamen testis petere expensas, vt no. glo. in cap. statutum. de rescrip. lib. 6. & lucrum cessans operum suorum. c. venturis. 4. n. 3. quia proprijs expensis non tenetur ad hoc, nisi extrema necessitate.

T I M O R.

Timor peccatum est, quando ex timore homo fugit non fugienda. Tunc enim appetitus hominis est inordinatus: & quodque mortale est, videlicet si propter timorem mortis, vel penae, vel amissionis bonorum temporalium, vel famae, & huiusmodi, quis fugit facere aliquid, ad quod tenetur, vel lege naturali, vel diuina, vel facit quod fieri prohibetur per easdem leges, vt qui adoratur propter timorem idolum, vel non confitetur se Christianum, vel non corrigit corrigendum, & huiusmodi. Debemus enim Deum timere, & vitam animae magis seruare, quam quodcumque aliud. Quando autem quis de duobus malis propter timorem fugit maius malum, non peccat, quia hoc est secundum ordinem rationis, ideo iste timor à peccato excusat. Quomodo autem timor excusat inordinatum in constantem virum, in his quae sunt de iure positivo, supra, Coactio. §. 2. De hac materia Tho. secunda secunda. q. 12. Quae sunt illa mala, quae iuste incutiunt timorem cadentem in constantem virum, Sil. ver. metus. q. 1.

T Y R A N N V S.

Tyrannus secundum Greg. in lib. moral. est qui in republica non iuridice principatur, quod dupliciter fieri potest, vel quia et si sit verus dominus, non tamē rempub. regit debito modo, sed ad propriam vtilitatem imponendo

ei grauamina, vt sit hodie quasi vbiq. vel quia vsurpauit sibi deo minium vi armorum, vel alijs vijs iniquis, & talis proprie dicitur tyrannus, & à quolibet de populo licite potest occidi, quando non est recurus ad superiorem, à quo possit iustitia fieri secundum Tho. 2. sen. d. vl. q. 2. a. 2. ad vl. vbi defendit dictum Tullij lib. de offi. Huius enim ratio potest esse, quia talis tyrannus habet bellum iniustum contra omnes de populo, & hi contra eum habent iustum bellum, ideo licet, nisi ex hoc maior populi sequeretur turbatio, vel maius damnum. Et si sic occidatur, non occiditur priuata potestate, sed publica. Alias non liceret, secundum Thom. de regu. princip. ca. 6. De tyranno autem primo modo dicto, non sic licet, ideo fuit reprobata propositio, in concilio Constantien. dicens quemlibet tyrannum, à quolibet posse occidi. supra, Banitus. §. j. in ver. seditio. per totum. Licet tyrannus mortaliter peccet faciendo opus iustitiae, quod sibi non competit, cum non habeat verum dominium, tamē illi, qui rogant, & petunt ab eo opus iustitiae, quā alio modo habere non possunt, excusantur, quia non suadent ei peccare mortaliter, sed maius malū vitare. Et enim maius malū dominari tyrannice sine iustitia, quam sit dominari, & iustitiam tenere, quauis vtrunq. sit peccatum in ipso, sicut minus malū est fornicari, quam adulterare. Ideo si quis adulteranti suadeat fornicari potius, non peccat, vt dicit Caic. ibi. sic in proposito. Et quod hoc sit licitum, probat vltus omnium degentium sub tyranno. Ita concludit Caic. ibi in summa, & bene. Deus autē ty-

rannus

rannus regnare permittit, in dānum, & pūitionē malorum. Tho. 2. sen. d. 44.

T O R N E A M E N T V M.

Torneamenta quae sunt, vt homines vires suas experiantur, vel causa addidendi armorum vsum, si non essent prohibita ab ecclesia, nec inesset periculum vitae corporis, vel animae, essent licita, sed quia prohibentur. capit. i. eod. titu. & saepe proueniunt mortes, & pericula animae & corporis, ideo mortaliter peccant facientes, sicut supra dictum fuit de duello, & hactenus. vnde & ibi morientes, etiā quod eos paeniteat, ecclesiae facticae caret sepultura, vt ibi canon vult.

2 Pugnans in torneamento est reus homicidij, & irregularis, si ibi aliquis occiditur, etiam à casu, quia cum det operam rei illicitae, quae quodammodo imputatur de homi. capit. fina. & si vulnus ibi accipiat, & extra moriatur, & sit certum quod ex illo vulnere mortuus esset, non poterit in sacro sepeliri. Secus si est dubij, quia paena sunt restringenda. Similiter si non causa pugnandi accessit, sed alia, & ibi mortuus est, etiā à casu, vel vulneratus. Quod si animo pugnandi quis accessit, non tamen pugnauit, & ibi aliquis fuit occisus, non poterit secundum Gof. promoueri ad ordines, quia ad rem condemnatam accessit. Episcopus tamen cum tali dispensare poterit, sicut de existētibz in bello iniusto, sed non occidētibz, vt dicit Sil. ver. si. homicidium. 3. §. 6.

T O R T V R A.

Tortura inferens alicui sine iudicij sufficētibus, vel

semiplena probatione procedet, vel personis, quas de iure torqueri non potest, mortaliter peccat, quia proximo damnū, iniuriamq. inferens, & contra iustitiam facit.

2 Torqueri non debent impubes minores 14. an. licet eadi possint. l. cum Silleianum. C. ad Sil. Milites, mulieres pregnantēs nō debent torqueri, etiā indirecte, vt dando talia ad cruciandum eos sit, & huiusmodi. Item quando aliter quam per torturam potest veritas exigi, nō debet quis torqueri, neque nouiter, sine nouis iudicij debet quis torqueri, quāz ius sufficienti variationes ad nouiter torquendum, secundum Inn. in l. de quoniam. de probat. & Bart. in l. de minore. ff. de quaestio.

3 Ferula, & flagella non dicuntur tormenta, vel torture. ff. ad sena. con. Sille. l. 1. §. impuberi. & sine sufficētibus iudicij, vel semiplena probatione quis torqueri non debet.

4 Qui publicam habet auctoritatem, iudicabit qualia iudicia sufficient. C. de quaestio. l. milites. Cauet tamen vt secundum rationē arbitretur, vt dicit Tho. super Iob. cap. 10. ne animae propriae iudicium faciat iniuste arbitrando.

5 Cōfessio facta ex tortura sine iudicij, vel semiplena probatione, non valet. ff. de quaestio. l. 1. neque per indicia sequentia confirmatur. Bald. in l. 6. C. de accusa. Not. secundum Ang. in l. de maleficcij. quod quando quis nō est tortus sufficienter secundum indicia habita, potest tortura repeti, & dicit de consuetudine hoc esse arbitrariū. Dat. præceptum Paris in suo tracta. de Syndicatu. p. iudex profertur, quod vult su-

perfedere in tortura, & eam re-
petere quotiens oportuerit. De-
bent interuenire aliqui dies que
ris 8. vel 10. & torquere pro e-
dem indicijs vltra tres vices, vi-
detur effe immoderatum, & ma-
lé factum, fecundum Bart. in l. fi.
C. de quaestio. Nec peccat iudex
fecundum allegata, & probata in-
quirens.

TRANSACTIO.

TRansactio à quo fieri potest?
Dic ab eo, qui potest donare.
Donatio. s. 3. Quomodo possit
fieri in criminalibus, vel spiri-
tualibus, prætermittit de hac ma-
teria, quæ potius ad litigantes, &
quæ ad cõfessores pertinet. Si ta-
men vis de ea scire, vide Sil. &
Tab. ibi. & C. de trans. per totum.

TUTELE.

Tutela est triplex, vna legiti-
ma, quæ datur à lege, quan-
do pater filio non dedit in testa-
mento. Alia testamentaria, quæ
datur à patre in testamento. Alia
datiua, quæ datur à iudice. Insti.
qui. mod. tut. fi. & de curatoribus.

2 Clerici & ipsi possunt suscipere
legitimam tutelam, non tamé
cogi possunt ad accipiendum, re-
stamctarium verò, aut datiuum,
non possunt recipere. Episcopi,
clerici, & religiosi, tenentur cum
scentia suorum superiorum mi-
serabilium personarum tutelam
recipere. ca. monachi. 16. q. 1. & sic
concorda c. generaliter. 16. q. 1. &
c. 1. fin. 88. d. c. peruenit. 86. d. &
c. Cyprianus. 21. q. 3. Aliqui dicunt
& malé, episcopum non posse re-
cipere tutelam legitimam, vt di-
cit Sil. ibi. q. 3.

3 Ad tutores pertinet pupillos à
criminosi intactos seruare, &
eorum res ab iniuria, vt in c. 1. 12.
q. 1. & eorum pecuniam, vel bona
mobilia, quæ ad nihilum valent,

eis seruata, cõuertere in prædia,
ex quibus percipiant aliquè fru-
ctum. Nam fecundum Bart. in l.
tutor. s. 1. ff. de adm. tut. Si pecu-
niam pupilli tutor non ponit in
prædijs, tenetur pupillo de fru-
ctibus, quos percipere poterat,
deductis expensis, & periculum,
si tamen potuit emere, vel alio bo-
no modo lucrari, aliàs non tene-
tur. Idem dic vbi est statutum, vt
omnia bona mobilia pupilli ven-
dantur, vt de pecunia pupillorum
acquirat lucrum, si non facit tu-
tor cum potest, tenetur ad inter-
esse. Et quia illicita est vsura,
debet de illis negotiari, secundum
Ioã. de ana. in c. quia in omnibus.
de vsuris. Et bona est cautela, vt
faciant cum consilio parentum,
quia sic præsumitur quòd absit
dolos, & culpa à tutore. ar. l. etiã.
C. si tu. vel cur. inter. Et sic fit per
negligentiam passus est acquisi-
ta deperire, vel non acquisiuit
pupillo cum posset, tenetur de
suo proprio satisfacere. l. non est
ignotus. C. de adm. tu. Idè in præ-
tulo. glo. fing. in c. placuit. 16. q. 3.

4 Tutor tenetur facere inuenta-
rium de rebus pupilli, nisi ex ius-
ta causa, & necessaria impedia-
tur. l. tutor qui reperitorium. ff. de
adm. tut. nisi iudex remisit, quod
potest, vel aliter habeat cõ-
suetudo, secundum Bart. in d. l. tu-
tor, & tenetur facere quamprimum
potest, aliter videtur in do-
lo. l. hæc cõditio. ff. de cõdi. & de-
mo. si tamé administrat, aliter
non. Si tamen facit, prius ea quæ
dilatione non recipiunt, vel quæ
necessario præcedunt inuētariũ,
vt est pscratio substancie hære-
ditariæ, vel ea quæ nullo modo
possunt obesse pupillo, sed bene
prodesse: nõ presumitur in dolo,
secundum Bart. 7. Modus autem
faciendi

faciendi inuētarium, habetur C.
de adm. tut. l. tutores. & de qui-
bus debet fieri, in d. l. tutores.

5 Mater filij tutelam perdit, vel
si incontinenter viuat, vel si ad
secundas nuptias transeat, fecun-
dam Pa. in c. vxoratus, de cõuer.
coni. de quo est gl. quam sequi-
tur Bal. in Auth. marri, & auiz.
C. quando muli. tu. offi. fun. po.

VAGATIO.

Vagatio mentis ex propo-
sito in oratione, peccatũ est,
& tollit fructum orationis, fecun-
dam Tho. secunda secundæ. q. 83.
art. 13. & est filia aecidia. Quando
autem peccatur vagando in offi-
cio. supra, Horz. s. 19. cõtra quod
dicit Aug. Palmis, & hymnis cõ
oratis Deũ, hoc versetur in cor-
de, quod profertur in ore.

VANA GLORIA.

Vana gloria, supra, Gloria
mundana, per totum.

VASA SACRA.

Vasa sacra, munda seruari de-
bent, & solum à sacris ho-
minibus tractari, de custo. eu. ca.
2. & facta inutilia, vel consum-
pta vetustate, debent comburi,
& eorũ cineres in loco honesto,
ne conculentur reponi ea. alta-
ris de consecra. distinc. i. & ca. in
sancta. de re. do. ca. ad hæc. Quo-
modo, & quido est mortale pec-
catum, tenere immunda huius-
modi. supra, Corporale. s. 5. A
quo possunt consecrari, supra,
Consecratio. s. 12. & quàm graue
delinquant ministri in huius-
modi negligentes.

VECTIGAL.

Vectigal, supra, Gabella, per
totum.

VENATIO.

Venatio triplex, vna homi-
num oppressiua, quæ sem-
per prohibetur. d. 6. canon est. s.

is itaque. in fi. Alia arenaria cum
bestia dõtata, quæ similiter prohi-
betur. ca. qui venatoribus. dist.
86. Alia est quæ exercetur in cõ-
pis, & syluis capiendõ animalia,
quæ nullius particularis perso-
næ sunt, & hæc licita est fecun-
dam se, quia naturaliter domi-
nium animalium est homini da-
tum. Contingit tamen per acci-
dens esse peccatũ multis modis.
Primò, quando venatio fit cum
damno proximi, vel in persona,
vel in rebus, vt quia venator ex-
ponit se periculo occidendi, vel
vulnecandi proximi ex incaute-
lud, vel delstruit segetes, femina,
vineas, vel huiusmodi, & tuc iu-
dica mortale, vel veniale, fecun-
dam qualitatẽ actus, vel peri-
culi, cui se exponit, & vltra pec-
catũ, tenetur de damno per eum
illato, vel eius occasione. Secun-
dò, si sunt personæ, cui venatio
est prohibita, vt clerici. c. in om-
nibus. de cle. ve. si se in hoc exer-
ceant. Et cõstitutis in sacris, po-
na suspensiois imponenda statu-
tur. ibidem. c. episcopum.

2 Aliqui intelligunt, quòd non
interdicitur nisi venatio clamo-
sa, si autem non fit cum clamori-
bus, licet etiã monachis, & alijs,
& tendere petiã, & laqueos sile-
ter. An autẽ tales mortaliter de-
linquant faciendo contra cano-
nem, teneo quòd nõ, quando non
faciunt in contemptum, nec in
scandalum, quia non est præce-
ptum antonomasticè, si tamen essent
moniti, & nollet desistere, non
excusarẽ eos à mortali, quia vi-
derentur contemnere. Episcopus
autem omnino prohibetur. eff. c.
1. dist. 33. Pa. tamen in c. 1. de cle.
ve. dicit quòd aliquando etiam
licet episcopo, sed rarò, nõ causa

voluptatis, sed necessitatis, vt si faciat ad exercitum, vel appetitum prouocandum, & huiusmodi. Et sine scandalo licet Pif. dicat omnino prohibuitum.

3 Terriõ. est peccatum mortale, quando dimittitur diuina necessaria ad salutem, vt missa, & alia, ad que quis tenetur ex præcepto, vel si impediunt alios, ne possint audire. In aliis autem diuinis cõmunitur esse veniale, vel nulli: quia ad hæc non tenemur. Quarto, ex nimio affectu, qui tantus possit esse, quod peccatum cõstitueret mortale. Nam ex nimia venatione contingit, quod minore homines habent curam de familia, de repu. vel aliis, ad que tenentur. Quinto, quando do mini priuati alios ne possint venari, quod est contra naturale legem, hoc enim tyrannicum, est secundum Caiet. in summa, & ibi, contra bonum commune, contra libertatem, & vtilitatem, & tantum est propter proprium bonum delectationis. Ideo non excusõ ad mortales tales, maxime quando apponunt penam notabilem aliis venantibus, nisi ab antiquo, cuius principij non esset recordatio, venationes sint domino seruata, & tunc etiam pena debet moderari. Non enim propter vnam venationem æquum est, vt quis occidatur, vel mutiletur, neque tales leges, vel statuta, videntur tolerabilia, & iusta.

VENDITIO.

Venditio, supra, Emptio, & Negotiatio, & Monopoliũ, per totum.

VERBERATIO.

Verberantes scholares causa correctionis, & parentes filios clericos etiã in sacris, licet è

faciunt, nec inkindunt in cano. s. moderate faciunt. s. Excommunicatio, prima. Non enim hoc fit suadente diabolo, sed iustitia.

2 Verberatus, ex eo quod non potest soluere, si veniat ad pinguetorem fortunam, non tenetur amplius soluere, secundum Bal. in l. si. ff. in ius voc. quia luitio corporalis, cedit loco solutionis, glo. in ca. sicut indign. de homi. Secus est si est impotens, & differatur solutio, quia tenebitur quando venerit ad pinguetorem fortunam, c. Odoardus. de sol. & ibi Pa. Si autem est impotens, & cedit bonis, & non luit penam, tenebitur, vt dicit gl. in regula, peccatũ. in 6. licet alij contraarium teneant, priuam tamẽ melius, supra, Restitutio. s. 35.

VESTIS.

Vestis, supra, Ornatus, per totum. Consecratio. s. 12. Benedictio. s. 3. Abbas. s. 8.

VICARIUS.

1 Vicarius est, qui alterius vicem gerit, siue in officio contentioso, siue non, extra de eodẽ, per totum. Et in direc. lib. 3. tit. 8. c. de officio eius qui vi. al. ger. per totum.

2 Vicariorum quidam sunt perpetui, & non ad tempus, vt qui ecclesiã parochialium curam habent, & qui episcopi authoritate constituuntur. c. ad hæc. de offic. vic. & tales aliam vicariam habere non possunt. c. vicarias. eod. tit. nec sine causa possunt amoueri. d. c. ad hæc. & debent habere 25. annos. & promoueri ad sacerdotium, in cle. quæ de ecclesiis. eod. tit. alies ipso factõ sunt priuati, & tales constituuntur solam in ecclesiã parochialibus, nõ rurali, secundum glo. in cle. vic. eod. tit. & non possunt constituere vicarium

vicarium alium perpetuum, sed bene temporalem, vt dicit Car. ibi. Potest tamen instituire perpetuum vicarium authoritate episcopi rector ecclesiã, secundum Arch. floren.

3 Quidam sunt vicarij temporales, sicut mercenarij, in adiutorium curæ animarum assumpti, quando scilicet rector per viam delegationis cõmittit illi authoritate audiendi confessiones, quia hoc potest, etiam nõ habenti curam animarũ, nisi sit ei prohibuitum, vt peregrino, & ignoto. de cle. pereg. per totũ, quia cõmittere istis, ad episcopũ spectat. ca. tua. de cle. pereg. Idem si cõmittatur religioso, cui a sua regula, vel suo prælato prohibetur.

4 Alij sunt vicarij deputati super aliqua diocesi, vel prouincia, vel loco, de quibus est c. pen. eod. tit. & c. ad iudicium. 16. q. 1. qui dicuntur iurisdictionales, tantam habentes authoritatẽ, quanta eis cõceditur. c. accepimus. de priui.

5 Alij sunt vicarij generales, qui ad omnia incumbuntia prælato constituuntur, nõ solum respectu curiæ, sed etiã respectu omnium incumbentium, & possunt cognoscere causas totius diocese, inquirere, corrigere excessũ, & huiusmodi, nõ tamen beneficia conferre. c. cum generali. in 6. eod. tit. habent ordinariam iurisdictionẽ, & possunt excommunicare. sed quia in Italia vicarius, & officialis raro differunt, inspicienda est eorum cõmissio quæ & quanta sit, & iuxta illius tenorem iudicare.

6 Alij dicuntur vicarij foranei, vel quia foris diocese. constituuntur, vel ex eo quod tenent forõ, vel quod de foris veniant, & est officialis episcopi, non habens ordinariam iurisdictionem,

sed delegatam, nõ faciens confessorium cum episcopo, sicut vicarius generalis, & non potest ea, quæ prohibentur illi, in calicet. eod. in 6. nisi hæc specialiter cõmittantur, ideo cõmissio ei facta debet inspicere. Et nõ quod merus secularis, vel clericus vxoratus, nõ potest esse vicarius episcopi, secundum Pa. in ca. 2. de cle. con. iug. Et dicit Pain. c. pastoralis. de resecr. quod quidam est perpetuus, quidam temporalis.

7 Prædicti vicarij temporales, regulant vicarium facere non possunt. ca. clericus. eod. tit. etiam si habeant iurisdictionem ordinariam, quia non habent eam iure suo, intellige si habeant specialem mandatu substituenti, vel nisi sit consuetudo, quia instituit vicarium, & sciens cõsuetudinem, videtur consentire in illam, vel quando non potest totum per se facere, quia intentio instituentis est, quod faciat solam quod potest, & si sit archiepiscopus, vel vicarius episcopi in spiritualibus, potest alium substituere. de offic. archiepiscopi. c. ministerium. sed dictus vicarius, non potest totum committere, in casu quo non potest omnia per se, sed partẽ, Hostien. dicit quod ad modicũ tempus, & ex magna causa, & non nimis frequenter, poterit alium relinquere loco sui, sicut fit tota die. ar. ff. de offic. eius qui mand. est. l. 1. s. 1. & c. peruenit. de appell. 2. quando autem habet speciale mandatum, potest, quia nõ propria authoritate hoc facit. Ioan. And. in ca. de offic. vic. lib. 6.

8 Vicarius tantam authoritatem habet, quãtam vult dare eius institutor, & si hoc patet, stãdũ est illi, quod si non patet, & est vicarius in aliqua causa particulari,

tū de illa, & de his sine quibus non potest eam perficere, se impedit, & nō plus. Si verō est generalis commissio, etiam dicendū, vt possit omnia quæ ipse possit, nō exprimēdo aliquid, quod requirit speciale mādātū, etiam si dicat, si requiritur speciale mādātum, secuta clausula generalis dicendo, & omnia alia quæ per nos possumus, etiam si exigent speciale mādātum. Tunc quantum habeat ordinariam potestatem, tamen non poterit ea, quæ requirunt speciale mādātū. arg. in c. qui ad agendum. de procura. lib. 6. Si verō exprimat aliquid, quod requirit speciale mādātum secuta generali clausula, videlicet & omnia alia, quæ nos possemus, etiam quod requirerent speciale mādātum, tunc poterit omnia quæ possent institui ordinaria potestate. glo. si. in ca. 2. de offic. vic. lib. 6. Aliis per generales non esset concessurus, non veniunt. c. fi. in 6. de offic. vi. tam in text. quam in glo. & c. ibi.

9 Item si nominaret aliquid speciale, & cum clausula generali, &c. non tamen intelligitur concessus id, quod verisimiliter nō esset in particulari concessurus, vt quia est magna importantia, vt si consuetū Titium procuratorē ad omnes causas, non tamen ad cōtrahendum matrimonium, nisi de hoc fiat specialis mentio. nam clausula generalis, quæ sequitur specialia expressa includit similia, non longē maiora, vt dicitur in dist. ca. fi. imo etiam si specificaret de matrimonio cōtrahendo, & non specificaret de persona non valerit. Hæc autem vt habetur in dist. cap. secundo. & ca. fi. sunt quæ requirunt spe-

cialia mādātum, scilicet inquirere, corrigere, deponere, subditorem excessus punire, conferre beneficia, dare literas commendatitias ad ordines. Et si episcopus suo subdito eligendi sibi idoneum confessorum licentiam dederit, non propter hoc a referuatis absoluti poterit. cap. si episcopus de pœ. & remis. libro sexto, quia in concessione generali, illa non veniunt, quæ quis verisimiliter non esset concessurus in specie, vt supra dictum est, & ibi in text. Genus enim continet species non actus, sed potentia.

10 Mortuum prelato habente vicarium, ipse vicarius, (vel si alio nomine vocetur) si fuit electus a toto conuentu, vel a collegio patrum, vel si habet autoritatem a lege, quia ista durat, per se uat & ipse, secundum Panor. in c. 1. ne sede vacante. inno. secus est, si factus est a priore, episcopo, abbate, vel alio prelato, quia nō durat eo moriente. Cessat etiam vicarij potestas, episcopo excommunicato. Panor. in ca. i. de officio leg. Intellige secundum quoddam re integrā: quia idem iudicium est, sicut de delegato, secundum Panor. in cap. licet. de offic. delega. Secus autem quando res non est integra, secundum Ioan. And. in dicto cap. i. de offic. vicari. Nota etiam secundum Panor. in cap. volente. de offic. delega. positio vno vicario, reliquis nō remouetur, licet cōtrarium tenuerit Ioan. Cal.

VINDICATIO.

Vindicatio vna est, quæ per iudicem, vel superiorē exercetur, secundum quod iura disponunt diuina, vel humana, & si fiat secundum rectam intentionem, est actus bonus a virtute proced

precedens. Altera, quæ fit, seu appetitur a persona priuata, & quantum ad actum vindicandi illicitum, est priuata personæ, nisi propter defensionem cum moderamine, vt supra, Homicidii. s. 3. Est enim actio habentis potestatem super eū, qui punitur. Quantum autem ad appetitum, nō est peccatū appetere vindictam, id est, iustam punitionē mortuam, hoc est enim appetere iustitiam, dammodo non appetatur ex odio, vel gratia fatiandi animum, vel alio malo fine, sed vel propter correctionem delinquentis, vel vt alij timeant, vel propter bonum pacis, & huiusmodi: aliter vindicantes se, vel vltionem appetentes, & non pradiito modo, mortaliter peccant, nisi ex imperfectiōe actus, vel in re parua. Potest etiam quis querere vltionem de propria iniuria, quando redundat in vituperium Dei, sicut fecit Siluerius Papa, qui excommunicauit eos, qui eum exilem fecerant fieri. 23. q. 4. c. Guisifarius, vel quidō vergit in detrimentum animarū, vel in scandalum: quia non est contra charitatem, aliis patienter ferre laudabile est. c. tu bonus tolera. 27. q. 4. Mali ad exercitium bonorū a Deo permittitur, ideo patienter tolerandi sunt.

VINVM.

Vinum non bibentes, ordinari ad sacerdotium non possunt. Ex eo enim quod vinū abhorret, possent vomere sacramentum. arg. in c. si quis per de con. d. i.

VIRGINITAS.

Virginitatem seruare non solum est licitum, sed laudabile, non quia fit præceptum, sed cōsiliū, iuxta illud Aposto. De

virginibus præceptū domini nō habeo, consilium autem do. Et quia possit quis obicere præceptū Dei, scilicet, crescite, & multiplicamini, &c. dicitur, & sufficit hoc ab aliquibus adimpleri & non est necesse ab omnibus. Imo expedit aliquos cōlibem vt tam docere, vt vacent contemplationi. Quinimō ceteris paribus, virginitas præfertur coniugio, secundū Tho. secunda secunde, q. 152. a. 4. Præceptum enim illud multitudini, nō singulari dātū est. 1. Virginitas non perditur, si virgo dormiens violatur, dummodo quando inuit dormiuit, hac intentione non fuerit: nec si vi opprimatur, dummodo non consentiat in talem delectationem, licet sentiat emneque dum patitur feminis fluxum, dummodo renitatur quantum potest, etiam quod corporalem habeat delectationem. Nam virginitas principaliter consistit in deliberata voluntate non experiendi veneream delectationem, quæ sentitur in emissionem feminis.

VIRGINVM.

consecratio.

Virginum consecratio solum ad episcopum pertinet, & iuxta ecclesie cura committitur, & in tali consecratione confertur gratia, secundū Tho. 4. sent. d. 38. q. 1. nisi fit obex: non est vt sacramentum, quia sacramentum nō est, sed ex opere operantis.

2. Mulieres virgines mente, sed corpore corruptæ, quia violentur, siue dormientes, siue aliter: siue corruptæ, nō debent cōsecrari, quantum virginitatem non perdididerint formaliter, quia ecclesia tantū de exterioribus iudicat, & ad hoc est capi. ille. 31. q. 5. Quæ autem corpore incorruptæ

sunt, licet mēte sint corrupta, & etiam actualiter in somno, vel vigilia corruptione passē fuerint, quia tamen corporis habent integritatem, consecrari possunt, sunt enim in statu virginū secundum ecclesie iudicium, quare de apparentibus iudicant.

3 Quidam vero propter vitandum scandalū, quando sacerdos sunt corporaliter corrupti, consecrati eas mutantes verba virginitatis in verba castitatis, quod fieri non debet, quia propter vitandum scandalū, non debent sacramenta, vel sacramentalia vitari: possunt tamen benedici, dicendo illas orationes, & faciendū illas cæremōnias, quæ nō sunt de substantia consecrationis, mutato nomine virginitatis in nomen continentie, vel castitatis, consecrari autē nullo modo possunt: quia talis fictio sacramentalibus est iniuriosa.

4 Possunt velari in die Epiphaniæ, in natalibus Apostolorum, per totam hebdomadam resurrexionis, omni die dominico, vt not. in §. velamen. 20. q. 1. in articulo mortis omni die. cap. deuotus. 20. q. 1. Secundum aliquos in solēmbus festiuitatibus possunt velari, nec ante 25. annum. c. placuit. 20. q. 1. Viduis autem porell dari velum, sed non cum illa solennitate, quia semiplena continentia in illis est.

VISITATIO.

1 **V**isitare possunt omnes habentes ordinariā iurisdictionē, vt episcopi, archiepiscopi, archidiaconi, decanus, abbates, & prælati religionū, legati apostolice sedis, quibus cōmittitur vel à Papa, vel ab ordinariis, vt in c. Romana. de cen. lib. 6. de offic. or. c. conuenerit. de offic. archid. ca.

mandamus. de stat. mo. c. pe. & si. c. inter cætera. de off. ordi.

2 De ordine, quem visitator debet tenere in d. c. Romana. constat, quomodo deoet proponere verbum Dei, deinde inquirere de vita & conuersatione ministrarū in ecclesiis, & de aliis, quod spectant ad officium, in d. c. Romana. Religiosi sua sequantur instituta, & cōsuetudines, vt in d. c. Romana.

3 Visitator à locis visitatis, & non ab aliis, potest accipere procuracionem pro victu illius diei, siue in victualibus, siue in pecunia, & quod tantum vnā procuracionem recipiat vnā die, etiam quod plures ecclesias visitet, & si alter accipiat istis nō concurrentibus, tenetur infra mēsem restituere in duplū ecclesie, à qua accepit, alioquin patriarchæ, episcopi, archiepiscopi, sunt ipso facto interditi ab ingressu ecclesie, inferiores verō his sunt suspēsi ab officio, & beneficio, donec in duplum restituant, nec valet remissio, vel danteum liberalitas, seu gratia, eos liberare, nisi restituant. c. exigit. c. felicitis. de cen. in 6. legati tamen vltra hoc, possunt accipere expensas quas fecerunt in equis, & vestibus, & huiusmodi, dum vadunt ad visitandum, & etiam nuncijs apostolicis, secundum Pan. in c. procuracionem. de cen. à munere autē quod prohibetur accipi, excipit Hostie. c. esulentum, & poculentum, & xenia, quæ sunt munera, quæ hospitibus dantur, quæ non extenduntur ad munera qualitercūque. ff. de consensu. l. solent. quod limitat Ioan. mo. si sunt ibi aliqua comedenda, si autem sunt parata, vt capones, consecraciones, & huiusmodi, pe-

riculum.

riculum est. Si libi circa si. Neq; officiales visitatoris aliquid recipere ratione visitationis debent.

4 Archiepiscopus, & episcopus, possunt visitare monasteria exempta, nisi super hoc habeant priuilegium. c. optz. de rescrip. Possunt & visitare hospitalia, si sunt loca religiosa, vt quia constructa sunt, & instituta auctoritate episcopi. Si autem clarum est, quod non sunt religiosa, & qui instituit est viuens, non poterant visitare sine licentia institutis. Si verò mortuus est, & voluit remanere hospitalia, poterunt visitare. c. vt iuxta. de offic. ord. Tunc enim habet formam, & statum loci pji.

VNCTIO.

1 **V**inctio extrema, quod est sacramentum, non est de necessitate salutis, si quis tamen non accipit, quia contēnit, mortaliter peccat, non minus, quā contēnens quodcūque aliud ecclesie mandatū, vt dicit Caie. ibi in summa, quia contemptus vbique damnabilis.

2 Hoc sacramētum fuit à Christo institutū, sicut & alia omnia, secundum Tho. 4. sent. d. 23. questio. 1. promulgatum autem ab Apostolis: cuius materia est oleū oliuæ ab episcopo consecratum. Forma autem est hæc, Per istam vinctiōem, & suam piissimā misericordiam, indulget tibi dominus quicquid deliquisti per vitam. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. & sic de cæteris sensibus, secundum Tho. supra. vide c. nunquid. de conf. distin. 5. At ly, in nomine patris, & c. nō videtur esse de substantia formæ, secundum Tho.

3 Datur hoc sacramentum in robur spirituale, contra debilita-

tem relictam ex actuali peccato, vel originali, etiam contra gratiam, nisi sit obex, secundū Tho. supra. Et licet fiant multæ vinctiōes, vltima tamē est quæ operatur in virtute precedentium: in qua infunditur gratia, non autem character imprimitur, quia per ipsum sacramentum non deputatur homo ad aliquod agendum vel ad recipiendum directè pertinens ad cultum Dei, sed solum ad spiritualem sanitate consequendam.

4 A solo sacerdote, etiā in mortis articulo, datur extrema vinctio, vno clerico præsentē, vel saltem in necessitate vno seculari respondente. cap. quæ sit. de verbo. signi.

5 Si autem necessitas adesset, qui non est proprius sacerdos potest inungere sub rathabitione, quia necessitas nō habet legem. de reg. iur. c. quod non est. imò etiam si esset suspēsus ab ingressu ecclesie, secundum Archi. flo. faciendū portari per alium de ecclesia: non autem si esset suspēsus ab officio præfate. Non tamē religiosus, sine licentia, sub pena excommunicationis. de priuilegio. religio. supra. Excommunicatione 49. quam licentiam potest dare proprius sacerdos, etiam quod sit excommunicatus, sicut excommunicatus, & suspēsus à iurisdictione, datur licentiam audiendi confessiones.

6 Hoc sacramentum non debet dari nisi adultis, & infirmis, ac in mortis articulo constitutis, ex ipsa infirmitate, secundum Petr. de palu. ideo non datur occidendis, vel euntibus ad bellum, & huiusmodi, quia talis mors non imminet ex defectu nature, sed euentu fortune. His autem

autem qui præ senio deficient sine actuali infirmitate datur, & etiam phrethicus & amentibus, si sana mente petierunt, alias nō, & maxime quando crederetur, quod irruerentiam exhiberet huius sacramēto, etiam quōd petierint, vel petant.

7 Debet etiam dari illis, qui ex infirmitate vniū iam rationis amiserunt, quantum non actualiter petierint, dummodo sine tales persone, de quibus constat, q̄ bene vixerint, & quōd si haberent tunc vsum rationis, petierint, vt creditur: quia etsi nō petierint explicitē, petierunt tamen implicitē, secundum Pe. de palu. & Arc. flor. & sic habet vsus ecclesiæ. Et quando S. Tho. dicit quōd non debet dari nisi habentibus actiualem deuotionem. 4. sent. d. 3. q. 2. a. 2. q. 3. debet intelligi, qui non habent, nec habuerunt. Debet etiam dari adultis baptizatis, licet nunquā peccauerint, secundum Pe. de pal. & Archie. flor. quia remanet pugna contra hostem, nec est mendaciū in forma, quia remansit debilitas mentis, ex prioribus delictis. Debet etiam dari illi, de quo dubitatur an sit mortuus sub conditione, scilicet, si est viuus. Sed si moritur ante completionem, non est vltra procedendum. Et debet simul vngere sacerdos, & verba proferre, secundum eundem Pe. de palu. in 4. senten.

8 Partes quinque sensum debent iungi, secundum Tho. iuprā, quia sunt peccandi radices, videlicet, oculi, aures, nares, labia, manus, pedes etiam, & quibusdam renes, non autem communiter propter reuerentiam. Si verō quis aliquo membro caret, pars propinquo illi mē-

bro, vngatur, & sufficit.

9 Hoc sacramentum potest iterari sine iniuria, quia non habet effectum perpetuū, etiam in eadem infirmitate, vt si infirmus sit in periculo mortis, & vngatur, & postmodum releuetur, & deinde post aliquot dies iterum sit in articulo mortis, potest iterum vngi, & maxime quando infirmitas est diuturna, vt esset paralytis, vel febri ethica.

V N I O.

Vnio beneficiorum, & ecclesiæ suarum potest fieri, quia Papa potest vnire vnā ecclesiā inferiorē alteri cuiuscunque cum causā, & sine causā, & sine consensu canonicorum, secundum Pan. in c. vnire de exco. p̄gla. Eodem modo episcopus circa ecclesiās sibi subiectas in sua diocesi, nō tamen sine causā, & canonicorū cōsensu. c. pastoralis. in fi. de donatio. Alij autem inferiores nequaquam possunt, nisi præscriptis modis fiat, & quibus modis fiat, & quibus confessoribus, vide tamen ca. quia monasterium. de rel. do. ca. quod translationem. de offi. leg. Quinque enim modis tales vniones fieri solent.

V O L V N T A S.

1 Voluntas hominis durat etiam post mortē concedentis, secundum leges canonicas, in cap. fina. de preca. Ideo quando conceditur aliquid alicui absolute, sine alia limitatione, durat etiam post mortem concedentis. maiores. de baptis. vt si abbas instituit priorem, durat etiā ipso mortuo quando ab abbate cum collegio, quod non moritur, fuit institutus, secus si concessisset vsque ad beneplacitum suum, quia beneplacitum expi-

rat

rat per mortem concedentis. c. si gratiosā. de rescript. lib. 6. Secus si dixit ad beneplacitum sedis, quæ nūquam moritur, etiā quōd Papa moriatur. d. c. si gratiosē. Idem quando dicitur donec voluerō, vel aliter ordinauerō, vel reuocauerō, vel cum aliquo termino concernente actum, quia per mortem expirat ille actus, & illud beneplacitum, per d. capit. si gratiosē, vbi fit determinatio eorū, quæ prius erant dubia circa hoc, & huic standum est nūc, oppositū videtur tenere Gem. in dicit. cap. si gratiosē. ibi. pone quōd Papa, & c. cum Ioan. Andr. & quibusdam alijs. & bonas videtur adducere rationes. Vide si placet, prima tamen opinio melior censetur.

2 Volūtas humana tenetur conformari diuinæ quo ad causam formalem, volendo ea quæ Deus vult, eodē modo, scilicet ex charitate, quo ad causam finalem, volendo ad eundem finem, quia Deus, quo ad causam efficientē, volendo ea, quæ Deus vult non velle, siue voluntate antecedenti, siue consequenti, quando nobis innotescit: quo ad causam materiale, volendo ea, quæ Deus vult, non voluntate naturali, sed voluntate deliberata, quando cognoscimus Deum si velle, licet displiceat nostræ voluntati. vt nostra est, aliter non conformans voluntatem suam diuinæ, mortaliter peccat, quia recedit à re dā regula humanorum actuum, quæ est volūtas diuina, vt dicit Hercules. primo senten. dist. 48. & Tho. ver. q. 23 & primo sen. dist. 2. q. vlti.

V O T V M.

3 Votum, secundum Thom. 2. 2. quæst. 88. a. 1. est delibera-

ta, & spontanea promissio Deo facta, de his quæ sunt Dei. Ideo vota, quæ sunt sine deliberatione, vel sine cognitione discursiua, vel non voluntaria, vel de rebus malis, vel non bonis, nō sunt verā vota, vt dicemus. Nota. q̄ iudicare de votis, primō occurrat videre quātum ad materiam, quando teneant, & quando non teneant. Nam si fiat votum de aliquo illicito, vt facere fornicationem, vel facere contra consilium Christi: vt non seruare castitatem, & huiusmodi, vel de aliquo, quod est indifferens ad bonum, vel malum, vt nō lauare manus, p̄tinare caput, hanc non sunt vota valida, quia sunt de materia, quæ Deo non placet, propterea dictum est. quōd est de his, quæ Dei sunt. Ideo similia faciens vota peccat, non tamen semper mortaliter, quia si vouet quod est mortale, vt furari, mortale est. Secundo, si vouet contra consilia, ita paratus animo, quōd etiam occurrente necessitate articulo non intendit facere contra tale votū, mortaliter peccat. Tertio, etiam mortaliter agit, si vouet huiusmodi vota stulta, vt nō lauare faciem, vel p̄tinare caput, & huiusmodi, cognoscit quid facit, & quōd hoc Deo displicet, & tamen vult se ad hoc obligare. Huiusmodi enim vota essent blasphemica peccatum. Si tamen crederet hoc parum displicere Deo, sicut fuit venialia, esset & hoc veniale peccatum, quia charitatem non excluderet.

4 Quantum autem ad primum modum, non solum peccat mortaliter vouēs, quod ex se malum est, sed etiam quod bonum est, sed vestitum malo sine, vt mutare

tuare propter inanem gloriam, vel auaritiam. Peccat enim vouendo, & peccat adimplendo. Similiter peccat vouendo Deo aliquid licitum offerre, si poterit aliquid illicitum consequi, vt aliterium, hoc enim est facere Deum authorem criminis. Similiter si ille, qui obtinuit aliquid illicitum, vt alterius bona, voueat Deo, vtputa decem aureos, quasi referens ei gratias pro obtenta re illicita, hoc mortale est, & blasphemia, concordat Caieta. ibi in summa. Videatur enim facere Deum mediatorem, & fautorem peccati.

3 Si quis autem rem illicitam exerceat, vouens quoddam si aliquid eueniat, vel non, tali illicito pendente, vt cum fur est in furto, vouet vnum aureum, si non capiatur, & huiusmodi, tale votum tenet conditione eueniente, quauis actus furti sit res illicita, votum tamen nõ cadit super furtum, sed super non capi, quod non est illicitum. Si vero quis ad euitandum aliquid, quod tenetur euitare, obliget se voto si hoc eueniat, vt dicendo, si blasphemauero, voueo me ieiunaturum in pane, & aqua, huiusmodi eueniente casu, tenet votum. euenit tunc Caiet. ver. votum.

4 Circa vota operum, quæ sunt indifferentia ad bonum, & malum moraliter, intelligendum est tali opere remanente in sua indifferentia, quia sic non tenet votum. Si autem talia opera dirigerentur in aliquem bonum finem, tunc tenent votum, vt cum quis vouet non ire ad talem ecclesiam ad audiendum missam, vt euitet aliquid periculum, vel non comedere talem cibum, vt se in sanitate conseruet, & hu-

iusmodi, tale votum tenet, quia rationale est, quoddam si cessat causa propter quam factum est votum, non tenet amplius, vt si ablatum est periculum in casibus prædictis, quia materia facta est indifferens ad bonum, vel malum.

5 Secundo considerare possumus votum ex parte vouentis an tenetur, nam quandoque quis simulatè vouet coram hominibus, & in veritate non vouet, & votum nullum est in conscientia, vt cum quis fingit se profiteri in aliqua religione tria vota, tamen quia recipit ecclesiam, debet compelli ad seruandum, quod ore Deo promisit. Dolus enim nulli debet patrocinari. Peccauit tamen mortaliter sic fingendo, quia Deo iniuriam fecit, & fuit causa sequentis le indali, dñs effiacem operam ad tale scandalum.

6 Aliquando quis fallaciter vouet, quia intendit vouere, sed non seruare promissum, & huiusmodi verè sunt vota, & ita adimpleri debent, ac si cum intentione implendi facta fuissent, & ita moraliter peccatur non implendo, sicut peccatur est admittendo. Concor. Caiet. secunda secundæ. qd. 88. a. ad 4. dubium. in corpore responsionis. & in summa, ver. votum. Aliquando quis imperfectè vouet, quia actus vouendi nõ est per rationem, vel voluntatem deliberatam, sed per modum primi motus, cui voluntas non assentit, & tunc tale votum non tenet ratum, actus imperfecti. Quandoque homo vouet, & deliberatè, sed non plena discussione rationis, vt communiter fit in timoribus, in infirmitatibus, & in rebus repentinis, vel ex animi leuitate, vel ex pronitate ad vouendum,

uendum, vt mulieribus consecutum est. Et licet ista vota nõ sint ex lógo rationis discursu, & meditatione, tamen est actus deliberatus, qui in paruo tempore fit, sicut deliberatio fornicandi, & huiusmodi, constituit peccatum mortale, licet nõ sit facta cum tali examine. Quauis ergo huiusmodi vota sint minus plena, & facilliter dispensentur, tamè tenentur. Aliquando vouens nõ est perfectæ ætatis, sicut profectus ante 14. annum, & tunc nõ tenet. c. is. q. de regul. iur. in 6. quia auctoritas ecclesiæ irritat vota huiusmodi solènia. sup. Professio. §. 1. Nouitij. §. 3. In aliis autem votis nõ est respectus ad ætatem 14. vel 7. annorum, sed ad liberum vium rationis. nam quandoque homo est doli capax, potest se ad voti obligare. Conformiter Caiet. supra, ver. votum. circa medium.

7 Tertiò aduertendum est, an vouens sit liber, vel subiectus, nam vota subiectarum personarum, vt filii familiaris, vxoris, serui, religiosi, & huiusmodi, sunt conditionalia, & sic intelliguntur, si superiori meo placuerit, & non sunt inualida, nec absolute obligant, sed si placuerit, vel nõ displicuerit superiori. Nõ si voueat de his, que sibi prohibita sunt à superiori, tenetur requirere voluntatem superioris, explicando votum, & si ei placet, tenetur adimplere, si nõ placet, irritum est votum, & nõ tenetur aliter implere, vt si religiosus vouit ire ad sanctum Iacobum, quia hoc est sibi prohibitum fieri sine licentia, debet licentiam petere modo supradicto. Si autem peteret licentiam perficiendo tale opus, non specificando quod vouerit, negant superior-

re, non est irritatum tale votum, ideo tenetur iterum petere licentiam, donec negetur in specie tale opus promissum, quia ad hoc quod irritetur, requiritur voluntas superioris volentes irritare, quod velle non potest, nisi fiat esse opus votium, vt dicit Caiet. ibi supra.

8 Quando verò fit votum de nõ prohibitis, vt si religiosus voueat dicere quotidie psalmos penitentialis, intelligitur si prælato non displicuerit, ideo tenetur illos diciere quouaque prælatus hoc sciens reprobat hæc obligationem, quam debet reprobare, si est sibi præiudicialis. Si verò tales subditi vouerit aliquid, in quo non subiciuntur alicui, nisi Deo, talia vota sunt valida absolute, vt si famulus voueat dare elemosynam de suo salario, & miles ieiunare vigiliam S. Barbara, & huiusmodi, quia in hoc actu non subiciuntur, vixi Deo: ideo possunt vouere, & vota tenent. Caiet. Concor.

9 Religiosi, qui totaliter sunt in potestate suorum prælatorum per votum solenne, & non habent aliquid tempus, in quo non possint à prælati occupari, nullum absolutum de bono vsu prerogationis facere possunt, neque de his, que continentur in regula, in quibus à prælato potest dispensari, vt non comedere carnes, & similia, quia in omnibus huiusmodi votis, potest dispensare prælatus, irritare, & oppositum præcipere. Possunt religiosi vonere seruare præcepta Dei, non peccare sic, vel sic, & firma sunt talia vota, & tenentur adimplere. Similiter de trãitu ad archiepiscopum religionem, & mutatione status melioris, &

zis, & similibus: quia in huiusmodi non habent superiorem nisi Deum, secundum mentem Caiet. secunda secunde. questio. 88. a. 8. & ibi Thom. licet quidam dicant omne votum religiosum, ipso iure esse irritum, adducentes capitulum. noluit. 33. quaest. 5. & c. monacho. 20. q. 4. in glo. Sed d. c. monacho. contra eos est, vt patet inuenti, quia dicit, quod monacho non licet sine consensu Abbatis vouere, & si vouerit, votum frangendum erit, ergo non est ipso iure irritum, sed irritandum. Tene ergo secundum, quod supra determinatum est. Confessit Sil. ver. Votum. 3. §. 43.

10. Quarto de impedimentis quandoque occurrentibus dicendum est, quae quandoque tollunt obligationem impletionis voti. Nam omne adueniens quod impediatur votum si adesset, quando quis vouet, impedit executionem voti iam facti, vt si adueniat impossibilitas, aut illicitum, aut impedimentum melioris boni, aut indifferentia, quia quodlibet horum impediit votum si adesset: sicut qui vouit facere capellam, factus pauper non tenetur, si vouit se ieiunare in festis feriis, factus infirmus, non tenetur, quia impossibile, vel difficile. Vouit visitare sepulchrum, factus religiosus non tenetur, quia esset impedimentum melioris boni. Vouit quis non ire ad talem domum, ubi erat mala mulier, mortua illa, non amplius tenetur, quia indifferens factum est votum. Aduerte tamen quando votum factum est impossibile pro vna parte, & pro alia non, vt sit quis habens votum castitatis contrahat matrimonium, non tenetur serua re castitatem, quia hac parte est

factum impossibile, tenetur tamen ex parte sua serua re quantum potest, vt non petat, sed tantum reddat, quia hoc potest, & cum voluntate seruandi quando poterit. Ideo mortuo marito, vel vxore, tenetur serua re votum, & castitatem viuere. Similiter de aliis similibus dicendum est.

11. Ex parte intentionis aliquando oritur impedimentum, quia votum intantum obligat, in quantum fuit intentio voueris se obligare, ideo requirenda est intentio vouentis, si fuit absoluta, vel conditionata, & si ad semper, vel pro aliquo tempore, licet forte verbis non expresserit. Si intendebat statim adimplere, vel post aliqua tempora. At cauentum est errorem quorundam dicentium, votum non valere si aduenit aliqua conditio voto, quam si praecogitasset, non nouisset. Hoc enim falsum est, & valde irrationabile. Quot enim viri sunt, qui si fuissent quando acceperunt vxores, ea qua postmodum, sibi acciderunt, non contraxissent: & tamen hoc non obstat, dicimus matrimonium tenere, & non possunt eas dimittere. idem de multis professis dicendum si cogitasset talia, professionem non fecissent, & tamen durat professio. Sic est de voto, quod fuit deliberate promissum: debuit enim prius voueris haec cogitare, secundum Caiet. supra. & si non cogitauerit, sibi imputetur.

12. Aliquando votum non obligat, quia est irritatum, vel dispensatum, vel commutatum, & haec oportet confessorem non ignorare. Irritatur votum non pertinere ad ecclesiasticam potestatem vniuersaliter, sed ad potestatem domi-

minat

minatium directè, ideo sufficit subditis sola voluntas domini irritantis, id est, nolentis votum valere, nec alia indiget dispensatio, vt si maritus dicat vxori, nolo quod facias tale quod vouisti, tunc votum statim non tenet, imò si dedit licentiam implendi, & postmodum reuocat, non tenetur vxor adimplere, licet ipse peccet reuocando, quod semel coeussit, vt dicitur Numeri. 30. ca. adiungit Aug. glo. iuxta ca. doctri. nam. Votum enim annullatum non reuertitur, nisi de nouo voueat quis.

13. Ad dispensandum in voto duo exiguntur, scilicet ecclesiastica auctoritas, & causa rationabilis: ut patet etiam Papa, si sine rationabili causa pro libito dispensat, non est audiendus, quia non habet potestatem nisi in aedificatione ecclesiae: & non est dominus, sed dispensator. Rationabilis causa dicitur, honor Dei, utilitas ecclesiae, & breuiter maius bonum, quae executio voti, quod quidem maius bonum oritur, vel si executio voti est illicita, vel inutilis, vel maioris boni impeditiva. Et quia dispensatio tollit votum quantum ad materiam, & quantum ad vinculum, ideo diligenter consideratione vtendum est, vt dicit Caiet. ibi §. v. votum.

14. Quantum ad voti commutationem in qua commutatur materia, & remanet obligatio vinculi, licet regulariter auctoritas ecclesiae exigatur, tamen si euidenter constat in melius, & gratius Deo commutari, potest quis propria auctoritate proprii votum commutare, vt dicit Caiet. ibi, expressit vt habens voti peregrinationis, potest in votum religionis propria auctoritate commutare,

& de huiusmodi, quia Deo plenius satisficit, cui facta fuerat promissio, dando quod melius, & magis acceptum est. Requiritur etiam, vt illud, in quod mutatur votum, saltem sit aequale, vt si mutet votum S. Iacobi, in peregrinationem sanctae Mariae de Loreto, qua propinquior est, non esse aequale, neque quo ad laborem, neque quo ad expensas, quae omnia considerari debent. Requiritur etiam causa, vt rationabiliter fiat talis commutatio, vel propter difficultatem, vel maius bonum. Potest etiam commutari gratiosè facere, quando sola materia voti commutatur, sed securus est vt semper in melius bonum mutetur quantumcunque parum, vt ibi Caiet. & hoc rationabiliter dicitur: quia Dei negotium agitur in commutatione voti.

15. Quatum autem ad peccatum, dico quod violare votum, quod verum est votum, mortaliter peccatur, vt prope perfidia contraria fidei, & promissioni diuinae, & quando est de bono, ad quod non tenebatur, est speciale peccatum: si verò erat votum de re, ad quae tenebatur, vt de confotendo semel in anno, vel huiusmodi, est circumstantia mutans speciem, secundum Caiet. ibi, id est in specie irreligiosè perfidit. Tab. ibi, votum. l. §. 2. dicit quod non, quia hoc non est propriè votum, vt dicit Tho. 4. sent. d. 38. quaest. 1. a. 1. quol. 2. circa fin. contra istum est Arc. flor. 3. parte. titu. ca. 2. §. 2. ideo hoc dicitur Caiet. melius videtur. Sed quoniam multi casus occurrunt, ideo ad particularia magis descendamus, vt haec materia magis intelligatur.

16 Si quis nouit aliquid absolute, & sine conditione temporis, tenetur statim, cum potest, adimplere commodè, quia scriptum est, Si quid uouisti Deo, nõ moreris reddere. Vt si uouit intrare religionem, non potest expectare ires, vel quatuor annos. Recurrendum tamen est ad eius intentionem, an scilicet intendere exequi statim, vel expectare, & huiusmodi, aliter non debet differre. Panorm. in cap. non est. eod. titu.

17 Qui uouit certo die facere aliquid opus, tenetur illo die facere, aliter peccat fractione uoti, & debet penitentiam agere de peccato, & uotum quam citius poterit adimplere, nisi quando uotum cadit supra illud tempus, ut si quis habebat uotum ieiunandi in uigilia Sancti Dominici, in honorem eius, si non ieiunauit, nõ tenetur amplius transacta uigilia, quia hoc uotum fuit onus temporis, sed sola penitentia satisfaciatur. Si uerò uouit ieiunare tribus diebus infra mensẽ, si non ieiunauit, tenetur de peccato penitere, & ultra hoc ieiunare tribus diebus, quum primum poterit, quia hoc uotum non est onus illius temporis, sed tempus appointum est, ut mensura impletionis uoti. Concord. Caiet. ibi. Qui uerò uouit omni anno, quartadecima die, utpata Augusti, propter aliquid gratiam consecutam a Deo, ieiunare tali die, si talis dies ueniat in dominica, si hoc fecit pro exultatione, ut fit promptior illo die ad spirituality, debet die dominica ieiunare, si pro afflictione corporis, vel pro satisfactione pro peccatis uouit, ieiunet in sabbato, ut se conformet

ecclesiæ, si de nullo horum cogitauit, vel tatum de exultatione, similiter ieiunet dominica die. Si de utroque cogitauit, conformetur de ecclesiæ, secundum lo. de Neap. in quolibet.

18 Qui uouit religionem intrare, & hanc principaliter elegit, debet facere totum conatum quod potest in eam intradi, quòd si illam non recipere non uult, si aliam querere tenetur, quòd si nullam inuenit cum recipere uolentem, à uoto penitus est absolutus, quia in uoto intelligitur, si inuenero, qui me recipiant, & potest licite nubere, ut dicit Caiet. secunda secunda. q. 88. a. 3. ad 2. Si autem uouisset non solum intrare religionem, sed etiam seruare castitatem, tunc etiam quòd non potest recipi, teneretur ad continentiam: & si contrahat, & consummat, peccat caeteris contra uotum, & debet exactus debitum reddere, tenetur nihilominus seruare castitatem, eo modo, quo potest, ut patet in supradictis, & versic. Matrimonium. §. 55. & per Sancti Thom. secunda secunda. 7. Quòd si credidisset quòd uouit, quòd hoc monasterium, vel hac religio non recipiet eum, non se obligasset huic uoto, non tenetur aliam querere religionem, nec seruare castitatem, sed potest nubere, quia non uouit omnino statum mutare, ideo ad illius intentionem recurrendum est: & quando dubius est, totius pars eligatur. Si uerò uouit tantum hanc religionem, vel hoc monasterium intrare, non tenetur aliam, vel aliud monasterium querere. Thom. ibi supra, a. 3. ad 2. nec caffè uouit, nisi intendisset mutare statum, ut dictum est.

Si quis

19 Si quis ex sua culpa impotens factus est ad seruandum uotum, debet seruare quantum potest, & de peccato penitere, ut qui habens uotum uirginitatis fornicatus est, peniteat, & decaetoro caste uiuat, quia uirginaliter uiuere non potest, & de caeteris, ut supra dictum est.

20 Potens implere uotum, & ex negligentia multum differens aduertenter, à mortali non exultat, cum statim (ut supra, diximus) tenetur implere, secus si tardat ad obliuione, vel expectat commoditatem, ut melius perficiat, & non est periculum uerisimile de impossibilitate superueniente, ut impleatur, vel non credit teneri, tunc quia cum non mordet conscientia. Si autem perdit postpositum implendi, mortaliter peccat, etiam si postmodum impleat, quia semper debet in nobis perseverare uoluntas saltem habitualis, à adimplendi ea, ad quæ tenetur. Sed si peniteat eum uouisse, dimodo adimpleat uotum, nõ peccat mortaliter, quia uouere nõ erat de necessarijs ad salutem.

21 Qui uouit offerre unum festonum, & aliqui festoni ualent plus, aliqui minus, potest offerre quæ uult, secus si in mente habuit offerre illum, qui plus ualebat, licet uerbus non expresserit. Idem in alijs, quia mens uouentis potius inspicieda est, quam uerba.

22 Qui habet duo uota incõpossibilia, ut ingredi religionem, & ducere pauperem in uxorem, seruet quod maius est, si sunt æqualia, uel dubia, seruet primum, uel quod cõuenientius est, uel arbitrio boni uiri se committat, de alio faciat ad iudicium superioris. Tho. 4. sen. d. 38. a. 4.

23 Qui uouit seruare aliquam regulam, non tenetur seruare omnia quæ sunt in ea, sed eo modo quo tenentur professores illius regulæ, ut supra, Religio. §. vñdecimo.

24 Filius etiam hæres patris, non tenetur ad uota patris, quæ sunt personalia, ut peregrinari, ieiunare, & huiusmodi, nisi imposita à patre promiserit implere. ca. licet. eod. titu. Uota autem realia, ut fundare capellam, dare totum elemosyna, & similia, tenetur si uult esse hæres, & hæreditas hoc patitur, quia si plus importaret uota, quam hæreditas, non teneretur. Si autem sit uotum personale, & reale, utrunque expressum, ut ire Romam, & auferre unum aureum, tenetur ad id quod reale est, scilicet offerre per se, uel per alium, non autem ire, uel alium mittere. Si autem illud reale non est expressum, sed accessorium, non tenetur ad illud, quia remotio principali uota, remouetur accessorium: quia si non tenetur ire s. Iacobum pro patre, nec etiam mittere expensas, quas pater fecisset. Concord. Pe. de pa. Vide pro hoc d. e. licet. & c. tuas nos. de vsu. & c. r. de for.

Qui uouit ieiunare in festo alicuius sancti, si ueniat in Dominica, sufficit in sabbato ieiunare conformando se ecclesiæ, quæ non consueuit in festis ieiunare, nisi habuerit in intentione ieiunare, etiam quòd ueniat in Dominica, uel distingue, ut supra. §. 17. Idem si uocatur ieiunare totum mensẽ, Dominici dies non intelliguntur, nisi hoc intellexerit.

26 Qui uouit ieiunare omni sexta feria, & cum hoc uigilia ali-

Z 3

- cuius sancti, si vigilia dicta in sexta feria venerit, pro vtroque satisficit. Ita enim consuevit ecclesia, vt in vigilia S. Th. apostoli, vel Matthæi in aliquo die quatuor temporum venerit, ieiunatio vigiliam pro vtroque satisficit: nisi aliter in intentione tunc habuerit, ad quã recurrendum est.
- 27 Qui nouit omni die ieiunare, peccat mortaliter tãtum illa vice prima, qua frangit ieiunium quodlibet, nõ qualibet vice, qua comedit. Si autem habet votum nunquam comedendi carnes, omni vice, qua comedit, frangit votum, & peccat mortaliter, etiã quod centum vicibus comedere, secundum quosdam distinguens inter preceptum affirmatiuum, & negatiuum, secundum Dur. in 4. quod placet Arc. flo. 2. par. tit. 6. c. 2. §. 9. supra, Ieiunium. §. 14.
- 28 Qui proficitur in religione approbata, est absolutus ab omnibus votis factis in seculo, secundum Th. in 4. sent. & Pan. in capitul. nec requiritur alia irritatio, vel absolutio, secundum Pet. de 4. sent. d. 38. q. 4. a. cõ. clusione 6.
- 29 De dispensatione votorum, & precipue solenni, supra, Dispensatio. an Papa possit, & quæ episcopus potest. Papa in omni voto, præter illud, per quod quis Deo consecratur, potest dispensare, secundum Sil. ver. votum 4. q. 3. §. 4. cui quatuor vota reserua rur. Vide ibi.
- V S V E A P O.
- V S V C A P I O. est dominij acquisitione per cõtinuatione possessionis, temporis lege de finito, cum titulo. l. 2. ff. eod. titu. Tempus vero ritum annorum est. 26. q. 3. ca. in summa, & vt rerum do-

- minia sint certa, & litibus imponatur finis, inuenta est. Instit. eo. tit. §. 1. & locũ habet in conscientia, eo modo quo dictum est 3. de Prescriptione. §. 1. Vide ibi, quia illi vsucapio conformis in multis est.
- 2 Ad vsucapionẽ requiritur primò, bona fides in toto tempore vt de prescriptione supra dictũ est, nec iuris excusat ignorantia, videlicet vt sit bona fidei. nunquam. ff. eo. tit. Secundò, qd sit re mobili, quia de immobili est prescriptio, vt ibi dictum est. Tertio, qd res tradatur, vel quasi, aliter possessio nõ haberetur, sine traditione, vel quasi, vel alio modo possideatur per triennium. C. de pã. l. tradi. Quartò, Titulus verus, non putatur, vel falsus. ff. pro lega. l. 2. & 3. Quid sit verus Titulus, supra, Prescriptio. §. 3.
- 3 Vscapio non possunt quæ prohibetur, vt res futiuz, & vi possessæ. Not. glo. in d. c. in summa, & res sacra, & religiosa, liber homo, & decima. de prescript. cap. causam. seruis fugitiuis, via publica, aqueductus. ff. eo. tit. l. vsucapionem, & quæ alienari prohibentur regulariter. ff. de fun. do. l. fundo. ff. de verborum signific. alienationis.
- 4 Qui potest licitè possidere, potest vsucapere, ideo seruis non potest vsucapere, nec; furiosus, dum est in furore. ff. eod. tit. l. 3. Prescriptio. §. 9.
- 5 Tituli dominium transferentes sunt decem, de quibus ad lógum agit Sil. versico. vsucapio. circa finem, scilicet pro soluto, pro emptore, pro transacto, pro hærede, pro donato, pro derelicto, pro legato, pro dote, pro suo, pro iudicato, vide ibi ad lógum, quia

quia alterius negotij sunt.

V S V R A.

- V Sura, secundum Tho. secunda de secundã. q. 78. est lucrum ex mutuo pacto debitum, vel exactum, & est peccatum mortale, quia cõtra iustitiam, & charitatem. Videtur enim bis pecunia, vel pecuniã vsum vendere, qui non est præter pecuniam, & lãdit proximum, ideo contra charitatem est. Et not. quòd nomine lucri venit omne quod pecunia æstimari potest, vt moneta, obsequium, obligatio, vt supra de simonia diximus. Primò ergo dicendum occurrit de vsura exteriori.
- 2 Vsurã exterior committitur, cum quis intendit lucrari ex mutuo pacto interueniente explicito vel implicito, vt dicit Caieta. ibi, in summa. Et intelligit lucrari, quod suum non est, quia si intenderet rehabere suum, non esset vsura. vnde ex his patet, quod mutuans Ioanni, vt eius amicitiam habeat, vel conseruet, non cõmittere vsuram, quia amicitia non est pecunia appetibilitate, & sic de similibus. itẽ mutuans Petro, vt habeat ab eo quod dare teneret, quia fortè aliter habere non potest, non committit vsuram. Similiter si mutuet quis Petro cum pacto vt non trahat eum ad iudicem, vel quòd cesset à vexatione, vel quòd omnia iniuste patiebatur, vsura non est, quia redimit vexationem suam, & sic in huiusmodi: & nõ solõ pro se, sed etiam pro suis amicis, quia hoc non est cõtra iustitiam, ideo vsura esse non potest, nec quod illiciti.
- 3 Non est vsura deducere in pactum, vt vltra fortè satisfacti mutuant de damno, & interesse, qd patitur, ex eo quòd seruauit amico

mutuõdo, quia non tenetur cum suo dño mutuarẽ, nisi in extrema necessitate: nec querit lucrũ alienum, sed suum. Potest etiam mutuanẽ se seruire indemnem à lucro cessante, vt scilicet vltra fortè habeat quod verisimiliter esse sua pecunia, quam paratã habebat, ad considerandi periculum arbitrij boni viri. Secus autẽ est, quòd pecuniam aliam habeat, quam tamen non exercet in mercantia, vel si illam non profuisset exponere. Similiter si vellet totum lucrum, quod sperabat, vel poterat euenire, quia lucrum in potentia, non est lucrum actũ. Multa enim possunt euenire impedimenta, quæ computari, & æstimari debent.

4 Sunt multi casus, in quibus nõ licet mutuarẽ. Et primò, si Petrus mutat Socrati cũ pacto, vt Socrates remutaret ipsi Petro, non licet, quia hæc obligatio civilis, est appetibilis pecunia, licet ex morali debito tenetur remutare, adueniente necessitate, si potest. Secundò, si alium mutuas cum pacto, vt veniat ad furnũ tuum ad coquendum, vel huiusmodi, est vsura, propter talem obligationem, quæ est pecunia appetibilis. Item si mutuas alium, vt cõcedat officium prætorie tibi, vel huiusmodi, non licet. Nota tamen quòd tales vsurarij non tenentur ad restitutionem lucri facti, vel ex furno, vel venditione rei proprie iuste facta, vel ex officio, vel huiusmodi, sed tenentur vltra penitentiam relaxare talem obligationẽ illi, cui dederat mutuum. Lucrum autem, quod fecerunt in suis laboribus, vel in industriis, iustum est, ideo tenere possunt, tenetur

etiam ad recompensationem huiusmodi obligationis, ad arbitrium boni viri. Conscitit Caie. in summa, ibi in predictis casibus, & hoc etiam suadet ratio.

5. Si quis mutat communitati cum pacto, quod non solvatur onera iusta, quousque suam restituerint pecuniam, vsura est, & tenetur restituere communitati totum, quod solvisset de iustis oneribus. Secus autem si indebit solueret huiusmodi onera, quia hoc esset restituere suam vexationem, iuxta superius dicta, nec vsura sortem alienum haberet.

6. Si Socrates habens campum sterilem, vel quendam iura desperata, mutat Petro, cum Pacto, quod Petrus emat talia iura, vel campum talem, vsura est, propter obligationem, quam tenetur relaxare, & de damno illato pro tali emptione facere satis debet.

7. Mutans alicui super pignore, cum pacto, quod habeat duo vel tria pro centenario, ratione custodiae pignoris, vsura est, quod minus lucrum principaliter vult ex mutuo: potest tamen se servare indemnem ex pignore, vt tantum habeat quantum circa rem pignoratam bona fide expendit, vt si faciat expensas animalium pignoro, & nihil cu eo lucratur, vel perdit tempus exstinguendo vestes, nec a tineis ledantur, & huiusmodi, potest petere, & debet satis fieri ei ab eo, qui pignus depositavit. Sicut enim ex pignore quis non debet fieri lucupletior, ita nec pauperior, quia esset hoc servare alteri cum damno proprio.

8. Mutans Antonio centum aureos, cum pacto, quod Antonius afficeret mutuantem, quod ha-

beret centum aureos, & vsura hoc tot pro centenario vsura est, quoniam vsura sortem vult obligationem talem. Cum hoc tamen fiat, vt qui dat nauiganti mille ad negotiandum, potest accipere ab eo, vel ab alio assecurationem, quod rehaebit mille, & quinque pro centenario, vel huiusmodi, supra, Negotiatio. §. secundo, non tamen dum mutat, debet talem obligationem petere. capit. nauiganti. de vsuris. Aliud est enim lucrum ex mutuo petere, & aliud ex negotiatione pecuniae.

9. Qui accedens, vel locat pecuniam alteri, vt ille utatur ad ostentationem, vt faciat bancherii, vel vt ponat in brodio, pro aliqua medicina, vel dum dat aurum pro argento, vel contra, non est vsura, quia ibi non est mutuum, ideo licitum est accipere aliquid moderatum. Pecunia enim licet formaliter non possit vendi, potest tamen materialiter, & vendi, & locari. supra, Cambium. §. secundo. Et quod hoc non sit mutuum, patet. Si enim hoc modo locetur, & percat, perit locanti, & non locatori, nisi locator sit in culpa, quia non est translatum dominium talis pecuniae, in ipsum locatorem, sicut fit in mutuo.

10. Quando debitor fuit in mora, & non soluit tempore debito: si creditor vsura sortem accipiat penam positam, & suum interesse lucri cessantis, & damni emergentis, non est vsura, quia nec contra iustitiam. Intelligit tamen, quando moratur contra voluntatem creditoris, secus si creditor terminum prolongasset, vel esset contentus de rali mora: tunc si quid vsura sorte acciperet, esset vsura.

vsura. Ex his dictis casibus, alios multos, his similes poterit quis solvere. In predictis autem casibus, est mutuum explicite, & facile est videre.

11. Ex mutuo autem implicito, consurgit multipliciter vsura, secundum varios contractus: & primo, in venditione, & emptione, vt si quis vedit rem aliquam plus, ratione dilationis temporis tantum, quam si tunc venderet recipiendo pecuniam, vel vilius emit, quia solutioem anticipat, hic est vsura, quia ex mutuo implicito vsura sortem aliquid accipit. Si tamen venditor erat rem suam servaturus, quam tunc vendit, in alio tempus, quod verisimiliter erat plus valitura, potest plus vendere quam valeat tunc, consideratis periculis, laboribus, & expensis ad arbitrium boni hominis. Similiter si emit rem ante tempus minori pretio non ratione anticipationis, sed ratione periculorum, quibus se exponit, quia potest tunc minus valere, sicut & plus: dummodo non diminuat de eo, quod verisimiliter poterit valere plus, vel minus: non est vsura. Exponit enim se fortunae. supra, Emptio. §. 8. Not. quod vendentes plus, vel plus, ad terminum, vsura pretium rigidum, non excusantur ex eo, quod dicunt se servare indemnes, quia seruiunt communitati, quia si aliquando lucratur, & aliquando perdunt, sciunt quod hoc modo transit mercantia, & habeant patientiam, compensantes lucrum cum dano: nec excusantur, quia illo tempore intermedio carent pecuniis, ex quibus tantum possent lucrari, quia etiam possent perdere, si haberent. Hoc enim esset aperire viam vsuris. Nec

excusantur ex eo, quod oportet eos facere expensas, cum multi non solvant tempore debito, quia si aliqui non solvant, aliqui tamen sunt solventes, ideo non debent pati pro non solventibus, quod fieret in talibus contractibus, & esset iniqum.

12. Si quis vendit frumentum, nisi pro pretio nunc currente, solvendum in Calen. Maii, cum pacto, quod si isto tempore intermedio plus valebit, plus soluet, non tamen minus soluet, si minus valebit, vsura est, in canauiganti de vsu, & contractus valde iniqum reputatur.

13. Qui tenetur hinc ad annum solvere centum, & quia soluit nunc, ratione anticipationis, non dat nisi 90. vsuram committit. Est enim mutuum implicitum: secus si ratione interesse, quod patitur ex hoc.

14. Qui emit minus iusto agrum, cum pacto retrouendendi, & interrum locat venditori dictum agrum ad rationem quinque, vel septem, pro centum, vsura est, quia non est vera venditio, sed mutuum palliatum, quod patet ex eo, quod enit longe minori pretio, quam valeat. Si vero eadem veret, etiam cum pacto retrouenditionis, quotienscunq; dederit dictam summam pecuniam, quam emens exibat, & hoc in termino decem annorum, & non citius: etiam quod minus soluat, quam si emerit sine hoc onere de retrouendendo, quia sic minus valet, dummodo det iustum pretium considerato hoc graamine, & cum pacto, vt loquetur cum ipse venditori, cum fit soluto, quomodo fundus potest portare, vel ad tot pro centenario, secundum consuetudinem,

habendo respectum non ad pecuniam, sed ad fundum, contractus est licitus. Et ratio potest assignari, quia ibi est vera venditio, vera locatio, & fictum de fundo caput locans, in foro conscientie, licet in foro contentio iste contractus esse suspensus, secundum Joan. And. in cap. ad nostram. de emptio, & vendi. & sic tenet Sil. v. supra. 2. quæst. 15.

15 Vendens possessionem non habenti totam pecuniam, vel nihil, cum pacto, quod vsquequo dederit pecuniam soluat 5. pro centum secundum consuetudinem, habendo respectum ad suum interesse, quod patitur ex mora solvendi, non est v. supra. Possit etiam vendere fundum, & servare sibi fructus, donec soluerit pretium, vel dare illi fructus, pro tanto estimatos secundum quosdam, sed non est verum. per cap. in ciuitate. de v. supra.

16 Si quis super agro, vel domo, constituit censum annuum, ad rationem tot pro centum secundum morem patrie, cum pacto, quod venditor possit se francare, non est v. supra: contractus enim iste determinatus est quod sit licitus, per sedem Apostolicam pluries, & ita tenet Caes. ibi supra, & quotidie prædicatur.

17 Dans pecuniam artifici, vel alteri, cum pacto, quod capitale sibi sit saluum, & quod habeat tantum lucræ absolute, etiam quod sit verisimile, & quasi certum, quod talis artifex plus lucrabitur ex illa pecunia, v. supra est, quia dans pecuniam fiat lucræ, & non damno.

18 Emens agrum, vel domum, qui in veritate non extant, sed emi ac si essent, & locat cum annuo censu, v. supra est, quia lucrum est ex mutuo, & ficto contractu. quan-

do scilicet emptor scit, secus si esset in bona fide. De v. supra que sit in cambiis, supra, Cambium. §. 7. 8. 9.

19 Titius indigens C. aureis, petit Sempronium, vt ei mutuet: Sépronius dicit, quod dabit tot pannos, valentes C. aureos, cum pacto, quod reuēdat dictos pannos, dicto Sempronio, pro 90. duc. quos tunc de presenti dat ipsi Titio, refutuit autem ducatos centos, quod est pretium pannorum, hinc ad 5. vel 6. menses: v. supra palliata est, per multos contractus, quia ibi est obligatio, vt reuēdat sibi pro 90. Concordat Caes. ibi. Idem dicit si per interpositam personam fiat, sicut communiter fit, vt magis pallietur.

20 Ioan. habens pecuniam quam credit, vel debet debere banniri, vel dimitti de pretio, mutuat illam Antonio, qui antequam banniat, est illum expensurus, licet postmodum Ioan. plus recipiat, quam tunc valeat, non committit v. supra, quia non mutuauit, vt plus haberet, sed vt dampnum suu vitaret, sine damno proximi. Secus si mutuat cum spe plus recipiendi, vel quando Antonius non esset eam tunc expensurus, quia dampnum proximo inferret. Ita tenet Alexand. Lombard. in quolib. Intellige quando non sperat plus recipere, sed tantum se seruare indemne. Huc casum ponit Angelica, verbo, V. supra. §. 76. & Sil. ibi, v. supra. prima. questio. 35.

21 Ex mutuo, vltra sortem, nihil committer recipi potest, nec sperari, dicente Christo, Mutuum dare nihil inde sperantes. In aliquando tamen casibus licet, vt quando datur merè gratis, sine pacto, vel ex beneuolentia. Non enim

enim mutuando factus est quis peioris conditionis quam antea esset, ideo si antè poterat recipere aliquid gratis, multo magis post hoc beneficium. Similiter ratione interesse, vt supra dictum est. Vnde ponuntur quidam versus, pro memoria. Feuda, fideiussor, pro dote, stipendia, clerici Veditio, fructus, cui velles iure nocere, Vendēs sub dubio, pretium post tempora soluens, Pœnam nec fraudem lex commissoria gratis, Dans locis pœpa plus sorte modi datur illis. Declaratio horum versuum.

23 Feuda, quando ecclesia accipit in pignus suum feudum. cap. 2. de feudis. Quando fideiussor soluit pro eo cui fidem dedit, & patitur interesse. Tertio, quando gener sustinet onera matrimonij cap. salubriter. de v. supra. Et requiruntur tria, scilicet sustinere onera, non excedere suum interesse, & quod non fuerit appositus terminus à principio, quia si fuit appositus, tempore intermedio, non potest facere fructus pignoris suos. Nam sicut potuit accipere eam sine dote, ita & expectare per annum, & plus: secus si non appositus est terminus, quia tunc fructus pignoris potest facere suos, & non computare in sortem, maxime si sic conuētum fuerit. Item hæres mariti qui tenentur restituere dotem infra annum, vel duos, isto interim debent alere relictam, quando non habet vnde aliter viuat, donec restituant dotem, & statutum augmentum, quod soluant tot pro centenario, pro alimentis est pium, & honestum, secundum Panorm.

in cap. salubriter. de v. supra. ipsa autem res relicta, fructus pignoris alter non faciet suos, sed computabit in sortem, similiter & hæres dei mariti possidētēs pignus dotis, quia non sustinent onera matrimonij, non facient fructus suos. Quarto, clericus qui accipit in pignus possessionem suæ ecclesie. de v. supra. cap. 1. & 2. quia forte aliter quomodo erant, non poterat rehabere. Quinto, quando venduntur fructus ad tempus, in ciuitate. de v. supra. Et quādo licet accipere plus dictum est, & quando est v. supra, ratione expectationis. Sexto, quod datur ad v. supra hostibus, quibus iuste possemus accipere quæ possident, & quando quis vult suum rehabere, vt supra dictum est, §. 2. Septimo, quādo vendens vellet seruare v. supra ad aliquod tempus, in quo verisimile est quod res esset plus valitura, quā tunc, vt supra, §. 11. de v. supra. c. fi.

24 Quarto, clericus qui accipit in pignus possessionem suæ ecclesie. de v. supra. cap. 1. & 2. quia forte aliter quomodo erant, non poterat rehabere. Quinto, quando venduntur fructus ad tempus, in ciuitate. de v. supra.

25 Et quādo licet accipere plus dictum est, & quando est v. supra, ratione expectationis. Sexto, quod datur ad v. supra hostibus, quibus iuste possemus accipere quæ possident, & quando quis vult suum rehabere, vt supra dictum est, §. 2.

26 Octauo, quādo quis esset in mora solvendi, sicut diximus de fideiussoribus. ca. peruenit. c. cōquestus. de v. supra. Nono, quando accipit ratione pœne, vt supra, & in ver. pœna. §. 5. Quomodo ius sit positum exigi. de arbi. c. dilecti.

Decimo, quādo sit contractus de retrouentione, vt supra, §. 14. quia licet accipere fructus, quando est vera venditio. capit. illo nos. de pig. Vndecimo, quando gratis datur, vt supra, §. 21. 28. d. cap. de eulogijs. Duodecimo, quando datur pecunia ad ostensionem, & eadem restituenda, vt supra, §. 9. in prædictis casibus licet aliquid accipere vltra sortem, vt diffusè supra diximus in dictis locis.

Socrates indigēs pecunia, accipit mutuò à Titio C. scuta, cū pacto, quod ista C. scuta Laurentius

zur totidem, sicut alia C. scuta, quæ habet penes Sempronium mercatorem, nõ est vsura, dummodo Titius paratus esset ponere illa C. scuta, apud mercatorem, cum iusto contractu, & subiecti periculis deductis expensis, &c. quia hoc est seruare le indemnem à cessante lucro, nisi Socrates in tali constitutus esset necessitate, quod Titius teneretur gratis mutare, supra, Societas. §. 15. De cõtractibus qui sũt in societatis, quãdo sunt vsurarij, vel nõ, supra, Societas. per totum, vide ibi à §. primo, vsque ad 28.

30 Habens agrũ, domum, equũ, vel rem aliam in pignus, ex qua potest fructum percipere, & de factõ percipit, non computando in sortem, sed pro se retinendo, committit vsuram, nisi esset talis res, quæ mutuari solet sine pretio, vel liber, vel tale pignus verè esset accipientis, & non dantis, sed iniuste detinebat, tunc accipiens potest fructus percipere, tanquam de re propria, vel quando crederet dominum pignoris esse contentum, quod pignoris vel retur, vel quando tantum valeret expenle circa pignus factæ, quantum vt illas, vt si datur equus in pignus, & huiusmodi, cui oportet facere expensas: postquam vi eo ad proportionem expensarum, nisi patronus solueret expensas, tunc enim lucrum vsus debet integrè restitui patrono.

31 Emens rem pignoratam, soluto capitali, tenetur eam restituere cum fructibus, secundum Richar. in 4. senten. dist. 15. quia res sua non est, & sic alienum teneret, quod non licet.

32 Accipiens agrum, domum, vel

alium in pignus, pro aliquo debito, etiam quod plus valeat, quam sit debitum, cum pacto, quod si infra annum non soluerit debitum, pignoratõ transeat in venditionem, est licitum in personam negligentem soluentis, dummodo nõ fiat pactum hoc in fraudem, vt quia credit, quod tunc eris impotes ad solvendum. lito autem interim non recipiat fructum, quem non computet in sortem, quia sic esset vsura, & conseruato venditio nulla. c. vulnerato. quæst. 1.

An mercator plus vendentes ad tempus, quam ad contantos, non tamen excedentes pretium rigidum, vsuram committant, supra, Emptio. §. 2. vbi hæc quæstio determinatur.

33 Franciscus emit à Laurentio iura exigendi C. scuta à quodam debitore, minore pretio quam sit centum scuta, vt puta 90. non ratione præuentionis solutionis pretij, sed ratione laboris, vel periculi, cui se exponit, est licitus talis cõtractus: secus si minus daret ratione præuentionis. Litigia autem secundum iura civilia. C. de mand. l. per diuersas. minori pretio vendi non possunt, & hoc statutum est pro communia bono, ideo qui sic emit C. scuta per quinquaginta, nõ poterit habere nisi quinquaginta, quæ principali creditori data sunt. Item qui debet hinc ad annum soluere C. aureos, & creditor petit, & contentatur nunc de 90. reliquum autem dimittit, non est vsurarius, secundum Ioan. de Ripa. nec obstat capitulo in ciuitate. & cap. nauiganti. de vsur. quia hoc tenetur sibi concessum ad solutionem, quia est sibi commodum, est vèdibile, & sic videtur suam commod

commoditatem, & interesse vendere. Et sic tenet.

34 Committitur & vsura mentalis sine pacto, quando quis mutuat cum sepe habendi aliquid pecunia appreciabile, supra forte: quia dicitur in Euangelio, Mutuum date, nihil inde sperantes. & si veniet lucrum vltra sortem, tenetur restituere, nisi sperauit aliquid dari, non ex mutuo, sed ex gratitudine, tunc enim non peccat, nec restitutionis est obnoxius. Quod si amborum intentio scilicet dantis, & accipientis sit bona, non cadit peccatum, nec restitutio, si aliquid detur gratis, si verò vtriusq; intentio tendit ad mutuum, accipiens plus peccat, & tenetur restituere. Si verò dantis est mala solum, accipientis verò mutuo bona, & dat aliquid gratis illi qui dedit mutuo, tenetur restituere, quia mutuum contaminatum habuit, nisi sit certus, quod gratis dederit. Si autem mutuantis intentio fuit pia, & credit datum esse gratis, non peccat accipere, nec tenetur restituere, donec ei innotescat, quod non gratis dedit, patet per ea quæ supra dicta sunt.

35 Si quis libetius mutuat ei quæ gratum nouit, quam illi, qui non ita gratus, vel ingratus est, non propter hoc vsuræ vitio inuoluitur, quia sequitur quod naturale est, scilicet prius benemeritis beneficere.

36 Est communitas habens statum, quod quicumque habens filiam vnus anni, dederit 70. aureos communitati, si dicit filia maritata, vsque ad viginti quatuor annos vixerit, habebit aureos quingentos, si verò ante dictum tempus moriatur puella, ducati remaneant communitati,

hic cõtractus est vsurarius, quia in mutuis veri, vel interpretatis, spe lucri principaliter factus, à sònore nõ excusat periculum, vel dubium. dicto capitulo. nauiganti. nec obstat, quod quando captale, & lucrum sunt periculo mutuantis, vt dicit Richar. in quarto senten. licet recipitur vltra sortem, quia illud verum est, si periculum sit ex natura rei non autem si ex lapsu temporis, vt in proposito. Sil. vsura. secunda quæstio 37. Tab. vero versus 15. §. vlti. oppositum tenere videtur, primum tamen melius.

37 Socrates, & Plato cõueniunt in hoc cõtractu, quod Plato dat Socrati centum cum pacto, quod ad 10. annos restituatur centum & quinquaginta, & si infra hoc tempus alter eorum moriatur, sit extinctus cõtractus, ita quod Socrates liberatur à restitutione. Si verò ambo superuixerint, Plato habeat aliquid vltra sortem, secundum Alex. Lomb. cõtractus iste vsurarius est, quia ex mutuo vltra sortem exigitur obligatio, licet sub periculo. d. capi. nauiganti. periculum enim non excusat, vbi causa temporis non proprij, aliquid plus accipitur. Sic etiã tener Sil. ver. vsura. 2. §. 36. Tab. vero versus vsura. 15. §. 10. videtur ad oppositum declinare, vt in precedenti §. dixi. & cum Sil. tenet.

38 Accipere ad vsuram, quando quis indiget, ab eo qui paratus est dare, peccatum non est, quia iste actus mutuantis de se malus non est, sed bonus, si bono modo fiat, ideo licet indigenti vi opere alieno, quod ex se malum non est. Etiam quod quis non indiget, non propter hoc mortaliter peccat: licet non sit bene factum.

factum. Inducere autem alium ad hoc, qui paratus non est, mortale peccatum semper est, sicut inducere ad fornicationē, si per se, id est, ex intentione inducatur. Nō enim qui inducit aliquē ad mutuandum, inducit ad vsurā, licet nolit sine vsura mutuare. Vellet enim mutuum sine vsura, sed quia non potest habere sine vsura, consentit, & vult pati hoc malum vsurę, nō maius malum incurrat, vnde non consentit in vsuram, sed in mutuum. Idē dic de mediatoribus, qui non debet inducere ad vsuram, neque quęre- rentes, quibus vsurarius accomodet, quia sic essent ministri iniquitatis, & vsurarij, & participarent in crimine, & vinculo restitutionis. Possunt tamē inducere eos ad mutuandum indigentibus, quia hoc sine peccato fieri potest, cum sit opus pietatis, & de consilio.

39 Participantes cum vsurario vtendo re aliena, quę in seipsa apud vsurarium, vt vti veste, vel equo pignoratīs, peccant, sicut participantes in re furata, contrahentes rem alienam inuito domino, & vltra peccatum, tenentur ad satisfactionem. Si autem participant in rebus vsurarij, quę alię non sunt in seipsis, & ex hoc vsurarius sit impotens ad restituendum, iniquę agunt, non possunt aliquos contrahētes cum ipso vsurario facere, nec dona, aut dotem accipere, quia hoc esset in iacturam proximi. Nam si vsurarius cras reuocet, quia hoc esset in iacturam proximi. Nam si vsurarius cras reuocet restituere, ex eo quod distraxit bona, & sic pauperibus non possit satisfieri. Est tamen licitum ab eo emere, vel ei vendere, quia ex hoc non fit pauper,

rior, nec impotentior ad restituendum, & consequenter, quādo non sit impotens ad restituendum, potest quis cum vsurario negotiari, recipere bona, dotem, & huiusmodi, quia in vsura trāsfertur dominium, vt communiter tenent doctores, licet Thom. secunda secundę. quęstio. 78. articulo. in calce corporis. & Caiet. ibi, & in quo l. quęst. de vsura, oppositum tenere videatur. Et secundum hanc regulam solues multos casus, vt quom quęritur an vxor, filij, & familia vsurarij possint viuere de rebus vsurarij dic quod non, quando non habet nisi bona vsuraria, nisi essent in extrema necessitate, vel agerent vitiler negotium creditorum, suadendo vsurario restitutionē, vel corporaliter operādo ad bonificationem honorum pignoratōrum, vel aliorum bonorum, vt potentior fiat ad restituendum. *supra*, Restitutio. 6. 73. & 45.

Famuli vsurariorum, qui de mandato eorum dant, & recipiunt ad vsuram, quod si ipsi non facerent, nihilominus dominus faceret, si ad manus eorum de vsura nihil venit, non tenentur restituere, secundum Pe. de palu. Secus si sint principales, sine quibus non fieret, tunc tenentur, quia dant sufficientem causam. Idem dic de eo, qui sine mandato domini fenerat, tenetur ad restitutionem, etiam quod nihil ad manus eius perueniat: oppositum videtur tenere Caiet. *supra*, restitutio. 6. 3. & secundum eum determinauimus tenendum esse.

41 Notarij conscientēs instrumenta vsurarū taliter, quod non videantur vsurę sunt periuri, & infames, & tenentur restituere,

quia

quia dederunt sufficientem causam. Si vero fecerunt instrumentum clarū, licet sint periuri, non tamen tenentur restituere, quia qui sunt grauati, possunt per tale instrumentum le iurare. Eodē modo dic de testibus, & aliis concurrentibus, qui non dederunt causam sufficientem, non tenentur ad restitutionem.

42 Si communitas aliqua, vel collegium, dat ad vsuram, qui sunt principales, & sine quibus hoc nō fieret, tenentur restituere in solidum: quia sufficientem præstant causam, alij autem qui tantum consentiunt, vel non contradicunt, cum possent, peccant, & tenentur ad tantum, quantum ad illos peruenit enolumentum, quia isti habent malam voluntatem tantum. Intellige hic, & in aliis casibus supradictis, quod tenentur restituere in solidum, si tamē quilibet pro parte sua soluat, nō debet quilibet soluere totū, sed in casu, quo alij non soluant. Idem dic de dante causam, & participante, quod tenentur restituere, quando principalis non satisfaciunt.

43 Non licet etiam pauperibus, & fratribus mendicantibus, extra extremam necessitatem elemosynas maxime notabiles, recipere ab vsurario, qui non habet nisi bona certa restituenda, secus autem si haberet cum his alia bona etiam vsuraria, sed incerta. Prædicatores autem, vel confessores, qui inducunt in publico, vel in priuato vsurarios ad restitutionem, possunt recipere, cum illorum negotium agāt, quibus restituendum est. cap. cum voluntate de sent. ex com. Oblationes autem recipi prohibentur, ne ecclesia fauere videatur istis,

secundum Pa. & Innoc. in c. cum voluntate.

44 Aduocati, procuratores, iudices defendentes vsurarios scienter, ne soluant vsuras eis, & quibus abstulerunt, vel adiuuantes ad hoc quod exigantur, non solū mortaliter agunt, sed restitutioni sunt obnoxij, secundum Hoff. & Innocen. in c. Michael. de vsu. causa enim sunt, quod vsurę non restituantur.

45 An aliquis possit tollere ab vsurario, vt restituatur ei, & quo vsurarius exigit vsurarię, vel satisfaciatur sibi, cui vsurarius est debitor, *supra*, Furum. 6. 5.

46 Eodem modo domini temporales tenentur restituere, si com ponit cum vsurariis, & accipiunt pecunias, vel bona restitutioni obnoxia, vt impudent ad vsuram. Similiter quando requiruntur, vt faciant vsuras restitui, & nolunt, quia tunc sunt in culpa, & præbent causam, quod pauperes non habeant, quod eis debetur. Propterea de quodam illato eis tenentur.

47 De monte pietatis iam multi doctores multa scripserunt, sed nunc, quia à sede Apostolica determinatum est in consilio Lateranensi, standum est tali determinationi, quę quadrat supradictis. In consilio Iub. Leone decimo sic dicitur: Declaramus, & diffinimus montes pietatis per respublicas institutos, & auctoritate sedis Apostolicę hæcenus approbatos, & confirmatos, in quibus pro eorum expensis, & indemitate aliquid moderatum, ad solas ministrorum expensas, & aliarum rerum, ad illorū conseruationem pertinentiū, pro illorū indemitate dūtata, vltra sortem, absque lucro eorundem mont

montium recipere, neq; speciem mali præferre, neque peccandi incientium præstare, neque villo pacto improbari, quinimo meritum esse, ac laudari, & probari debere tale mutuum minime vsurarium putare, licetq; illorum pietatem, & misericordiam populis prædicare, etiam in indigentibus, multo tamen perfectius, multoq; sanctius fore, si omnino tales montes gratuiti in partem, vel aliunde, &c. Et contra hanc determinationem prædicare, est lata excommunicatio. supra, ex lata excommunicatio. 74.

48 Approbantur ergo montes, nõ autem capitula facta pro talibus montibus, quæ sacris canonibus contraria sunt, vt ex literis approbationis potest patere. Licet forte aliqua exemplaria impressa contineant, quod approbantur mōtes, cum capitulis. Si sic, sunt diminuta. Sed debet etiam apponi, non sacris canonibus contraria, vt fiat in suo originali. Scit dicit Caie. in quod. de monte pietatis viua voce sic esse in originalibus, & vidisse copiam bullæ Mantuanæ, calamo scriptæ sic stare, se affirmat. Ideo caute circa hoc ambulandum est.

49 De pagis, & scriptis, respektu locorum Genue, vel aliorum banchorum, an licite, & sine vsura possint emi, hic queritur. Exempli gratia.

50 Petrus habet scriptum, quod hinc ad annum recipere potest C. aureos super tali banco, & quia nunc indiget pecunia pro suis negotiis, vendit Antonio tale ius, posse scilicet recipere duos C. aureos pro 90. dico quod non est vsura, quia non interuenit mutuum, sed est emptio. Profet tamen esse iniustitia, si non

emeret iusto pretio. Non enim tantum valet pecunia futura, quam tum prærens, quoniam prærens potest expendi, non autem futura, maxime, quia postea aliquid interuenire periculum. Ita dicitur quod est de Genensibus pagis. Item est Ioan. qui hinc ad annos quatuor debet recipere in locis Genue mille duca. Qui nunc sunt acerbi, id est, non maturi, vendit Bartholomæo pro 90. soluentibus nunciis contractus est licitus, tum ratione periculorum, tum ratione acerbitatis, quia pecunia acerba non tantum valet, quantum matura, tum quia Calixtus Papa, & Sixtus quarens, concesserunt, quod nõ fecissent, si fuisset vsura, tum quia sic habet consuetudo facta ab ecclesia, & tolerata. Et quauis multas questiones faciant doctores, tamen hæc est vltima determinatio, quod tales contractus sunt liciti. Si quis autem mentem haberet corruptam circa hoc, esset illicitum, non ratione contractus in se, sed aliunde. Quod autem non vendatur pecunia, seu paga, clarum est, quia nõ tenetur loã. assignare pecuniam, vel pagam Bartholomæo, sed tantum ius, vel chirographũ. Similiter quod nõ sit mutuum patet, nihil enim remanet restitendum, & omne periculum apud ementem remanet. Iustum tamen pretium in huiusmodi relinquatur arbitrio boni viri, in his negotiis praticis, vel secundum communem cursum, secundum quod inueniuntur quandoque partem ementes quandoque multi. Nec plura de pagis huiusmodi dicenda arbitror nunc.

51 De montibus Genueſibus iam diu factis à cõmunitate, de quibus

bus Papa, & totus mundus scit, & tolerat, & sunt à cõmunitate facti, suppono, quod sint liciti, ex eo quod ecclesia nõ reprobauit per tot tempora.

52 De montibus factis in ciuitatibus ponitur casus. Cõmunitas Placentiæ, habet annuales redditus præditorum, vel gabellarum, vel huiusmodi, & indiget pecuniis, propter quod cogit ciues ad præstandum cõmunitati, cum hoc, quod habeant 5. pro centenarij, constituit eis annum reditum ex veris redditibus cõmunitatis. Ad hunc contractum dico, quod cõmunitas potest pro vilitate publica, & vt minus grauentur ciues, & sic etiam ciues dantes pecunias possunt habere annum cõsum. Hæc enim est emptio, & nõ mutuum, quia dantes pecuniam, non possunt reuocare quid volunt, neque periculum pecunie est penes eos, qui dant, sed penes cõmunitatem recipientem: periculum verò census, est penes ciues dantes pecuniam, & dominium possessionis similiter. Si autem cõmunitas tales redditus in veritate non haberet, sed fidei, & in aere, tunc casus esset dubius, non autem si extant. Et hoc signum, quod talis contractus est licitus, quia ecclesia sic, & non prohibet, & persona seculares, & religioſæ habent super tales montes suos redditus, & venduntur, & emuntur huiusmodi census, quod non feret à personis doctis, & timoratis, si non essent liciti. Multi alij casus, & infinitum variantur, tum propter varias doctorum opiniones, tum quia particularia sunt quasi infinita. Diximus tamen rationes generales, propter quas facile

poterit quis cõtractus licitos ab illicitis discernere, & vbi notum non sufficit, vade ad maiora volumina. Hæc autem nostra imbecillitati sufficiant.

53 Vsurarius publicus dicitur notorius, qui de iure conuictus est, & cõdenatus, vel notarius nororietate facti, quia paratam tenet mēsam, vel omnibus mutat, vel si per alia argumēta cõuincatur, tunc debet cõtra eũ fieri sententia, & sic dicitur manifestus, vel si coram sacerdote, & aliis testibus, cõfessus est se vsurariũ, & madauit restitui vsuras, & resignauit libros, & tales sunt infames, nec ad altaris cõmunionem admittitur. c. quia in omnib. de vsur. neq; ad oblationē, & ecclesiastica careant sepultura, & sepeliētia ex cõmunitati, nec debet interesse quis corũ testamētis, & corũ testamēta, & codicilla sunt nulla. c. quanquam. de vsu. Et in c. vsurarium. de vsur. lib. 6. præcipitur omnibus dominis, & vnicuersitatibus terrarũ, ne permittant alienigenas in terris suis cõducere domos ad exercendũ forus, vel conductas habere, & q̄ nemo eis domos locet, aliter contrahentes puniuntur vtriusque pena. Hoc tamē de Iudeis vsurariis non intelligitur, sed de Christianis, secundum cõmunitatem doct., aliter incurrit collectũ, vel vniuersales interdiciũ episcopi, & superiores suspensionem, & inferiores verò ecclesiastici, sententiã excommunicacionis ipso facto, si nõ expulerint de terris suis infra tres menses, vel si eis domos ad exercendũ forus locauerint, aut vsu quocunq; alio titulo conceſserint, etiam vendicionis, secundum Io. An. quam excommunicacionem, si per mensē animo indurato

durato sustinerint, terræ eorū quādiu in ipsis morantur, ipso factō subiacet interdīctō. Alij laici debent per excommunicationem ad hoc idem compelli, non obstante, & c. supra, Excommunicatione 80.

- 54 Domini temporales, & communitates Iudaei concedentes vt fœnerent, & locitates eis domos, & facientes cōuentiones cum eis super vsuris exercēdis, & soluen dis, per eos, qui mutuō accipiūt, mortaliter peccant, & sunt exco munitati, & tenentur ad restitu tionem vsurarij, si ipsi Iudaei non soluunt, quia statuetis, vel prae soluantur, sunt excommunicati. e. l. de vsuris. licet quidam opo situm consulerint, vt Barb. & Pau. de Castr. consil. 366. Petr. de Ancha. consil. 230. contra quos est domi. Alex. Vincentius, & multi doct. & ratio, & c. post miserabilē. de vsu. vbi praecipitur domi nis, vt compellant Iudaeos vsuras restituere, ergo fortiori nō exi gere. Ita & hoc Sil. tenet. Vsurā, vtri. circa fin. Ex dictis etiam patet, quod non licet locare alicui do mos, vt ibi exerceant vsurę, si cu ter alie dare gladij furioso. Mul tæ nec penae debentur vsurarijs publicis, de quibus vide summas grādes. Sil. vtr. vsura. vti. vbi po nit multas pœnas vsurariis debi tas. & Tab. ibi. vsura. l. 5. §. 5.

V S V S F R V C T V S .

- 1 Vsurfructus, qui nominatur vsus vtendi re aliena, salua rei substantia, secundū glo. in l. i. ff. de vsu & habi. non potest proprie siltre in rebus, quæ solo vsu consumantur, quia vtendo non salua esset res, vt est vestis, tritium, & huiusmodi.

- 2 Vfus est tantum pro se: vt si concedo tibi vsum equi mei, non

propter hoc poteris dare alteri, vsufructus autem alteri commu nicari potest, Insist. de vsu & ha. Itē vsurarius habet tātum vsum rei, non autē fructus, vt qui vsum pecoris habet, non propter hoc lanam, & lac habebit, secus de vsufructuario.

3 Vsurfructuarius tenetur praesra re cautionē, quod vtetur rebus, quæ vsu non consumuntur, salua rerum substantia, sicut facit bonus vir, & q̄ finito vsufructu restituit proprietario quod superest. de his autem quæ consumuntur vsu, praestabit cautionem, q̄ ea exhibebit in ea qualitate, vel praestabit astimationem illorum bonorum. c. vlt. de pigno. De his verō quæ non consumuntur vsu, sed vetera sunt, vt vegetes, finito vsu, promittit restituere, si supererunt, secundum Pa. in d. c. si. Si autem cautionem nō praestat, obligatum ad hoc, & est in bona fide, licet facit fructus suos, nō autem quando est in mala fide, nolens cautionem praestare, quæ potest, & scit se teneri, vnde sic perceptos fructus tenetur restituere, secundum Pa. cap. constet. de pig. & sic intelligenda est gl. in l. si cuius. ff. de vsufructu & hac cautionem testator remittere potest in rebus, quæ vsu consumuntur, non autem in alijs, quia da retur materia delinquendi. ff. de vsufructu. l. si vsufructus. §. plane. & Panor. in d. c. constet.

4 Vsurfructuarius nō tenetur ad expensas magnas, & collectas, & refectiones, quæ quasi æquiualeat perceptioni fructuum, secundum glo. in l. qui concubina. ff. de lega. 3. ad paruas autem collectas, expensas, & c. tenetur secundum Ludou. de Roma. in nouel. Si autem esset legatarius vsufructuarius

Æuarius omnium rerum generaliter, tunc aut tenetur soluere praedicta, aut renuntiare. l. haecenus. ff. eo. tit.

- 5 Vsurfructuarius omniū bonorum tenetur soluere eas alienum, de bonis temporis, secundū Hostien. non autē si est relictus vsufructuarius alicuiarū rerum. l. i. ff. de vsufructu. leg. 2. & secundū Pa. de Ca. c. 85. sic fiet, quia proprietarius vendit de bonis pro solutione aris alieni, & sic vsufructuarius participabit in solutione, quia minus recipiet de fructibus.

- 6 Si plures sunt vsufructuarij, & vnus moriatur, accrescet alteri, & non reuertitur ad proprietarium, sed non solum quando omnes deficient. ff. de vsufructu. accre. per totum. institui. eod. §. 1.

- 7 Si relinquatur Petro vsufructus, donec filius erit in anno pubertatis, & antequā ad illud tēpus perueniat, moriatur filius: Petrus nihilominus vsufructuarius erit, vsq; ad illud tēpus: si verō tēpus non sit certū, vt si dicatur, donec nuperit filia mea, & moriatur antequā nubat, erit vsufructuarius vsq; dū viuat ipse vsufructuarius, quia fuit possibile quōd nunquam in vita eius nuperit. l. ambiguitatē. C. eo. tit.

- 8 Vsurfructuarius tenetur rescere de grege, de vineis, de arboribus si pereat, sicut bonus paterfamilias, quādo vnuerſaliter legatur vsufructus, non autē si legatur in animalibus, nisi ex causa sua pereant. ff. eo. l. vetus. insti. de rer. diu. §. sed. & si gregis.

- 9 Si filius, qui est in potestate patris, sit relictus vsufructuarius, & moriatur, pater nō amittit vsufructum, secundum Bar. in l. literis. C. de vsu. quia videtur factū

hoc esse contemplatione patris, si verō premoriatur pater, non amittet filius, quia tunc videtur factū contemplatione filij secundum eundem.

V X O R .

- 1 Vxor nomine in fauorabilibus venit mulier, quæ cōtraxit per verba de presenti, licet non consummauerit, in odiosis verō tantū illa, quæ consummavit. non sine. C. de bo. quæ l. & not. Panor. in c. tertio loco. de praesump.

- 2 Vxorē vir potest verberare ex magna causa, & leui verberatione, causa correctionis, secundum Pa. in c. quemadmodum, de iureiur. & secundum limitationē Hostiæ. & Gof. ibi alter faciens grauitur debet puniri. C. de resp. a. thep. fed. nouo iure. Non enim habet vxorem in potestate ordinariam, & cond. pater filium. l. si vxor. C. de sent. inter. nec potest eam ligare. cap. pl. uic. cum glo. 33. q. 2. nisi fit vxor clericus.

- 3 Vxorē adulterā vir occidere non potest, sine peccato mortali, licet lex quandoque non puniat, vt si eā vir inueniat actū in adultero. l. Gracchus. C. de adult. ca. inter. hęc. 33. q. 2. Permittit hoc lex humana sine punitione, non autem diuina.

- 4 Vxor secundum Pa. in c. ex literis, de pig. viuentē viro, potest quandoque agere ad restitutionē dotis, si vir accufatur propter maleficium, maxime cum peruenitur ad distrātionem bonorū, & vbi matrimonium venit separandum quo ad torum. cap. i. de dote post di. nu.

- 5 Vxor habens virum prodigum potest abscondere de bonis eius, & non obedire ei in hoc, quia agit negotium eius, si fit in bona

side. Idem quādo est iutor, & huiusmodi. Prudēter enim agit mariti bona conferuans.

6 Vxor (vt colligitur ex not. in c. si quis necessitate. 34. q. 2.) tenetur sequi virum, si vir transfert domicilium, nisi fecisset pactū, de non transeundo: nisi post pactum aliqua necessitas aduenierit, quæ impediret maritum ibi manere, tunc tenetur sequi eum, nec obstat, ar. c. vnaqueque. 13. q. 2. Si verò non transferatur domicilium, non tenetur sequi, secundum Hostien. neque si est vagabundus, secundum glo. in d. c. vnaqueque, nisi sciens eum vagabundum cōtraxerit, quia tunc

tenetur, nisi ex causa inhonestā esset vagabundus. vel si vellet eā ad peccatū trahere, vel esset imminens vitæ periculum, tunc non tenetur sequi, vt sentit glo. in d. cap. si quis.

7 Quid si vxor esset infirma infirmitate perpetua, taliter quod nūquam posset reddere debitum marito, sine periculo vitæ, vel grauis infirmitatis, ita vxoris, si ceteri mariti? dico quōd secundum Sancti Thom. Caie. debent ambo seruare continentiam, nec commiscere adinueniam, exponendo seiplos periculo mortis, vel grauis infirmitatis. supra, Debitum. 6. 3.

FINIS.

INDEX TITV.

L O R V M.

A	Abbas	pag. 7	Affasinus	65	Clericus	126
A	Abbatissa	8	Aftrologia	66	Coactio	133
A	Aborfus	9	Aftrutia	66	Cōmeterium	130
A	Abrogatio	10	Auaritia	66	Cogitatio	133
A	Ablens	10	Audacia	67	Collusio	134
A	Abolutio	11	Augurium	67	Columbarium	134
A	Abstinentia	11	Aulteritas	68	Commenda	135
A	Acceptio personarum	24			Commisio	136
	24		B		Commodatum	136
	Acedia	25	Ballista	68	Compensatio	138
	Acolytus	26	Balneum	68	Compositio	138
	Adio	26	Bannum	69	Compromissio	139
	Accusatio	26	Baptismus	69	Communio	139
	Adiuratio	32	Bellum	78	Concedere	143
	Administratio	33	Benedicere	85	Concilium	143
	Adoptio	33	Benefacere	85	Concubina	145
	Admonitio	33	Beneficium	86	Concubinitus	145
	Adoratio	35	Bestialitas	99	Concusio	146
	Adulatio	36	Bigamia	99	Confessio iudicialis	100
	Adulterium	37	Blasphemia	100	Bulle	101
	Aduocatus	39	Bulle	101		146
	Aestimatio	324	Calix	101	Confessio sacramentalis	148
	Affinitas	40	Calumnia	102	Confessor	155
	Agrestas	42	Campfor	102	Confirmatio sacramentalis	158
	Alchymia	42	Canonicus	105	Cōfirmatio electi	159
	Alicnatio	43	Canonica portio	105	Confraternitas	159
	Alimentum	43	Canonizatio	110	Coniuratio	160
	Altare	49	Cantus	110	Conscientia	160
	Ambitio	50	Capitulum	111	Consecratio prelato-rum	160
	Angaria	52	Carcer	112	Consecratio ecclesie	160
	Appellatio	50	Charitas	113		160
	Apollasia	54	Casus	114		160
	Aqua	57	Casus fortuitus	117		160
	Arbiter	57	Cathedra	117		163
	Archidiaconus	60	Cæcitas	118		163
	Archiepiscopus	61	Cedere	118		164
	Archipresbyter	62	Celatio	118		165
	Argumentatio	62	Censura	118		167
	Arra	63	Census	119		169
	Arreptitij	63	Chorea	120		170
	Arrogantia	63	Circumstantia	121		170
	Arrogatio	64	Citatio	123		171
	Ar	64	Ciuitas	125		172
			Clauis	125		173

INDEX

Corpora sanctorū	175	Eleemosyna	233
Corporalia	175	Emancipatio	235
Corpore vitiatuſ	175	Emphyteoſis	236
Credere	177	Empio	239
Crapula	177	Emanitas	245
Chriſma	177	Enormitas	249
Crudelitas	177	Epifcopuſ	250
Curioſitas	177	Acquitas	254
Cuſtoſ.	178	Eremita	257
		Error	254
D		Erubefcentia	254
Damnū	179	Aetas	254
Debitū coniugale	179	Euagatio mentis	255
Decimæ	183	Euangelium	255
Deſenſio	184	Euchariftia	256
Degradatio	185	Euiſtio	259
Delectatio moroſa	186	Excommunicatio	259
Delegare	187	Excufatio	314
Demoniacuſ	188	Executor	314
Denuntiatio	188	Exemptio	317
Depoſitū	189	Exequie	310
Deriſo	191	Exheredatio	321
Deſperatio	191	Expentæ	323
Detrahitio	192	Expoſitio	323
Diaconuſ	193	Expoſiti	324
Dignitas	194	F	
Dilapidator	195	Factū	325
Diſcordia	195	Falfariuſ	325
Diſputatio	195	Fama	326
Diſpenſatio	196	Familia	327
Diuinatio	202	Familiaritas	329
Diuortium	202	Fautor	329
Doctōr	205	Femina	329
Doluſ	206	Fefturn, vel ferie	330
Domiciliū	206	Feudū	335
Dominica dieſ	207	Fictio	335
Dominium	208	Fideiufſor	336
Donatio	210	Fideſ	338
Dos	216	Filiuſ	339
Dubitatio	221	Fornicatio	342
Duellum	221	Foruſ	342
Dulia	222	Frauſ	343
		Frigidū	343
E		Fruſtuſ	343
Ebrietat	222	Fugere	343
Ecleſia	223	Funeralia	344
Aedificatio	226	Furioſuſ	344
Eleſtio	226	Furtum	344

Infirmat

INDEX.

Infirmat	397	M	
Ingratitudo	397	Magiſter	505
Inhumanitat	398	Maledictio	510
Iniuria	398	Maleficiū	510
Iniuſtitia	400	Malitia	510
Inobediencia	400	Mandatum	511
Inquietudo	401	Manifestum	511
Inquiſitor	405	Martyrium	512
Inquiſitio	401	Matrimonium	512
Inſenſibilit	410	Medicuſ	533
In ſtirpeſ	410	Mendaciam	534
Intentio	411	Mercantia	535
Interdictū	411	Meretrix	535
Interſeſſe	429	Mileſ	536
Interpretatio	429	Minor	536
Inteſtatuſ	430	Minari	536
Intruſuſ	430	Miſſa	537
Interrogatio	431	Miſerabilis perſo.	545
Intimidat	435	Moderamen	545
Inuentuſ	435	Mollitit	546
Inuentariū	436	Monachuſ	546
Inuidia	437	Monafterium	548
Inuocatio	437	Moneta	548
Ira	438	Monopolium	548
Ironia	438	Mora	549
Irregularitat	439	Mortuū	549
Iudex	436	Mortuaria	550
Iudicium	439	Mulier	550
Iurare	467	Murmuratio	550
Iuſ	477	Mutilare	550
Iuſ patronatuſ	477	Mutuū	550
		N	
L		Naufragium	551
Laicuſ	480	Necromantia	551
Larue	481	Negligentia	551
Lenocinium	481	Negotiatio	552
Legatuſ	481	Nemeſiſ	553
Legatuſ	492	Nominatim	553
Legitimuſ	493	Notariuſ	553
Lepra	495	Notoriuſ	553
Lex	496	Nouitiuſ	554
Libelluſ	500	Nuptie	558
Literæ	500	O	
Litigium	500	Obedientia	559
Liuellum	501	Oblatio	561
Locatio	501	Oblatuſ	562
Luduſ	505	Obligatio	562
Luxuria	507	Obſtinatio	563
		Otiū	563
		Odiū	563
		Officiū	564
		Oleū	564
		Opinio	565
		Oratio	566
		Ordo	567
		Organum	570
		Ornatuſ	571
		Oſculum	572
		P	
		Paſtū	572
		Pallæ	574
		Pallium	574
		Papa	574
		Paraphernum	575
		Parenteſ	576
		Patria potteſtat	576
		Peccatum	576
		Pecculū	578
		Pecunia	583
		Pedagium	584
		Pena	584
		Penitentia	586
		Percuſio	587
		Peregrinuſ	588
		Perſidia	588
		Periculū	589
		Petruſium	589
		Promiſſio	590
		Permutatio	591
		Percinax	591
		Pietat	591
		Pignuſ	592
		Pigritia	593
		Pirata	593
		Piſcatio	593
		Placere	593
		Polluriuſ	594
		Populuſ	594
		Poſtulatū	594
		Præbenda	595
		Preccarium	595
		Præceptum	595
		Præcipitatio	598
		Pretium	598
		Prædicare	598
		Prælatuſ	602

Aa 3

INDEX.

Præscriptio	601	Sagittarij	645	Tabia	697
Præsumptio	604	Sarraceni	645	Temeritas	697
Prævaricatio	604	Satisfactio	645	Tentatio	697
Primi motus	605	Scandalum	647	Testamentum	697
Privilegium	605	Scientia	649	Testis	703
Probatio	608	Schisma	649	Timor	706
Procurator	609	Scrupulosus	651	Tyrannus	706
Proditio	610	Scurrilitas	651	Torneamentum	707
Prodigalitas	611	Secretum	652	Tortura	707
Professio	611	Seditio	652	Transactio	708
Proxenetæ	611	Sententia	652	Tusela	708
Prudentia	611	Sepultura	653	V	
Purgatio canon.	612	Seruus	658	Vagatio	709
Purgatorium	612	Simoniam	659	Vana gloria	709
Purgatio post partum	613	Simulatio	672	Vasa sacra	709
Puffillanimitas	613	Societas	672	Vestigal	709
Q		Sodomiam	677	Venatio	709
Quatuorij	614	Sollicitudo	678	Venditio	710
R		Solutio	678	Verberatio	710
Rancor	614	Somnium	678	Vestis	710
Rapina	614	Sors	678	Vicarius	710
Ratiocinium	615	Sortilegium	679	Vindicatio	711
Ratihabitio	615	Speâculum	680	Vinum	713
Recompensatio	616	Sponsalia	680	Virginitas	713
Recusatio	616	Statutum	681	Virginum cōsecratio	713
Religio	616	Strygis	686	713	
Religiosus locus	622	Stuprum	686	Visitatio	714
Reliquiæ	623	Subfragia	686	Vocatio extrema	715
Renuntiatio	623	Subdiaconus	687	Vnio	716
Reprehensio	625	Subfannatio	687	Voluntas	716
Rescriptum	625	Substitutio	687	Vorum	717
Residentia	627	Superbia	687	Viscapio	724
Resstitutio	628	Superstitio	688	Vivra	725
Rixa	643	Suspensio	689	Vivus fructus	736
S		Suspitio	695	Vxor	737
Sacerdos	643	Sufurratio	695		
Sacramenta	644	T		FINIS.	
Sacrilegium	644	Tabellio	695		
		Tactus	697		

LVGDVNI,
Michaelis Sylui Typis,

1554.



entregada a Calixto mayor tades heras
admirador caminante del Piloto
benigno en medio ^{de} hielos alabastro
pauzago en yade uenabera

1702
Michaelis Syllii Typis



